

ЗАЯВА

Я, Мана Юлія Серіївна

(ПІБ повністю)

Студент групи БД 2021

(шифр групи)

Спеціальності Юриск і менеджмент

(код та назва спеціальності)

освітньої програми БЧ Юриск і менеджмент

(назва освітньої програми)

освітнього ступеня підготовки _____

(бакалавр, магістр)

Заявляю, що моя випускна кваліфікаційна робота на тему:

Оптимізація роботи на сучасному
предметі операції на підприємстві
АТ "АКБ Голланд"

виконана самостійно і в ній не міститься елементів плагіату. Всі запозичення з друкованих та електронних джерел мають відповідні посилання. Прошу перевірити її на наявність академічного плагіату.

Я ознайомлений(а) з чинним «Порядком перевірки кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти на виявлення текстових та графічних запозичень засобами перевірки на плагіат», згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту.

Дата 21.02.2021 Результат Підпис

Керівник Юлія В.В. Результат Підпис
(ПІБ)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Український державний університет науки і технологій
Кафедра «Облік і оподаткування»

ДОВІДКА

Про відсутність плагиату у випускній кваліфікаційній роботі

За результатами перевірки випускної кваліфікаційної роботи (ВКР)
здобувача вищої освіти освітнього ступеня (ОС) «магістр»

Малої Інни Сергіївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

на тему: Оптимізація обліку та аудиту кредитних операцій на прикладі АТ
"АКБ Конкорд"

в роботі не виявлено порушень академічної доброчесності.

Керівник ВКР

(підпис)

В. В. Бобиль

(прізвище, ім'я, по-батькові)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Український державний університет науки і технологій

Кафедра Облік і оподаткування

«ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри

/Володимир БОБИЛЬ/

« 20 » 12 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Галузь знань **07 Управління та адміністрування**

Спеціальність **071 Облік і оподаткування**

Тема **Оптимізація обліку та аудиту кредитних операцій на прикладі АТ "АКБ Конкорд"**

Theme **Optimizing the accounting and auditing of credit transactions on the example of JSC "JSCB"CONCORD"**

Керівник дипломної роботи

проф. Володимир БОБИЛЬ

Нормоконтролер

Студентка групи БО2021

Інна МАЛА

Student

Mala Inna

Дніпро – 2021

АНОТАЦІЯ

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань та додатків. Обсяг основного тексту – 89 сторінок, у тому числі 30 таблиць, 17 рисунків, крім того, вступ на 3 сторінках, висновки на 4 сторінках, перелік посилань з 63 джерел, 14 додатків.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто теоретико-методологічні основи обліку і аудиту кредитних операцій комерційного банку, зокрема, сутність та види кредитних операцій банку, нормативно-правове забезпечення даного питання; проаналізовано сучасний стан кредитних операцій банківських установ; також надано організаційно-економічну характеристику АТ «АКБ «КОНКОРД».

У другому розділі роботи розглянуто організацію фінансового обліку кредитних операцій; визначено складові первинного обліку кредитних операцій та порядок їх відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку; досліджено особливості проведення аудиту кредитних операцій.

У третьому розділі роботи проведено аналіз кредитного портфеля АТ «АКБ «КОНКОРД»; розглянуто шляхи удосконалення автоматизованої системи обліку кредитних операцій; запропоновано шляхи удосконалення процедур аудиту кредитних операцій та шляхи удосконалення кредитної політики банку в сучасних умовах.

На основі отриманих результатів дослідження зроблено ґрунтовні висновки.

Ключові слова: кредитні операції, облік, аналіз, аудит, кредитний портфель, кредитний ризик, кредитна політика.

ABSTRACT

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references and appendices. The volume of the main text is 89 pages, including 30 tables, 17 figures, in addition, an introduction on 3 pages, conclusions on 4 pages, a list of references from 63 sources, 14 appendices.

The first section of the qualification work considers the theoretical and methodological foundations of accounting and auditing of credit operations of a commercial bank, in particular, the nature and types of credit operations of the bank, regulatory and legal support of this issue; the current state of credit operations of banking institutions is analyzed; also provided organizational and economic characteristics of JSC "JSCB"CONCORD".

In the second section of the work the organization of financial accounting of credit operations is considered; the components of the primary accounting of credit operations and the procedure for their reflection in the system of accounting accounts are determined; the peculiarities of the audit of credit operations are investigated.

The third section of the work analyzes the loan portfolio of JSC "JSCB"CONCORD"; the ways of improvement of the automated system of accounting of credit operations are considered; suggested ways to improve credit audit procedures and ways to improve the bank's credit policy in modern conditions.

Based on the results of the study, sound conclusions were made.

Keywords: credit operations, accounting, analysis, audit, credit portfolio, credit risk, credit policy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	10
1.1 Нормативно-законодавча база обліку і аудиту кредитних операцій банківських установ	10
1.2 Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України	14
1.3 Організаційно-економічна характеристика АТ «АКБ «КОНКОРД».....	31
Висновки до розділу 1	40
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У АТ «АКБ «КОНКОРД»	42
2.1 Організація обліку кредитних операцій.....	42
2.2 Облік кредитних операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку	52
2.3 Аудит кредитних операцій банку	61
Висновки до розділу 2	67
3. ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ АТ «АКБ «КОНКОРД»	69
3.1 Аналіз кредитного портфеля АТ «АКБ «КОНКОРД»	69
3.2 Удосконалення процедур аудиту кредитних операцій	81
3.3 Шляхи удосконалення кредитної політики банку в сучасних умовах	87
Висновки до розділу 3	97
ВИСНОВКИ.....	99
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	103
ДОДАТКИ	
Додаток А Структурно-логічна схема випускної роботи	110
Додаток Б Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України.....	111
Додаток В Основні показники діяльності банку у 2018-2020 рр., тис. грн.....	112
Додаток Г Організація обліку кредитних операцій	113

Додаток Д Кореспонденція рахунків з обліку кредитних операцій	114
Додаток Е Аудит кредитних операцій банку	115
Додаток Ж Аналіз стану та структури кредитного портфеля банку	116
Додаток И Аналіз забезпеченості кредитів	117
Додаток К Структура кредитування за видами кредитного ризику.....	118
Додаток Л Аналіз ризику та дохідності кредитного портфеля	119
Додаток М Етапи аудиту стану системи внутрішнього аудиту кредитних операцій банку	120
Додаток Н Удосконалення кредитної політики банку	121
Додаток П Окремий звіт про фінансовий стан станом на 31.12.2018 р., 2019 р., 2020 р.	122
Додаток Р Окремий звіт про прибутки і збитки та інші сукупні доходи за 2018-2020 рр.	123

ВСТУП

Актуальність теми. Однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства є кредит. Кредит завжди був і залишається важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва і являє собою економічні відносини з приводу зворотного руху позиченої вартості. Кредит забезпечує трансформацію грошового капіталу в позичковий і виражає стосунки між кредитором і позичальником. За його допомогою вільні кошти підприємств, приватного сектора і держави акумулюються, перетворюючись у позичковий капітал, котрий передається за плату в тимчасове користування.

Відомо, що кредитні операції належать до базових операцій, якими банки, власне і відрізняються від небанківських кредитних установ і які створюють первинну сферу банківської діяльності. Як свідчить національний і світовий досвід, саме кредитування приносить фінансово-кредитним установам значну частину прибутків та водночас воно пов'язане з кредитним ризиком та ризиком втрати ліквідності та платоспроможності банку, а в підсумку – з ризиком банкрутства.

Беручи участь у процесі кредитування, українські комерційні банки, піддаються внутрішнім і зовнішнім ризикам. Навіть за найвиваженішої кредитної політики виникають втрати за кредитами. Репутація банку може бути серйозно підірвана зростанням питомої ваги проблемних кредитів, що призводить до погіршення позиції банку на ринку кредитних ресурсів.

Для успішного кредитування, підвищення дохідності кредитних операцій банки мають здійснювати зрозумілу та гнучку систему управління власним кредитним портфелем. Сьогодні, коли маємо нестабільне й недосконале, а іноді й суперечливе законодавство, успішне вирішення зазначеного питання прямо пов'язане з бухгалтерським обліком, що є інформаційною підсистемою управління.

Процедури обліку кредитних операцій визначаються в обліковій політиці

кожного банку, при цьому обліковий процес повинен забезпечити єдину методологію синтетичного і аналітичного обліку, а також узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень та складання звітності як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам.

Актуальність роботи пов'язана з тим, що досконала організація кредитних операцій банку на сьогоднішній день – це одне з найважливіших і найактуальніших завдань банківського менеджменту в цілому.

Аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що більшість банків зазнає фінансового краху в зв'язку з надзвичайно ризиковою кредитною політикою. У зв'язку з цим актуального значення набуває вирішення проблеми вдосконалення обліку та аудиту кредитних операцій банку як інформаційної бази прийняття управлінських рішень.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження науково-методичних підходів до організації обліку та аудиту банківських операцій з кредитами та розробка практичних рекомендації щодо їх удосконалення на прикладі АТ «АКБ «КОНКОРД».

Відповідно до поставленої мети у магістерській роботі необхідне вирішення наступних завдань:

- дослідити нормативно-законодавчу базу обліку і аудиту кредитних операцій банківських установ;
- здійснити аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України;
- надати організаційно-економічну характеристику АТ «АКБ «КОНКОРД»
- розглянути організацію обліку кредитних операцій;
- охарактеризувати порядок відображення кредитних операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку;
- навести методику аудиту кредитних операцій банку;
- розглянути шляхи удосконалення автоматизованої системи обліку кредитних операцій;
- визначити шляхи удосконалення процедур аудиту кредитних операцій;
- запропонувати шляхи удосконалення кредитної політики банку в сучасних

умовах.

Об'єктом дослідження є процес організації та методології обліку та аудиту операцій з кредитування АТ «АКБ «КОНКОРД».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних і методичних аспектів організації обліку та аудиту кредитних операцій.

Методи дослідження та джерела інформації. В ході написання дипломної роботи використовувалися наступні методи: аналізу, синтезу, системності, комплексності (при обґрунтуванні сутності витрат банків); абстрагування (при узагальненні основних факторів впливу на витрати банку); методи дедукції та індукції (при дослідженні методичних підходів організації обліку витрат); розрахунково-аналітичний та економіко-статистичний методи (при розробці практичних рекомендацій щодо визначення ефекту діяльності структурних одиниць банку). Також для наочності аналітичних даних було використано графічний та табличний методи.

Теоретико-інформаційну базу дослідження становлять нормативні та законодавчі акти, які регулюють діяльність банків, зокрема, банківське законодавство, інструкції та положення НБУ, монографічні роботи і статті вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріали науково-практичних конференцій та семінарів з питань управління банками, статистичні дані НБУ, матеріали офіційного сайту акціонерного товариства АТ «АКБ «КОНКОРД» та інших сайтів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування наданих пропозицій щодо удосконалення організації обліку і аудиту кредитних операцій комерційними банками.

Апробація та публікація одержаних результатів. За темою кваліфікаційної роботи опубліковані тези на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в XXI столітті».

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Нормативно-законодавча база обліку і аудиту кредитних операцій банківських установ

Важливе значення у процесі здійснення кредитних операцій банківськими установами має інституційне, законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності банків. Головними інституціями, які регламентують порядок здійснення банківської кредитної діяльності в Україні, є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Національний банк України, банківські установи тощо.

Кредитна діяльність банків регламентується Цивільним та Господарським кодексами України, Законами України, нормативно-правовими актами НБУ, статутами банків та кредитними договорами.

Загальні засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні регламентуються Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами) [45].

Згідно із Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках встановлюється Національним банком України.

Функції Національного банку України у сфері бухгалтерського обліку визначені також у Законах України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV (зі змінами) [51] та «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами) [44].

Так, у статті 41 Закону України «Про Національний банк України» зазначено, що НБУ встановлює обов'язкові для банків стандарти та правила ведення бухгалтерського обліку та звітності, що відповідають вимогам законодавства України [51].

У статті 68 Закону України «Про банки і банківську діяльність» сказано, що банки організовують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової

політики, розробленої на підставі правил, встановлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та положень (стандартів) України [44].

Організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності в банківських установах, а також вимоги щодо ведення окремих банківських операцій регламентуються нормативно-правовими актами НБУ, які видаються у формі постанов Правління НБУ, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління НБУ.

На сьогодні ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності в банках України регламентується значною кількістю нормативно-правових актів, які умовно можна поділити на 3 групи:

1 група – нормативно правові акти, що регламентують питання організації фінансового обліку та звітності в банках:

1. Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України, що затверджено Постановою Правління НБУ від 04.07.2018 р. № 75 [40];

3. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, що затверджена постановою Правління НБУ від 24.10.2011 № 373 [18].

2 група -нормативно-правові акти, що забезпечують ведення синтетичного обліку в банках:

1. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений постановою Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89 [36];

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, що затверджена постановою Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89 [16].

3 група – нормативно-правові акти, що регламентують методику обліку різних банківських операцій та фінансових результатів від їх проведення.

На основі нормативно-правових актів НБУ, кожен банк розробляє корпоративні (внутрішні) нормативно-правові акти, що визначають порядок

ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено десять принципів, на яких ґрунтується фінансова звітність, зокрема: автономності, безперервності діяльності, періодичності, історичної собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання змісту над формою, єдиного грошового вимірника [45].

Серед основних законодавчих та нормативно-правових актів України, які регулюють кредитну діяльність банків, слід виділити такі:

1) Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-III – подає перелік операцій, зокрема кредитних, які можуть здійснюватися банками, що отримали ліцензію НБУ [44].

2) Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV – визначає операції Національного банку, серед яких надання кредитів банківським установам для підтримки ліквідності, та регламентує здійснення Національним банком банківського регулювання і нагляду, зокрема, з метою захисту інтересів вкладників та кредиторів і забезпечення фінансової надійності банків [51].

3) Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 р. № 2654-XII (зі змінами) - розкриває основні норми застосування застави, вимоги до предмета застави, змісту і форми договору застави, збереження застави, її припинення та ін. [47].

4) Закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003 р. № 898-IV (зі змінами) – регулює взаємозв'язки між банківськими установами та позичальниками у сфері іпотечного кредитування, визначає моменти виникнення, застосування та припинення іпотеки; предмети іпотеки та вимоги, які ними забезпечуються, умови передачі нерухомого майна в іпотеку, описує державну реєстрацію та страхування предмета іпотеки, особливості надання в іпотеку різних видів нерухомого майна, порядок укладання договору іпотеки, висуває вимоги до змісту та форми заставної та можливості її використання для рефінансування тощо [49].

5) Закон України «Про іпотечні облігації» від 22.12.2005 р. № 3273-IV –

регулює діяльність щодо емісії та розміщення іпотечних облігацій банківських установ, визначає види іпотечних облігацій, правові засади їх обігу, вимоги до їх іпотечного покриття, умови виконання зобов'язань за іпотечними облігаціями, а також особливості державного регулювання і нагляду у цій сфері [50].

6) Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» від 23.06.2005 р. № 2704-IV – регулює діяльність в Україні бюро кредитних історій, визначає механізми врегулювання взаємозв'язків, які виникають у сфері збору, оброблення, зберігання, захисту та використання інформації про виконання позичальниками грошових зобов'язань, функціонування установ (бюро кредитних історій), пов'язаних з обміном інформації і забезпечення прав та інтересів суб'єктів кредитних історій [52].

7) Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18.11.2003 р. № 1255-IV – визначає правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також виникнення, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна [46].

8) Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР – регулює процедуру здійснення страхування кредитних ризиків банківських установ, права та обов'язки страховика і страхувальника, порядок укладання договору страхування тощо [53].

9) Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368 – регулює кредитну діяльність банківських установ шляхом визначених у ній Національним банком України нормативів кредитного ризику та їх граничних значень, яких повинні дотримуватися вітчизняні банки [17].

13) Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління НБУ від 02.08.2004 № 361 – визначають окремі положення управління кредитними ризиками в банках, структуру підрозділів з управління ризиками тощо [28].

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»

від 21.12.2017 р. № 2258-VIII визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації [43].

Кредитні взаємозв'язки між банками і позичальниками визначаються на договірних засадах, через укладання кредитних договорів, які мають передбачати права і обов'язки сторін з належним оформленням справ за банківськими кредитами.

При проведенні кредитної діяльності банківські установи також керуються кредитною політикою банку та внутрішньобанківськими положеннями щодо здійснення кредитних операцій.

1.2 Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України

Фінансовий сектор успішно проходить коронакризу та належним чином виконує свої функції. Банки увійшли в період пандемії без помітних дисбалансів, достатньо капіталізованими та високоліквідними. Робота з очищення та підвищення стійкості банківської системи, проведена від 2015 року, дала беззаперечний позитивний результат. Уперше в історії під час кризи українські банки не стали фактором посилення економічної нестабільності. Навпаки, вони підтримували бізнес до цього часу та сприятимуть відновленню економічного зростання в майбутньому, надаючи кредити. З часу розгортання кризи більшість банків досить швидко переорієнтувалася на роботу онлайн. До певної міри відбулася структурна зміна у форматі роботи банківського сектору. Незважаючи на тимчасове скорочення кількості працюючих відділень, доступність банківських сервісів не знизилася.

Із квітня 2020 року НБУ задіяв практично всі доступні для центрального банку інструменти, щоб сприяти подоланню кризи. Кроки НБУ були близькими до тих, що робили регулятори інших країн. Зокрема, щоб дати банкам більше простору для дій НБУ відтермінував упровадження буферів консервації капіталу

та системної важливості. Таким чином, капітал понад мінімальний рівень банки можуть використовувати як для поглинання кредитних збитків, так і для нарощування кредитного портфеля. Також НБУ заохочував банки реструктуризувати кредити позичальникам, які зазнали тимчасових фінансових труднощів через пов'язані з пандемією обмеження. Водночас такі реструктуризації мають бути життєздатними – вони не повинні приховувати фундаментальні фінансові проблеми позичальників, які навряд чи вдасться подолати в наступні роки. Ці заходи дали змогу пом'якшити наслідки кризи на її піку.

У третьому кварталі 2020 р. економіка почала зростати завдяки високому внутрішньому попиту та сприятливій ситуації на ключових ринках українського експорту. На відміну від попередніх криз цього разу вдалося уникнути нестабільності валютного ринку, рівень резервів НБУ гарантує здатність центрального банку вчасно реагувати на можливі виклики в майбутньому. Традиційним ризиком для економіки та фіскальної сфери є повільний прогрес у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Без такої співпраці складно буде зберігати неперервний доступ до світових ринків боргового капіталу та залучати прямі іноземні інвестиції. Тож співпраця з міжнародними фінансовими організаціями має бути відновлена в повній мірі.

Реальний сектор також відновлюється від коронакризи. Хоча динаміка галузей нерівномірна, корпоративний сегмент в цілому виявся стійким. Якість корпоративних портфельів банків не погіршилась суттєво. Консервативні стандарти кредитування сприяли стійкості позичальників. Вчасні реструктуризації та мала частка кредитів вразливим галузям забезпечили рівне проходження кризи. Нове кредитування призупинялося лише на короткий період у другому кварталі. Проте з вересня фінансова система повною мірою відновила функцію фінансового посередництва та потроху нарощує кредитний портфель. Кредити підприємствам почали зростати. Найкращу динаміку демонструє кредитування малого бізнесу. Низькі ставки та помірна закредитованість корпоративного сектору створюють основу для зростання кредитування і надалі.

Споживче кредитування суттєво уповільнилося з розгортанням кризи – зменшилися як попит, так і пропозиція на ринку. У цьому сегменті протягом другого кварталу відбувся суттєвий приріст обсягів прострочення, а тому деякі банки реструктуризовували незабезпечені споживчі кредити в значних обсягах. Протягом кризи не відбулося перетікання клієнтів із банків до небанківських кредиторів, що свідчить про досить стійку сегментацію клієнтів-позичальників. Кредитування набирає обертів, проте навряд чи найближчим часом темпи зростання повернуться до докризових. НБУ вважає, що ризики цього сегмента для банків є високими, а тому підтверджує підвищення ваг ризику за такими банківськими кредитами до 150% протягом 2021 року.

Із липня 2020 р. спостерігається швидке зростання іпотеки, що є унікальним для України явищем, зважаючи на глибину кризи та значну невизначеність. Ключовий сприятливий для іпотеки фактор – суттєве зниження її вартості. Стандарти іпотечного кредитування в банків на сьогодні достатньо консервативні – вони переважно орієнтуються на офіційні доходи домогосподарств та вимагають значного першого внеску вартості житла від позичальників.

Розвитку кредитування надалі сприятиме зниження кредитних ставок. Із 2020 року банківська система працює з однозначними процентними ставками за депозитами.

Інфляція протягом 2020 року залишалася низькою, а монетарна політика стимулюючою. На сьогодні ставки за вкладами та активами є найнижчими в історії українського банківського сектору. За збереження макроекономічної стабільності ставки за кредитами знижуватимуться і надалі. Водночас простір для зниження депозитних ставок дуже обмежений.

Український банківський сектор залишається високоприбутковим завдяки стійкості операційних прибутків та відсутності значних кредитних втрат. Чисті комісійні доходи лише тимчасово знизилися на піку кризи, проте стрімко відновилися в подальші місяці.

Чисті процентні доходи зростали завдяки збереженню високого процентного спреду – протягом року ставки за активами та зобов'язаннями

знижувалися паралельно.

Водночас звуження спреду в середньостроковій перспективі неминуче. Це ключовий ризик для прибутковості банків у наступні роки. Викликом для банків є і скорочення можливостей використання валютних коштів. Попит на валютні кредити суттєво впав в останні роки, а ставки за валютними урядовими цінними паперами знижуються. Це посилює стимули для банків активніше дедоларизувати свої баланси.

У грудні 2020 р. НБУ оновив Стратегію макропруденційної політики. Цей документ закладає підґрунтя для здійснення макропруденційного регулювання фінансового сектору, щоб не допустити накопичення системних ризиків. Стратегію доповнено у зв'язку із набуттям НБУ додаткових повноважень – з липня НБУ став регулятором страхових компаній, кредитних спілок та мікрофінансових кредитних організацій. На думку НБУ, на сьогодні небанківський сегмент не створює системних ризиків, бо його розмір є невеликим, ступінь взаємозв'язків між компаніями сегмента і банками є низьким, а також через особливості бізнес-моделей учасників ринку. Проте НБУ буде моніторити тенденції та готовий у разі необхідності застосовувати макропруденційні інструменти.

Ринок житлової іпотеки залишається концентрованим: трохи менше 90% нових кредитів видають п'ять банків. Майже всі нові видачі – це кредити на вторинне житло. Середня сума кредиту зростає, але умови кредитування залишаються консервативними. У наступному році банки планують нарощувати обсяги іпотеки.

Середня сума кредиту помітно зросла. Середній кредит у III кварталі 2020 року був на третину більшим, ніж рік тому. Понад половина кредитів у 2020 році були в діапазоні від пів до півтора мільйона гривень. Близько 85% за останній рік – це кредити на житло вартістю до 1.6 млн грн. рис. 1.1).

Половина іпотеки видається на термін від 15 до 20 років, середній строк за рік дещо зріс і складає 13.7 років. Проте реальний строк значно коротший: кредити, що були погашені цьогогоріч в середньому «прожили» 9.5 року.

співвідношення кредиту і вартості житла (LTV) нині є досить низьким: 59.6% для іпотеки, виданої в III кварталі (рис. 1.3).

А от співвідношення витрат на обслуговування боргу та доходів позичальника (DSTI) за рік зросло і є доволі високим: 45.9%. Хоча половина нової іпотеки в III кварталі 2020 року мала помірне боргове навантаження до 40%, частка кредитів із DSTI понад 70% зросла на 7.6 в. п. (рис. 1.3).

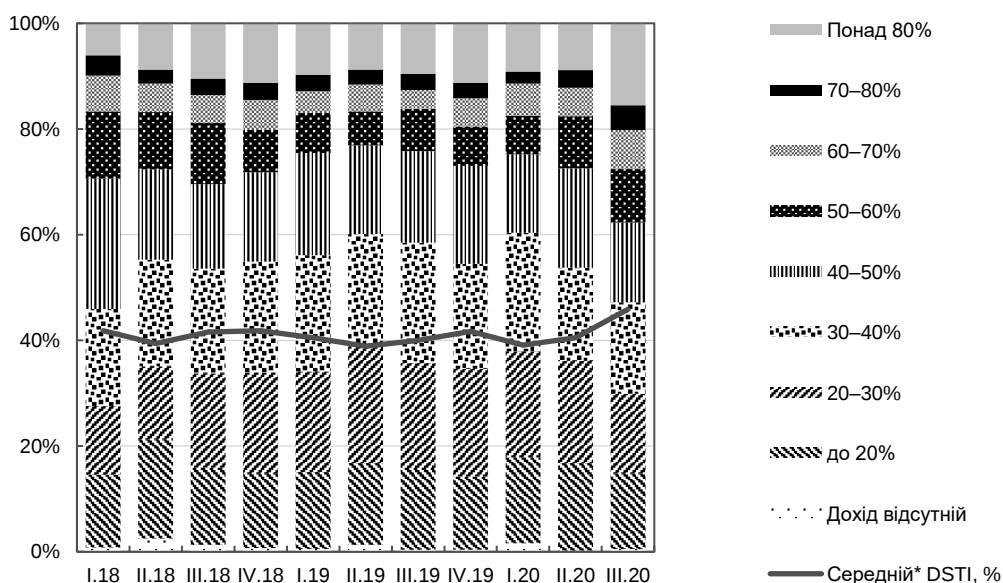

Рисунок 1.3 – Розподіл кредитів за DSTI [31]

Банки планують нарощувати портфелі іпотеки. За стабільних макроекономічних умов у 2021 році банки в середньому планують профінансувати майже у півтора раза більше нової іпотеки. Це попри наявні проблеми, що заважають активному іпотечному кредитуванню.

Головними серед них банки вважають дефіцит платоспроможних позичальників, хаос на ринку новобудов, високу вартість ресурсів та дію мораторію на стягнення застави за валютною іпотекою.

Кредитний ризик знизився у 2020 році порівняно з попередніми роками.

Ризик реалізувався меншою мірою, ніж НБУ очікував у червні 2020 р. Цьому сприяла можливість банків гнучко проводити реструктуризацію кредитів позичальників, що мали тимчасові фінансові труднощі, та наявність державних програм підтримки бізнесу. Разом з тим частина кредитних втрат буде визнана

лише наступного року. Рівень кредитного ризику залишається помірно високим.

Разом зі зростанням попиту на банківські продукти відновилися й комісійні доходи. Процентні доходи банків загалом суттєво не знизились. Однак процентний спред скорочуватиметься, а обсяг кредитного портфеля зростає повільно. Тож ризики зниження прибутковості банків зберігаються. Частково їх можна компенсувати, підвищуючи операційну ефективність. На прибуток також тиснутимуть відрахування до резервів.

Зростання споживчого кредитування у 2020 році значно уповільнилося. Це природньо з огляду на погіршення макроекономічних умов та споживчих настроїв. Зросли й кредитні збитки через погіршення платіжної дисципліни.

Проте ці втрати ще не повною мірою відображені в резервах усіма банками. Водночас споживчі кредити й надалі відіграють ключову роль для банків, забезпечуючи значну частину їхніх доходів. Щоб стимулювати належне врахування як переваг, так і ризиків роботи в цьому сегменті та збільшити стійкість банків до кредитних ризиків НБУ запроваджує підвищені ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів.

Зростання споживчого кредитування відновлюється після значного уповільнення під час карантину. Із запровадженням карантину вже в квітні стрімко знизився чистий кредитний портфель домогосподарств.

Більшість банків скоротили обсяги нового кредитування. Дійсні на той час кредитні ліміти переважно збереглися. Проте стандарти схвалення нових кредитних заявок фінансовими установами стали жорсткішими.

Результати опитувань про умови банківського кредитування свідчать, що основними причинами цього були погіршення оцінок платоспроможності позичальників та загальнооекономічного становища. Водночас таке уповільнення є природним з огляду на поточний економічний спад. Насамперед знизився попит з боку домогосподарств через суттєве погіршення їхніх споживчих настроїв. Також на динаміку вплинули обмеження роботи магазинів побутової техніки, у яких в тому числі здійснювалися продажі кредитних продуктів (рис. 1.4).

Портфель почав зростати тільки в липні. Щомісячні темпи приросту все ще

нижчі, ніж показники докризового періоду. Нині обсяг кредитного портфеля наблизився до рівня початку року. Зростання чистих кредитів у річному вимірі становить 7.3%.

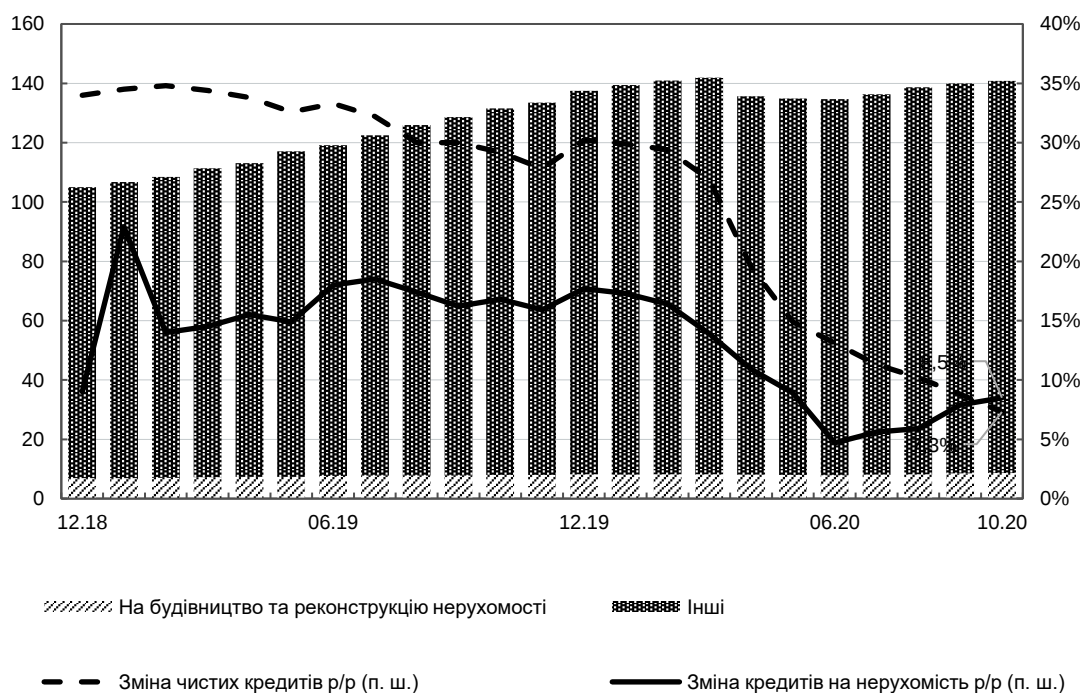

Рисунок 1.4 – Чисті кредити фізичним особам у гривні, млрд грн [31]

Споживче кредитування дає змогу фінансовим установам підтримувати прибутковість, коли попит на кредити з боку корпорацій залишається пригніченим, а кредитні ставки знижуються. Відтак банки налаштовані активно розвивати цей сегмент. За дев'ять місяців 2020 року частка доходів від кредитування фізичних осіб становить 34% від загального процентного доходу банків. Більшість банків у подальшому планує послабити стандарти кредитування, незважаючи на високі ризики погіршення якості кредитів.

Погіршення макроумов знизило рівноважну траєкторію зростання споживчих кредитів

Дослідження рівноважного рівня споживчого кредитування (співвідношення кредитів до ВВП) в Україні НБУ провів у 2019 році та відтоді регулярно його актуалізує. Спершу оцінюються довгострокові залежності між рівнем проникнення кредитів та макроекономічними показниками для України та

групи країн регіону.

Пояснювальні змінні – внесок приватного споживання у ВВП, інфляція та процентні ставки. Оцінка рівноважного рівня становить 10% від ВВП, що вище, ніж поточне значення 6%. Додатково визначаються рівноважні темпи його зростання, що залежать від поточних макроекономічних умов та попередніх темпів зростання кредитування. Оскільки макроекономічні прогнози погіршилися у 2020 році, а кредитування уповільнилося, рівноважні темпи зростання споживчих кредитів знизилися, їх пришвидшення очікується у 2022 році.

Платіжна дисципліна позичальників погіршилася, найбільше для ризикових боржників. Навесні спостерігався пік погіршення платіжної дисципліни фізичних осіб. У цей період стрімко зростала частка прострочених кредитів та процентів за ними.

Частка дефолтів у банків-лідерів цього сегмента також зросла, однак нерівномірно. Приріст прострочки залежав від особливостей кредитних продуктів, що пропонувалися банками: показники гірші для портфелів, у яких переважають кеш-кредити. Влітку збільшено покриття працюючого портфеля резервами з 3.8% до 5%. Однак фактичні кредитні збитки можуть бути вищими, оскільки частина боржників отримала відтермінування для сплати за кредитом завдяки програмам реструктуризації (рис. 1.5).

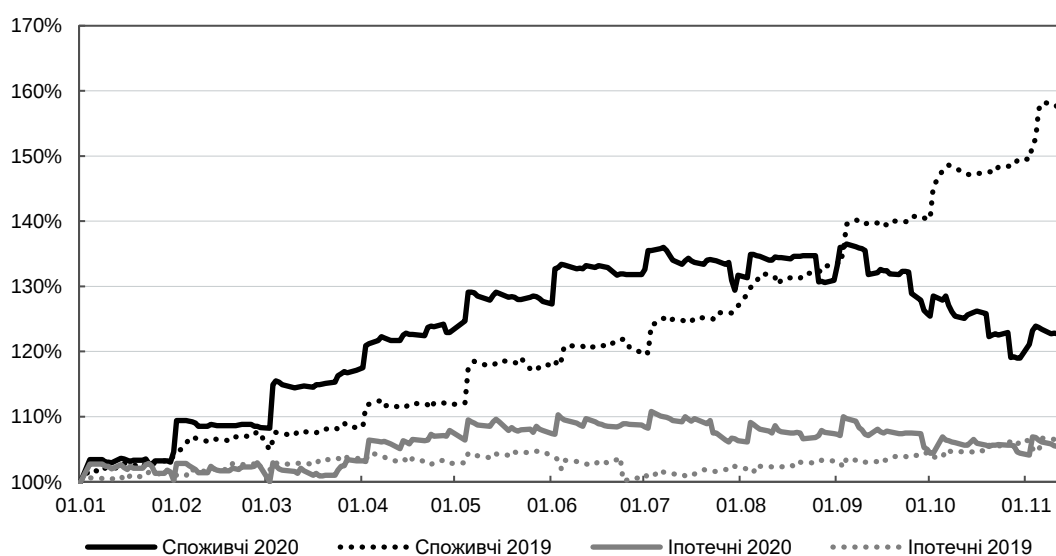

Рисунок 1.5 – Зміна обсягу процентів за гривневими кредитами фізичних осіб, строк сплати яких за договорами минув, початок року = 100% [31]

Банки з квітня мали змогу гнучко реструктуризовувати позики з ознаками погіршення платіжної дисципліни. Реструктуризація охопила щонайменше десяту частину портфеля. Заразом особливості певних кредитних продуктів, зокрема кредитних карток, давали змогу банкам не відображати прострочення, а включати нараховані проценти до основної суми заборгованості в межах кредитного ліміту. У такому разі банки могли не фіксувати фактів несвоєчасного обслуговування. Для усунення подібних прогалин НБУ уніс зміни до Положення № 351 про оцінку банками кредитного ризику. Відтепер неотримання від позичальника платежів для погашення нарахованих процентів уважатиметься простроченням навіть за умов їхньої капіталізації.

Відновлення портфеля вимагає уваги до його якості. Через коротку строковість споживчих кредитів нині вже погашено близько половини працюючих позик, що були у портфелі на початку кризи. Зі збільшенням кредитування частка цього старішого портфеля, що «пережив» карантинний період, знижується. Тож усереднені показники якості портфеля надалі поліпшуватимуться (рис. 1.6).

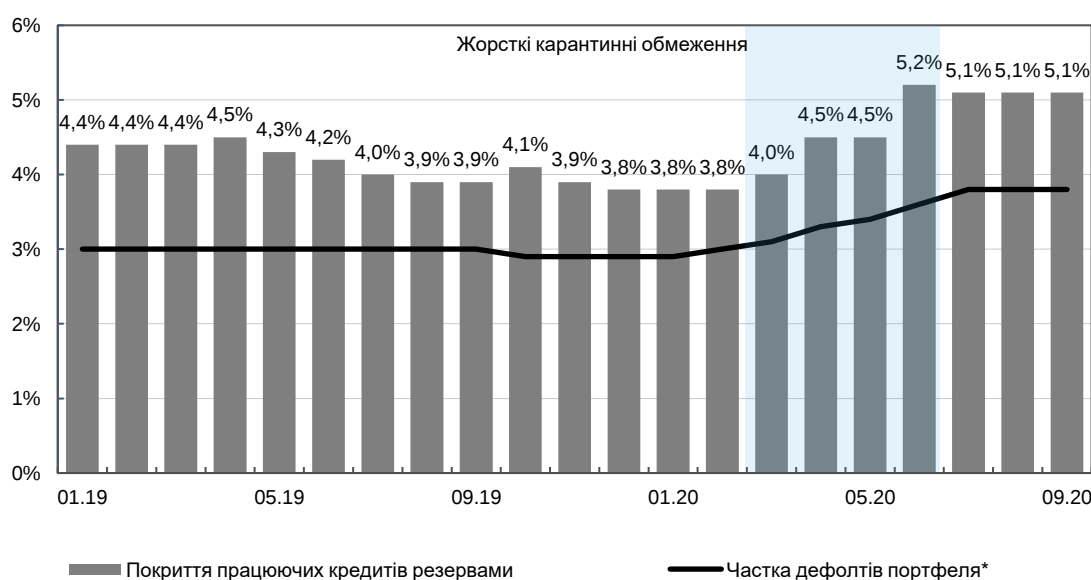

Рисунок 1.6 – Зміна якості роздрібного кредитного портфеля [31]

Однак банки мають прискіпливо аналізувати стан обслуговування позик, особливо реструктуризованих, та належним чином його відображати.

З огляду на наявні ризики сегмента НБУ зберігає наміри запровадити підвищені ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів. Підвищення ваг ризику відбудеться поетапно: до 125% з 1 липня 2021 року та до 150% з 1 січня 2022 року. За результатами проведеного аналізу такі зміни не призведуть до порушення вимог до капіталу банками, оскільки фінансові установи мають достатній запас міцності. Водночас вони покликані збільшити стійкість кредиторів до потенційних кризових явищ, зокрема стимулювати належне врахування як переваг, так і ризиків роботи в цьому сегменті.

Корпоративний портфель: перші ознаки відновлення. З кінця минулого року валовий та чистий корпоративний кредитний портфель банків скорочувався у річному вимірі. Проте, починаючи з жовтня з'явилися ознаки зміни тренду: обсяги чистого гривневого портфеля зростають два місяці поспіль. Динаміка кредитування малого та середнього бізнесу, навпаки, була позитивною: обсяг чистих кредитів за фіксованим обмінним курсом збільшився на 3% р/р. Зниження процентних ставок та державна програма компенсації процентних платежів стимулювали зростання обсягів кредитів для цього сегменту (рис. 1.7).

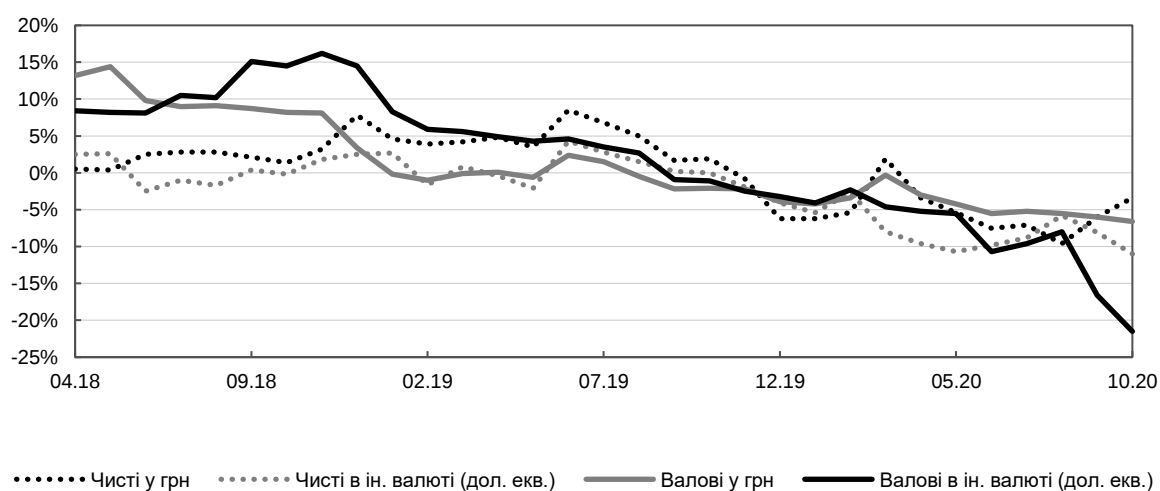

Рисунок 1.7 – Валові та чисті корпоративні кредити [31]

Значний вплив на зменшення обсягів корпоративних кредитів у першому півріччі 2020 р. мало погашення боргів кількома великими позичальниками, зокрема українськими та міжнародними аграрними компаніями. Деякі з них

замінили банківські кредити довгостроковим фінансуванням із міжнародних ринків, інші мали меншу потребу в оборотному капіталі в період кризи. Додатковим чинником скорочення чистих кредитів було формування резервів.

Зниження валового кредитного портфеля відбулося переважно внаслідок списання старих непрацюючих кредитів, які давно не обслуговувалися та були повністю зарезервовані. Лідерами за обсягом списання були державні банки, які за 10 місяців перевели на позабалансові рахунки 90 млрд грн старих непрацюючих кредитів.

Корпоративні портфелі виявилися стійкими до кризи. Доходи більшості позичальників знизилися від початку кризи. Це створило тимчасовий шок ліквідності: близько 40% позичальників з працюючими кредитами мали в першому півріччі незадовільне співвідношення EBITDA та процентних витрат. У другому кварталі почали зростати обсяги прострочення платежів за працюючими кредитами.

Основний негативний ефект на якість бізнес-кредитів мали проблеми в галузях, робота яких прямо карантинном не обмежувалася. Це циклічні галузі, які залежать від інвестиційного попиту або ситуації на окремих сировинних ринках. До того ж залишаються труднощі в енергетиці, що теж додає проблем банкам.

Банки йшли на поступки боржникам, у яких виникли складнощі з обслуговуванням боргів через карантинні обмеження. НБУ завчасно створив сприятливі регуляторні умови для реструктуризації кредитів позичальників, які переживали тимчасові фінансові труднощі у зв'язку із запровадженням карантину. Від періоду запровадження жорсткого карантину близько 7% портфеля було реструктуризовано. Станом на кінець листопада, близько 10% суми реструктуризованих позик уже погашено, а більшість боржників відновлює платоспроможність. Хоча криза призвела до зростання рівня резервування працюючих кредитів, рівень дефолтів у корпоративному секторі був нижчим, ніж очікувалося на початку кризи. Зважаючи на зростання суми прострочених кредитів у вересні–жовтні 2020 р., можливе додаткове погіршення якості портфелів. Проте вже зараз зрозуміло, що ці втрати не будуть значними. З одного

боку, завчасні дії банків та регулятора допомогли зменшити ефект тимчасового шоку для позичальників. З іншого боку, незначна частка підприємств сфери послуг сприяла стійкості корпоративних портфелів.

Банківські кредити значно подешевшали. Зниження вартості фондування та значна ліквідність банківської системи позитивно вплинули на вартість кредитів для корпоративних позичальників. Незважаючи на кризу, ставки гривневих корпоративних кредитів досягли історичного мінімуму. Ставки в іноземній валюті також залишаються низькими. На сьогодні для якісних позичальників нові кредити в валюті дешевші ніж фінансування із зовнішніх ринків. Дохідність єврооблігацій більшості українських емітентів зараз вище середньої ставки запозичення в українських банках.

Проте умови суттєво залежать від якості позичальника та строковості кредиту. Наприклад, найстійкіші компанії з підтвердженою фінансовою звітністю, прозорою структурою власності та позитивною кредитною історією можуть залучати короткострокове фінансування за ставками 7–8% у гривні та 2–3% в іноземній валюті, а довгострокове фінансування вище на 3 в. п. та 1 в. п. відповідно. Натомість, фінансово нестійкі або непрозорі позичальники вимушені компенсувати кредитору додаткові ризики або взагалі не спроможні отримати фінансування в банках (рис. 1.8).

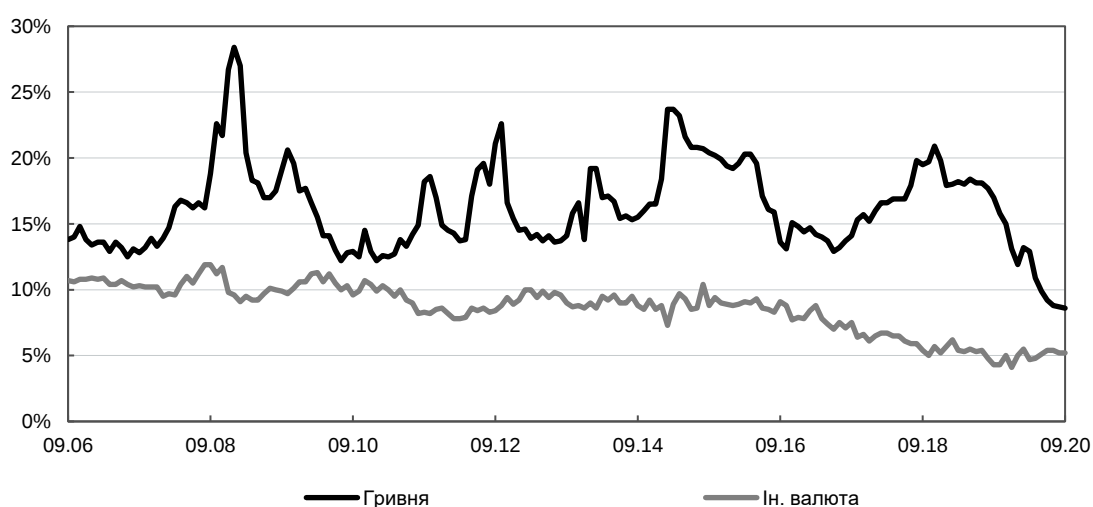

Рисунок 1.8 – Процентні ставки за новими кредитами нефінансовим корпораціям (без урахування овердрафтів) [31]

Банки не повинні понижувати стандарти оцінки корпоративних позичальників у період кризи. Для мінімізації впливу карантинних обмежень на банківську систему та позичальників банків НБУ впровадив спеціальний режим оцінки боржників. Зокрема цей режим дав змогу капіталізувати прострочену заборгованість позичальників, які мали тимчасові фінансові труднощі через карантин. Проте тимчасові регуляторні пом'якшення не мають стати інструментом, що використовується для приховування кредитних збитків. Вкрай важливо аби банки адекватно оцінювали фінансовий стан позичальників та визнавали наявність довгострокових проблем. Зараз перелік галузей, які не зможуть відновитись повністю протягом тривалого часу, уже відомий. Кредитні збитки за боржниками з цих галузей варто визнавати вже зараз. НБУ контролюватиме достовірність оцінок у межах наглядового процесу, а в 2021 році здійснить перевірку коректності оцінки кредитного ризику всіх банків у межах щорічної оцінки стійкості.

Протягом 2020 року банки України відповідно до нових вимог Національного банку затвердили стратегії управління непрацюючими активами на наступні три роки. Банки планують скоротити обсяги непрацюючих активів до кінця 2022 року більш як на 400 млрд грн. Основними заходами є списання та продаж непрацюючих кредитів. НБУ розглянув подані банками стратегії та контролюватиме їх виконання (рис. 1.9).

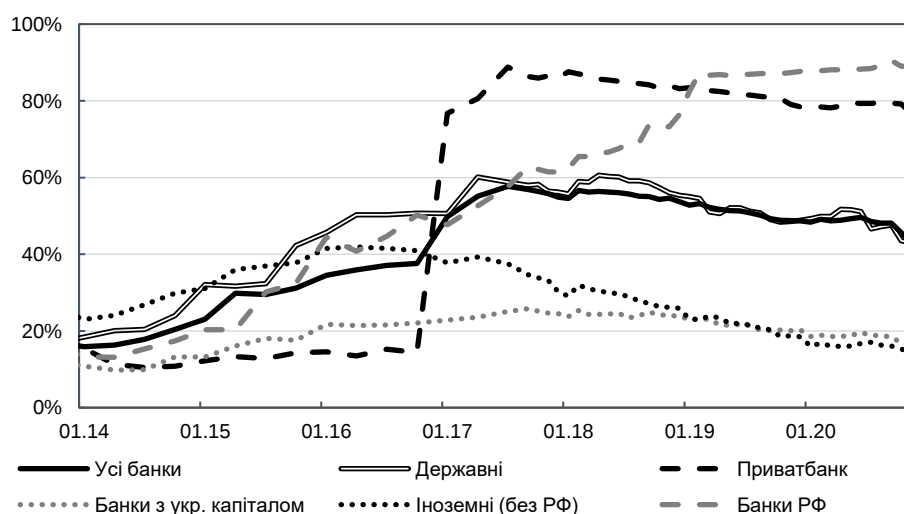

Рисунок 1.9 – Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами

Рівень непрацюючих кредитів (NPL) сягнув історичного максимуму 57.7% у 2017 році, більшість з них була видана до 2015 року. Відтоді не всі банки однаково ефективно врегульовували NPL. Іноземні та приватні банки скорочували NPL, використовуючи заходи добровільного та примусового врегулювання, тоді як державні банки були менш активними. Лише останнім часом держбанкам удалося успішно реалізувати заходи фінансової реструктуризації та списання, хоч вони все ще залишаються лідерами за обсягом NPL.

З липня 2020 року рівень NPL скоротився на 6.7 в. п., до 42.9% на кінець жовтня, що свідчить про зрушення в питанні врегулювання непрацюючих кредитів, перш за все державними банками. Цьому сприяли розроблені НБУ вимоги до організації процесу управління проблемними активами. На їх виконання банки вже подали стратегії управління NPL. Крім цього, у 2020 році було визначено критерії для списання активів, за якими повернення боргу не очікується.

У стратегіях управління NPL банки визначилися з підходами до врегулювання непрацюючих активів. Основними заходами для державних банків є списання кредитів, які вже давно визнані непрацюючими. Серед іншого, поступово має бути списаний токсичний портфель Приватбанку, враховуючи малоймовірність повернення боргу. Банки продовжать відстоювати своє право на відшкодування збитків у судах, незважаючи на списання, адже воно не є прощенням боргу. Загалом за 10 місяців 2020 року українські банки списали 118.7 млрд грн NPL.

Банки з іноземним капіталом мають найнижчий рівень непрацюючих кредитів та планують використовувати заходи списання, продажу або очікують добровільного врегулювання боргів. Банки з українським капіталом планують скорочувати NPL шляхом списання та продажу кредитів, що не обслуговуються.

Запроваджені у 2020 році карантинні заходи та економічна криза негативно вплинули на якість обслуговування боргів, але обсяг NPL не зріс суттєво.

Банки підтримували своїх клієнтів та проводили короткострокову

реструктуризацію боргу. Водночас, банки повинні належно оцінювати фінансовий стан позичальників, вчасно визнавати нові NPL та вживати необхідних заходів з управління боргами, які мають ознаки проблемності

Малий бізнес історично мав гірший доступ до кредитів у банках. Проте зараз обсяг кредитування цього сегмента зростає навіть в умовах коронакризи. Зниження вартості запозичень та державна програма компенсації відсоткових ставок створили умови для зростання кредитування малих підприємств.

Для аналізу тенденцій кредитування малого бізнесу сформовано кластер на основі позичальників, що відповідають критеріям ММП. До кластера потрапляють підприємства, які не входять до складу великих бізнес-груп, та мають сукупну заборгованість перед банками менше 100 млн грн.

Дані свідчать, що банки активізували кредитування малого бізнесу в 2020 році попри те, що той зазнав більших втрат від карантинних заходів, ніж середній та великий. З початку року кредити кластера зросли на 17% до 76.6 млрд грн без урахування впливу обмінного курсу. Зниження процентних ставок малому бізнесу, які традиційно вищі, ніж для середнього та великого, разом з державними програмами підтримки кредитування дещо розширили перелік потенційних позичальників.

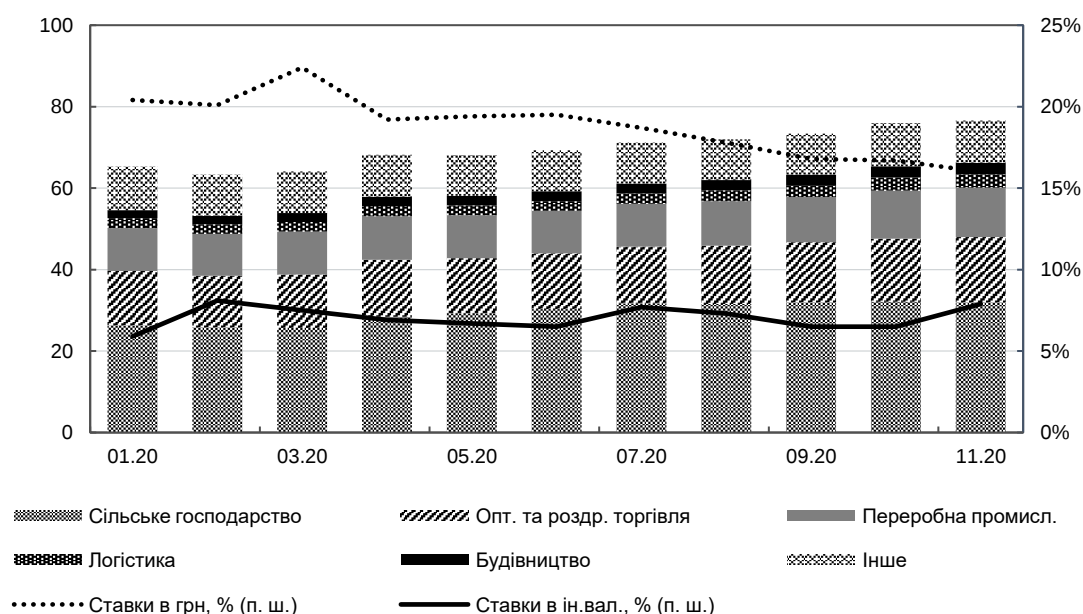

Рисунок 1.10 – Кредити ММП у розрізі секторів економіки та ставки за новими кредитами, млрд грн [31]

Майже всі кредити цьому кластеру є працюючими, позичальники переважно якісні, а рівень забезпечення заставою високий. Якість кредитів малим підприємствам, що входять до складу великих бізнес-груп, є помітно гіршою, а рівень забезпечення заставою – нижчим.

Значною мірою це результат того, що до категорії малих часто переходять великі та середні підприємства, що зазнали фінансових труднощів та втратили дохід.

На приріст кредитів кластера позитивно вплинула програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка передбачає компенсацію частини процентних витрат. Уповноважені банки вже видали 6.3 тис. кредитів на 14.7 млрд грн, з яких: для рефінансування попередньо отриманих кредитів – 68%, для розвитку бізнесу – 19%, для впровадження антикризових заходів – 13%.

Найактивнішу участь у програмах компенсації витрат беруть сільськогосподарські підприємства, для яких додатково діє окрема програма «Фінансова підтримка сільгоспвиробників», якою скористалися 3.6 тис. компаній

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» доступна тільки якісним боржникам, яких банки готові кредитувати за ставкою не вище 13% (поточне значення максимальної плаваючої ставки), яка потім частково або ж повністю компенсується урядом. Це значення є нижчим за стандартні ставки за кредитами малому бізнесу на ринку, лише близько 40% від загального обсягу кредитів нині мають ставку до 13%.

Додатковим стимулом кредитування малого бізнесу стане затверджений урядом механізм кредитних гарантій на портфельній основі (до 70% боргу за кожним окремим кредитом та 50% за портфелем). Банки-кредитори зможуть перекласти частину кредитного ризику позичальника на державу. Це має усунути основну перепону для кредитування платоспроможного малого бізнесу, якою є брак достатнього забезпечення.

Таким чином, банківський сектор виявився стійким до коронакризи. Банки безперебійно надавали послуги, підтримували клієнтів кредитуванням.

Кредитний ризик реалізувався у менших обсягах, ніж очікувалось Цьому

сприяли ефективні заходи банків, зокрема реструктуризація кредитів боржників, які зазнали тимчасових фінансових труднощів.

Банки добре капіталізовані, мають достатній запас капіталу, щоб поглинути кредитні збитки та збільшувати кредитний портфель.

1.3 Організаційно-економічна характеристика АТ «АКБ «КОНКОРД»

АТ «АКБ «Конкорд» було засновано 7 серпня 2006 року.

За цей час було відкрито 14 відділень: 4 в Дніпрі, 3 в Києві, 2 в Одесі, а також у Львові, Кривому Розі, Запоріжжі, Новомосковську та Харкові.

З 2016 року ConcordBank має контракт з незалежним процесинговим центром «ProCard», що робить його абсолютно незалежним у всьому – від випуску суперсучасних карт до терміналів, від забезпечення бонусних систем до надшвидкостей в оплатах.

АТ «АКБ» КОНКОРД» першим серед малих і середніх банків України став принциповим членом платіжних систем Mastercard, Visa та ПРОСТІР.

За весь час діяльності (з 2006 року) банком емітовано понад 100000 платіжних карток, кожен з яких можна підключити до Apple Pay, Google Pay та Garmin Pay.

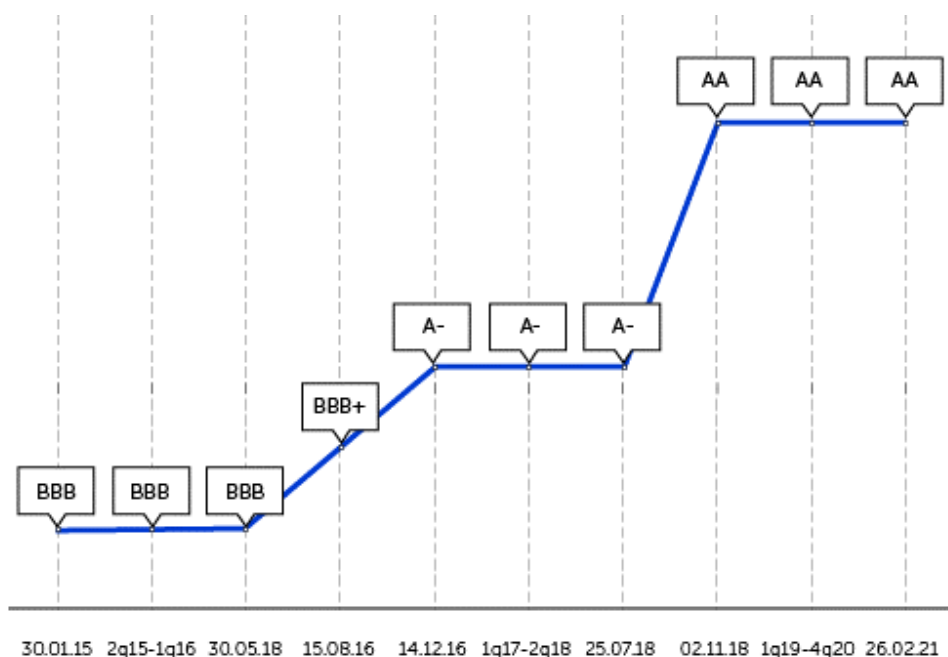

Рисунок 1.11 – Динаміка кредитного рейтингу КОНКОРД банку [31]

Місія Банку – бути надійним фінансовим партнером для клієнтів і привабливим роботодавцем для працівників. Завдяки спеціалізації і концентрації ресурсів Банк прагне досягти і підтримувати довгострокову стабільність бізнесу, забезпечуючи тим самим рентабельність інвестицій своїх акціонерів.

Ключовим новим ризиком, який реалізувався у I-му кварталі та суттєво посилювався у наступних кварталах 2020 року, стало поширення коронавірусу COVID-19 в світі. Разом з іншими факторами, це призвело до різкого зниження ціни на нафту та фондових індексів. Турбулентність на світових фінансових і товарних ринках призвела до посилення девальваційного тиску на гривню і погіршення девальваційних та інфляційних очікувань. Як наслідок, курс української гривні знизився з 23,69 UAH / USD на початок 2020 року до 28,28 UAH / USD на кінець IV-го кварталу або на 19,0%.

Відповідаючи на потенційно серйозну загрозу коронавірусу для охорони здоров'я, українські урядові органи вжили заходів щодо стримування епідемії в Україні, вводячи обмеження на переміщення людей всередині України та між містами, призупинення транспортних зв'язків з Україною та обмеження в'їзду до України. Уряд запровадив карантин до 24 квітня 2020 року, який пізніше неодноразово продовжувався і востаннє продовжений до 28 лютого 2021 року.

Обмежувальні заходи, запроваджені через пандемію COVID-19 більшістю країн світу та Урядом України, мали і продовжують здійснювати тривалий негативний вплив на економічну діяльність. Поширення коронавірусу вже призвело до рецесії світової економіки та значного сповільнення економічної активності в Україні. За підсумками I-го кварталу ВВП України скоротився на -1,3% р/р, у II-му кварталі падіння пришвидшилося до -11,4% р/р, за підсумками III-го кварталу ВВП України скоротився на -3,5% р/р. У III-му кварталі 2020 р. (остання оприлюднена статистика) відзначено зниження інвестицій на -24%, тоді як приватне споживання відновило зростання до +1%, як і державне споживання на +8% р/р. За попередніми оцінками НБУ спад економіки України у 2020 році в цілому склав близько -4,4% р/р, що краще за попередні оцінки.

За останнім макроекономічним прогнозом Національного банку України

економіка відновить зростання у 2021 році з темпами зростання ВВП на рівні 4,2%, при одночасному прискоренні інфляції до 7,0% р/р.

Проте у листопаді-грудні 2020 року суттєво посилилася невизначеність, пов'язана з подальшим перебігом пандемії COVID-19 та її впливом на економічні процеси, зросла ймовірність повторного запровадження жорстких карантинних обмежень.

Також підвищилися суверенні ризики – учасники фінансового ринку занепокоєні через можливі затримки в отриманні чергового траншу від МВФ. Таким чином, на сьогодні ще важко точно оцінити характер економічної динаміки у 2021 році, проте очевидним є те, що відбулося суттєве зниження прибутковості бізнесу (особливо, в сферах, де запроваджувались жорсткі карантинні обмеження – готельний та ресторанний бізнес, туризм, непродовольча роздрібна торгівля, культурно-розважальні заклади тощо) та уповільнення зростання доходів населення.

Підприємства багатьох секторів економіки змушені тимчасово повністю зупинити роботу або ж суттєво скоротити обсяги виробництва. Багато працівників втратили роботу або ж їхній регулярний дохід суттєво знизився.

Ефект цих економічних подій та обмежувальних заходів може мати негативний вплив на діяльність банківського сектору України та АТ «АКБ «КОНКОРД», його фінансовий результат. Проте зараз ступінь такого впливу ще важко точно оцінити.

Ступінь впливу ситуації на українські банки буде залежати від подолання пандемії у світовому та національному масштабі, строків та темпів проведення вакцинації, ймовірності повторного запровадження обмежувальних заходів, ризиків зовнішнього фінансування, заходів українських органів влади та політики Національного банку України.

Правління АТ «АКБ «КОНКОРД» (надалі – Банк) є виконавчим органом Банку, що здійснює поточне управління Банком.

Правління з метою ефективного управління Банку утворило наступні комітети /ради:

– Кредитний комітет, який приймає рішення про проведення операцій, то несуть кредитні ризики, щомісячно оцінює якість активів Банку, готує пропозиції щодо формування резервів на покриття можливих збитків від знецінення активів;

– Комітет з питань управління активами та пасивами, який щомісячно розглядає собівартість пасивів та прибутковість активів і приймає рішення щодо політики відсоткової маржі, розглядає питання відповідності строковості до погашення активів та пасивів та надає відповідним підрозділам банку рекомендації щодо усунення розбіжностей у часі, що виникають;

– Тарифний комітет, який аналізує співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності існуючих тарифів, відповідає за політику банку з питань операційних доходів;

– Комітет з питань фінансового моніторингу, який контролює впровадження ефективної політики Банку в сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

– Комітет НПА, який створений з метою ефективного управління проблемними активами Банку, шляхом затвердження інструментів та заходів спрямованих на скорочення їх рівня та обсягу;

– Рада з інформаційної безпеки, яка розглядає та вирішує питання, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки Банку.

Структура Правління забезпечує можливість виконання Правлінням функцій належним чином.

Організаційною формою роботи Правління Банку є засідання. Протягом 2020 року було проведено 365 засідань Правління Банку, на яких були прийняті рішення щодо питань, віднесених до компетенції Правління Статутом Банку, Положенням про Правління, діючим законодавством. Усі рішення, прийняті Правлінням, належним чином задокументовані.

До організаційної структури Банку входять чотирнадцять відділень, які здійснюють банківські операції, передбачені Положеннями про відділення.

На річних Загальних зборах акціонерів АТ «АКБ «КОНКОРД», проведених

24.04.2020 (протокол № 41 від 24.04.2020) прийнято рішення про збільшення статутного капіталу АТ «АКБ "КОНКОРД» шляхом підвищення номінальної вартості акцій за рахунок спрямування до статутного капіталу АТ «АКБ «КОНКОРД» частини прибутку за 2019 рік та частини нерозподіленого прибутку за 2018 рік до загального розміру 259 000 000,00 грн., а також про внесення змін до Статуту АТ «АКБ «КОНКОРД», шляхом викладення його в новій редакції, пов'язаних, в тому числі, зі збільшенням статутного капіталу АТ «АКБ «КОНКОРД».

15 червня 2020 року Національний банк України погодив статут АТ «АКБ «КОНКОРД» у новій редакції у зв'язку зі збільшенням статутного капіталу до 259 000 000, 00 гривень.

30 липня 2020 року органом реєстрації здійснено державну реєстрацію Статуту Банку та внесено зміни до відомостей про Банк до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в частині відомостей про статутний капітал Банку: зареєстровано статутний капітал у розмірі 259 000 000 гривень.

13 жовтня 2020 року Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку прийнято рішення про реєстрацію випуску акцій АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «КОНКОРД» на загальну суму 259 000 000 гривень, номінальною вартістю 1295 гривень у кількості 200 000 штук. Банк отримав свідоцтво про реєстрацію випуску акцій АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК «КОНКОРД» (реєстраційний номер 52/1/2020, дата реєстрації 13 жовтня 2020 року, дата видачі 13 жовтня 2020 року).

Після отримання Банком свідоцтва про реєстрацію випуску акцій Банку на загальну суму 259 000 000 гривень Банком переоформлено глобальний сертифікат, який 22 жовтня 2020 року депоновано Національним депозитарієм України.

Динаміку окремих статей балансу банку за 2018-2020 рр. наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Динаміка активів, капіталу та зобов'язань банку, тис. грн. [60]

Статті	Звіт 2018 р.	Звіт 2019 р.	Звіт 2020 р	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолют- не	Відн., відсотків	Абсолют- не	Відн., відсотків
АКТИВИ	1031698	2038451	2747141	1006753	97,58	1715443	166,27
Готівкові кошти та банківські метали	208393	211807	376491	3414	1,64	168098	80,66
Кошти в Національному банку України	35524	9215	32307	-26309	-74,06	-3217	-9,06
Кошти в інших банках	49293	267422	180728	218129	442,52	131435	266,64
Цінні папери	127167	175165	690086	47998	37,74	562919	442,66
Кредити, надані юридичним особам (net)	517986	702849	713286	184863	35,69	195300	37,70
Кредити, надані фізичним особам (net)	31014	35629	36747	4615	14,88	5733	18,49
Необоротні активи	45025	136624	180023	91599	203,44	134998	299,83
Дебіторська заборгованість	3031	3241	7553	210	6,93	4522	149,19
Активи з права користування	0	2499	0	2499	-	0	-
Відстрочений податковий актив	609	730	1533	121	19,87	924	151,72
Інші активи	13656	472470	528387	458814	3359,80	514731	3769,27
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	739062	1763780	2415540	1024718	138,65	1676478	226,84
Кредити НБУ	0	0	212237	0	-	212237	-
Кошти інших банків	0	0	1000	0	-	1000	-
Кошти юридичних осіб	254707	920583	1097400	665876	261,43	842693	330,85
Кошти фізичних осіб	431017	629803	925058	198786	46,12	494041	114,62
Кредиторська заборгованість	9858	46631	28608	36773	373,03	18750	190,20
Інші зобов'язання	43480	166563	151237	123083	283,08	107757	247,83
КАПІТАЛ	292636	275871	331601	-16765	-5,73	38965	13,32

За даними табл. 1.1 можна зробити наступні висновки.

Валюта балансу на 31 грудня 2020 року сягнула 2747141 тис. грн., що перевищує показник базового 2018 року на 166,27 %. Об'єм високоліквідних активів – коштів в Національному банку України зменшується порівняно за 2018 роком на 74,06 % у 2019 році та на 9,06 % у 2020 році. Зниження цього показника

пов'язано з розміщенням коштів в облігації внутрішньої державної позики. Обсяг коштів в інших банках у 2019-2020 рр. зростає на 442,52 % та на 266,64 % відповідно.

Спостерігається зростання рівня кредитного портфелю, а саме сума кредитів юридичних осіб зростає на 35,67 % у 2019 році та на 37,70 % у 2020 році відносно базового періоду. Вартість кредитів, наданих фізичним особам збільшується у 2019-2020 роках на 14,8 % та 18,49 % відповідно.

Вартість необоротних активів порівняно з базовим періодом зростає на 203,44 % у 2019 році та на 299,83 % у 2020 році. Дебіторська заборгованість у 2020 році перевищує показник базового періоду на 149,19 %, але її питома вага у загальній вартості активів банку незначна.

Величина відстрочених податкових активів збільшилась у 2020 році на 151,72 %.

Спостерігається значне зростання вартості інших активів – показник 2020 року перевищує базовий у 38,96 разів.

Загальна сума зобов'язань банку зростає у 2019-2020 рр. у порівнянні з 2018 роком на 138,65 % та 226,84 % відповідно. Це відбувається переважно за рахунок коштів юридичних осіб, величина яких збільшується у 2019 році на 26,43 % та у 2020 році на 330,85 %.

Темпи зростання обсягів коштів фізичних осіб, що розміщені на депозитних рахунках значно менші: 46,12 % у 2019 році та 114,62 % у 2020 році. Кредиторська заборгованість у 2019 році перевищує показник 2018 року на 373,03 %, а у 2020 році – на 190,2 %. Інші зобов'язання банку у 2019-2020 роках зростають на 283,08 % та 247,863 % відповідно.

У 2019 році порівняно з базовим періодом спостерігається зменшення капіталу банку на 5,73 %, у 2020 році сума капіталу зростає на 13,32 %.

Структура капіталу Банку станом на 31 грудня 2020 р. наступна:

- статутний капітал – 259 000 тис. грн.;
- резервні фонди – 16 720 тис. грн.;
- нерозподілені прибутки минулих років – 151 тис. грн.;

– прибуток поточного року – 55 730 тис. грн.

Динаміка фінансових результатів Банку у 2018-2020 рр. наведена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Динаміка фінансових результатів банку, тис. грн. [60]

Статті	Звіт 2018 р.	Звіт 2019 р.	Звіт 2020 р.	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолют- не	Відн., відсотків	Абсолют- не	Відн., відсотків
Процентні доходи	109410	140756	132480	31346	28,65	23070	21,09
Процентні витрати	32028	63651	76724	31623	98,74	44696	139,55
Чистий процентний дохід	77382	77105	55756	-277	-0,36	-21626	-27,95
Комісійні доходи	74301	459916	1199343	385615	518,99	1125042	1514,17
Комісійні витрати	12821	242685	732046	229864	1792,87	719225	5609,74
Чистий комісійний дохід	61480	217231	467297	155751	253,34	405817	660,08
Торговий результат	6893	17462	38135	10569	153,33	31242	453,24
Інші операційні доходи	5667	4625	9683	-1042	-18,39	4016	70,87
Інші доходи	0	0	5423	0	-	5423	-
Усього операційний дохід	151422	316423	576294	165001	108,97	424872	280,59
Адміністративні та інші операційні витрати	132337	232261	445306	99924	75,51	312969	236,49
Операційний результат до відрахування в резерви та податків	19086	841362	130988	822276	4308,27	111902	586,30
Відрахування в резерви	7470	18437	64340	10967	146,81	56870	761,31
Повернення списаних активів	0	0	567	0	-	567	-
Результат з продажу нематеріальних активів та основних засобів	756	0	0	-756	-100,00	-756	-100,00
Прибуток/(збиток) до оподаткування	12372	65725	67215	53353	431,24	54843	443,28
Витрати на податок на прибуток	2627	12490	11485	9863	375,45	8858	337,19
Прибуток/(збиток) після оподаткування	9745	53235	55730	43490	446,28	45985	471,88

За даними табл. 1.5 можна зробити наступні висновки.

Рівень процентних доходів у 2019-2020 рр. зростає порівняно з базовим 2018 роком на 28,65 % та 21,09 % відповідно. При цьому темпи росту процентних

витрат значно віще – 98,74 % у 2019 році та 139,55 % у 2020 році, це призводить до зниження чистого процентного доходу у звітних роках. У 2020 році цей показник нижче показника базового року на 27,95 %.

Аналогічна ситуація з комісійними доходами та витратами: темпи росту комісійних витрат перевищують темпи росту комісійних доходів. Але, незважаючи на це, чистий комісійний дохід 2020 року перевищує показник 2018 року у 7,6 разів.

Загальний торговий результат 2020 року вище базового результату на 453,24 %.

Величина інших операційних доходів зменшується у 2019 році та зростає у 2020 році. Адміністративні та інші операційні витрати збільшується у 2019-2020 рр. відносно базового року на 75,51 % та 236,49 % відповідно. Операційний результат до відрахування в резерви та податків перевищує результат 2018 року на 4308,27 % у 2019 році та 586,3 % у 2020 році.

Чистий прибуток Банку в 2020 році склав 55730 тис. грн., що на 471,88 % більше рівня 2018 року.

Для успішної реалізації стратегії Банку у 2021 році запланована наступна реалізація проектів:

- Активація продажів;
- Активні продажі сервісу ConcordPay ГО та відділеннями;
- Акції з партнерами (вже запущено з партнером Shop-Express);
- Проведення промо-заходів для залучення клієнтів в мережі інтернет: реклама в пошукових мережах, соціальних мережах, відео- контент;
- Запуск агентських та партнерських схем для розширення бази клієнтів;
- Навчання для співробітників банку (березень);
- Оновлення всіх документів для залучення на порталі;
- Впровадження системи лояльності для торговців (мерчантів) (квітень).
- Оновлення сайту ConcordPay (травень).
- Запуск проекту по актуалізації стандарту безпеки до 3DS 2.1.
- Інтеграція з електронним фіскальним реєстратором (II половина року).

Висновки до розділу 1

У даному розділі розглянуто сутність та види кредитних операцій, проаналізовано нормативно-правову базу обліку і аудиту кредитних операцій, здійснено аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України, надано організаційно-економічну характеристику АТ «АКБ «КОНКОРД».

Встановлено, що кредитна операція – це активна банківська операція, пов'язана з наданням позики або наданням зобов'язання (гарантії, поручительства, авалю), яке, в разі його виконання, приведе до фактичного передавання коштів на кредитній основі. Визначивши значимість кредиту в діяльності комерційних банків України можна зробити висновки, що кредит має досить стійку позицію і становлять більшу частину в активах банків. На сьогоднішній день саме кредит є найважливішим елементом будь-якої політики банку.

Загальні засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні регламентуються Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності в банківських установах, а також вимоги щодо ведення окремих банківських операцій регламентуються нормативно-правовими актами НБУ, які видаються у формі постанов Правління НБУ, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління НБУ.

Кредитні операції є невід'ємною ланкою банківської діяльності, а тому налагодження дій у цій сфері (підвищення довіри до банківських структур, зниження ставок за кредитом) буде сприяти відновленню усієї банківської системи України. Тому для успішного кредитування, підвищення дохідності кредитних операцій банки мають здійснювати зрозумілу та гнучку систему управління власним кредитним портфелем. Рішення щодо зазначених питань буде сприяти не тільки вдосконаленню бухгалтерського обліку, але й підвищенню ефективності управління кредитним портфелем банку, що є необхідною умовою

його діяльності.

АТ «АКБ «КОНКОРД» є міжрегіональним універсальним та системним банком із розгалуженою мережею філій та відділень по всій території України та за її межами. Про задовільний фінансовий стан та позитивну динаміку його основних показників, що характеризують його діяльність свідчать показники горизонтального аналізу його звітності. За досліджуваний період динаміка дотримання нормативів, встановлених Національним банком України, АТ «АКБ «КОНКОРД» була позитивною, що вказує на те, що з точки зору ліквідності активів, кредитного ризику та інвестиційних обмежень управління активами і пасивами були ефективними.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ У АТ «АКБ «КОНКОРД»

2.1 Організація обліку кредитних операцій

Кредитні відносини між банком і позичальником будуються на засадах партнерства. Це означає, що всі питання, пов'язані з процесом кредитування, сторони вирішують на договірній основі, укладаючи кредитний договір.

Комерційні банки, проводячи кредитну політику, керуються інтересами банку, своїх акціонерів, вкладників, клієнтів, а також ураховують загальнодержавні інтереси банку.

Кредитна операція – це активна банківська операція, пов'язана з наданням позики або наданням зобов'язання (гарантії, поручительства, авалю), яке в разі його виконання приведе до фактичного передання коштів на кредитній основі.

Кредит визнається активом від моменту надання зобов'язання з кредитування (укладання кредитної угоди), незалежно від того, чи супроводжується це зобов'язання фактичним рухом коштів. Зобов'язання з кредитування, що не супроводжується відповідними грошовими потоками, обліковується банком як позабалансовий актив. Таке зобов'язання визнається позабалансом від дати укладання угоди (дати операції) до дати фактичного перерахування коштів на користь позичальника (дати розрахунку). Якщо часового розриву між цими датами не існує, то запис за позабалансом не здійснюється і така позика обліковується як балансовий актив.

Кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі. У кредитному договорі передбачаються мета, сума і термін кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов'язки, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту. В обліковій системі банків України, згідно з нормативно-правовими актами НБУ, кредити класифікують за наступними ознаками наданими в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Класифікація кредитів [24, с. 263-265]

Критерій (ознака)	Види кредитів
Роль банку (кредитор чи позичальник)	активні; пасивні
За строками користування	до запитання (онкольний); строковий; короткострокові (до 1 року); середньострокові (до 3 років); довгострокові (понад 3 років)
За призначенням	на виробничі цілі (юридичним особам під основні засоби та обігові кошти); споживчий кредит (фізичним особам)
За ступенем ризику	стандартні; під контролем; субстандартні; сумнівні; безнадійні
За забезпеченням	бланкові (незабезпечені); забезпечені заставою (у тому числі ломбардний); гарантійним зобов'язанням чи порукою, страхуванням
За методами надання	у разовому порядку; відповідно до відкритої кредитної лінії; гарантійні (із заздалегідь обумовленою датою надання)
За строками погашення	водночас; у розстрочку; достроково (на вимогу кредитора або за заявою позичальника); з регресією платежів; після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу)
За кількістю кредиторів	двосторонні; консорціумні (синдіковані); паралельні

Процес надання кредитів банківською установою передбачає етапи, що надані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Етапи надання кредитів банківською установою [1, с. 76-77]

Етап I. Попередній	1. Подання потенційним позичальником заяви на одержання кредиту 2. Отримання від позичальника необхідного ятя отримання кредиту пакету документів 3. Проведення переговорів та інтерв'ю з позичальником
Етап II Підготовчий	4. Аналіз фінансового стану позичальника, якісних характеристик його кредитоспроможності 5. Встановлення класу кредитоспроможності позичальника 6. Оцінювання кредитного проекту та забезпечення за ним 7. Структурування кредиту
Етап III. Основини	8. Розробка умов кредитної угоди та прийняття рішення щодо надання кредиту 9. Підписання кредитного договору, договорів забезпечення кредиту 10. Процедура надання кредиту 11. Формування кредитної справи позичальника
Етап IV. Заключний	12. Супроводження кредиту (контроль за цільовим використанням кредиту, за станом та вартістю застави) 13. Аналіз змін у кредитоспроможності позичальника 14. Повернення кредиту і сплата процентів 15. Виявлення проблемних кредитів та застосування заходів, спрямованих на мінімізацію витрат банку

Основними принципами, на яких базується облік кредитних операцій комерційного банку, є: принцип превалювання сутності над формою, принцип нарахування та відповідності доходів і витрат, принцип обачності.

Кредити в плані рахунків поділяються на короткострокові із початковим

строком погашення менше одного року та довгострокові з початковим строком погашення більше одного року.

Кредити позичальникові надаються з позичкового рахунка, як правило, у безготівковому порядку перерахуванням на поточний рахунок позичальника або шляхом прямої оплати розрахунково-грошових документів за товарно-матеріальні цінності, роботи і послуги, придбані (надані) на умовах договорів і контрактів з постачальниками.

Позичкові кошти можуть бути перераховані на розрахунковий рахунок позичальника для використання на цілі, передбачені кредитним договором, зі збереженням права контролю банку за цільовим використанням кредиту. У разі потреби за рішенням банку позички для розрахунків з громадянами за укладеними з ними договорами можуть видаватися й готівкою.

Видача кредиту проводиться одноразово, щоденно або в інші строки, визначені в кредитному договорі, виходячи з потреби в кредиті. Довгострокові кредити можуть надаватися по мірі виконання будівельно-монтажних робіт і здійснення затрат (поетапно).

Підприємствам із постійним циклом виробництва, а також позичальникам з добрим фінансовим станом, що мають репутацію надійних платників, може бути відкрито «кредитну лінію» – одержання позички в грошовій безготівковій формі в майбутньому частинами в межах заздалегідь визначеної суми і встановленого ліміту, у рахунок якого приймаються до фінансування група договорів і комерційних контрактів. Розмір кредитної лінії, строки її використання, періодичність погашення і відновлення визначаються укладеними договорами, контрактами.

Банківське кредитування здійснюється із застосуванням таких позикових рахунків:

- простий позиковий рахунок – може мати тільки активне (дебетове) сальдо;
- спеціальний позиковий рахунок – форма обліку кредитів до запитання (наприклад, при кредитуванні під заставу векселів). Може мати кредитове сальдо, проте воно в той самий день має бути зараховане на поточний рахунок клієнта;

– контокорентний рахунок – це активно-пасивний рахунок, на якому обліковуються всі операції з клієнтом. На ньому відображають: за дебетом – заборгованість банку і всі платежі за дорученням клієнта, за кредитом – надходження коштів у банк від платників у вигляді вкладів, повернення кредитів тощо. Поєднує позичковий рахунок з поточним і може мати дебетове або кредитове сальдо;

– поточний рахунок з овердрафтом – це рахунок, за яким на основі угоди між банком і клієнтом допускається перевищення сумою списання з рахунку величини залишку коштів, що означає надання позички.

Для видачі кредиту банк проводить вивчення наданих документів потенційного позичальника з метою визначення рівня платоспроможності клієнта і ризику неповернення кредиту. Цим займаються кредитні відділи банків.

Видача кредиту проводиться по колегіальному рішенню, коли воно прийняте, позичальник запрошується для підписання кредитного договору. Всі умови необхідні для видачі кредиту вказуються в кредитному договорі, а також права і обов'язки сторін.

Позичальник має право відкликати свою згоду на укладення договору кредитування протягом 14 днів з моменту отримання свого екземпляра. Для цього достатньо подати кредиторів письмове повідомлення навіть без пояснення причин. Проте такого права немає у позичальника споживчого кредиту. Крім того, зараз заборонені будь-які обмеження по достроковому погашенню споживчого кредиту, тому позичальник має право погасити споживчий кредит тоді, коли матиме бажання і можливість.

На підставі кредитного договору кредитний працівник виписує розпорядження, згідно якого бухгалтерія повинна відкрити позиковий рахунок і видати клієнтові відповідну грошову суму. Другий екземпляр розпорядження виписується з приводу нарахування плати за кредит і служить для бухгалтерії підставою для проведення даної операції в обліку. У бухгалтерію також поступає копія кредитного договору.

Облік кредитів з різними термінами ведеться на окремих балансових

рахунках. Проте, в усіх випадках за дебетом позикового рахунку відображається сума виданого кредиту, за кредитом – його погашення. Режим рахунку визначається в кредитній угоді.

Порядок відображення в бухгалтерському обліку кредитних, операцій установами банків розробляється кожним банком відповідно до вимог Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджених постановою Правління НБУ від 27.02.2018 № 17 [48], Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затвердженого Постановою Правління НБУ № 351 від 30.03.2016 р. [39], локальних нормативно-правових актів банку.

Кредитні операції, які здійснюються установами банку згідно з чинним законодавством, відображаються в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 [36], Плану аналітичних рахунків комерційного банку залежно від категорії контрагентів, виду кредиту та строків їх використання.

Загальні правила обліку кредитних операцій:

1. Надані (отримані) кредити, під час первісного визнання установи банку оцінюють за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, і відображають в бухгалтерському обліку відповідно як актив та зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

2. Кредити банку після первісного визнання оцінюються за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії).

3. Амортизація дисконту (премії) здійснюється протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату погашення (повернення) кредиту (депозиту).

4. Якщо установа банку надає або отримує кредит за ставкою, що суттєво не відрізняється від ставки, яку установа банку застосовує на цю ж дату для

подібних (за строком погашення, структурою грошових потоків, валютою, кредитним ризиком, забезпеченням) фінансових інструментів, то вона є ринковою і справедлива вартість фінансового інструменту дорівнює фактичній ціні операції.

5. Якщо установа банку надає (отримує) кредит за ставкою, що суттєво відрізняється від ставки, яку установа банку застосовує на цю ж дату для подібних (за строком погашення, структурою грошових потоків, валютою, кредитним ризиком, забезпеченням) фінансових інструментів, то визначається справедлива вартість фінансового інструменту із застосуванням ринкової процентної ставки і в бухгалтерському обліку визнається прибуток або збиток.

6. Первісна вартість наданого (отриманого) кредиту в бухгалтерському обліку визнається в одній валюті.

7. Отримані/сплачені комісії, що є невід'ємною частиною доходу / витрат за фінансовим інструментом, установи банку відображають у бухгалтерському обліку на рахунках неамортизованого дисконту / премії за відповідними аналітичними рахунками та амортизують їх на процентні доходи (витрати) протягом дії фінансового інструменту.

8. Отримані (сплачені) до часу видачі (отримання) кредиту (траншу за кредитною лінією) комісії, що є невід'ємною частиною доходу / витрат за фінансовим інструментом, відображаються за балансовим рахунком №3600 «Доходи майбутніх періодів»/ 3500 «Витрати майбутніх періодів».

У разі відмови в наданні (отриманні) кредиту сума отриманих (сплачених) комісій відноситься на рахунки комісійних доходів (витрат).

9. Облік кредитних операцій в іноземній валюті та банківських металах здійснюється аналогічно до порядку обліку кредитних операцій у національній валюті.

10. Нарахування процентних доходів (витрат), амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами в іноземній валюті здійснюються в тій валюті, у якій обліковується пов'язаний з ними фінансовий інструмент.

11. Якщо комісія, яка є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту в іноземній валюті, отримана (сплачена) в національній валюті, то в

бухгалтерському обліку вона відображається за відповідними рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) в іноземній валюті за офіційним валютним курсом на дату операції.

12. Курсові різниці від переоцінки сум кредитів, а також нарахованих за ними процентів в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу відображаються в бухгалтерському обліку за рахунком №6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

13. Відображення в обліку операцій з продовження строку дії (пролонгації) кредитних договорів здійснюється за відповідними аналітичними рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованостей Плану аналітичних рахунків банку залежно від строку, що визнається від дати пролонгації договору до дати їх погашення.

14. Суми наданих кредитів «овердрафт» відображаються в бухгалтерському обліку за дебетом поточних рахунків клієнтів – суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

15. Облік кредитів овернайт, які надані строком на один робочий день, здійснюється у загальновстановленому порядку аналогічно до обліку наданих кредитів.

16. Надання кредитів за кредитною лінією відображається в обліку за відповідними балансовими рахунками з обліку.

17. Якщо надання кредиту здійснюється відповідно до умов кредитного договору (або укладеного додаткового договору) окремими траншами строком користування не більше 12 місяців у рамках поновлюваної кредитної лінії, то сума заборгованості обліковується за рахунками короткострокових кредитів.

Якщо надання кредиту здійснюється відповідно до умов кредитного договору (або укладеного додаткового договору) окремими траншами з різним строком користування, то сума заборгованості обліковується за рахунками короткострокових та/або довгострокових кредитів за кожним траншем з урахуванням графіка погашення кредиту.

18. За кредитними операціями (наприклад, факторинговими, з урахування векселів), за якими кошти надаються одній особі, а погашення заборгованості має здійснюватися іншою, аналітичний облік ведеться щодо тієї особи, яка має здійснювати погашення кредитної заборгованості.

19. Бухгалтерський облік операцій з продажу активів з відстроченням платежу здійснюється відповідно до їх економічної суті за аналітичними рахунками з обліку наданих кредитів згідно з Планом аналітичних рахунків банку.

20. Для відображення в бухгалтерському обліку розрахунків та подальшого розподілу коштів за внутрішньобанківськими рахунками або рахунками клієнтів за кредитними операціями установи банку можуть використовувати транзитні рахунки, рахунки кредиторської та дебіторської заборгованостей згідно з обліковою політикою банку.

21. Бухгалтерський облік нарахованих, отриманих (сплачених), наперед отриманих (сплачених) доходів та витрат за кредитними операціями здійснюється відповідно до облікової політики банку та Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджених постановою Правління НБУ від 22.06.2015 № 403 [48].

Організація обліку кредитних операцій в банках спрямована на обмеження кредитного ризику при здійсненні даних операцій. У загальному плані організація обліку кредитних операцій охоплює три напрями:

- а) розподіл обов'язків та повноважень під час здійснення операцій;
- б) опис процедури виконання операцій на підставі внутрішньобанківських документів;
- в) контроль операцій, що включає: контроль повноважень; контроль технічного та бухгалтерського опрацювання даних.

Процедури обліку кредитних операцій визначаються в обліковій політиці кожного банку. При цьому обліковий процес повинен забезпечити єдину методологію синтетичного і аналітичного обліку, а також узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень та складання як внутрішньої, так

і зовнішньої звітності.

Фінансовий облік кредитних операцій здійснюється у відповідності до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [36], на основі якого банк самостійно розробляє внутрішній робочий план аналітичних рахунків.

Послідовність відображення в обліку кредитних операцій представлено на рис. 2.1.

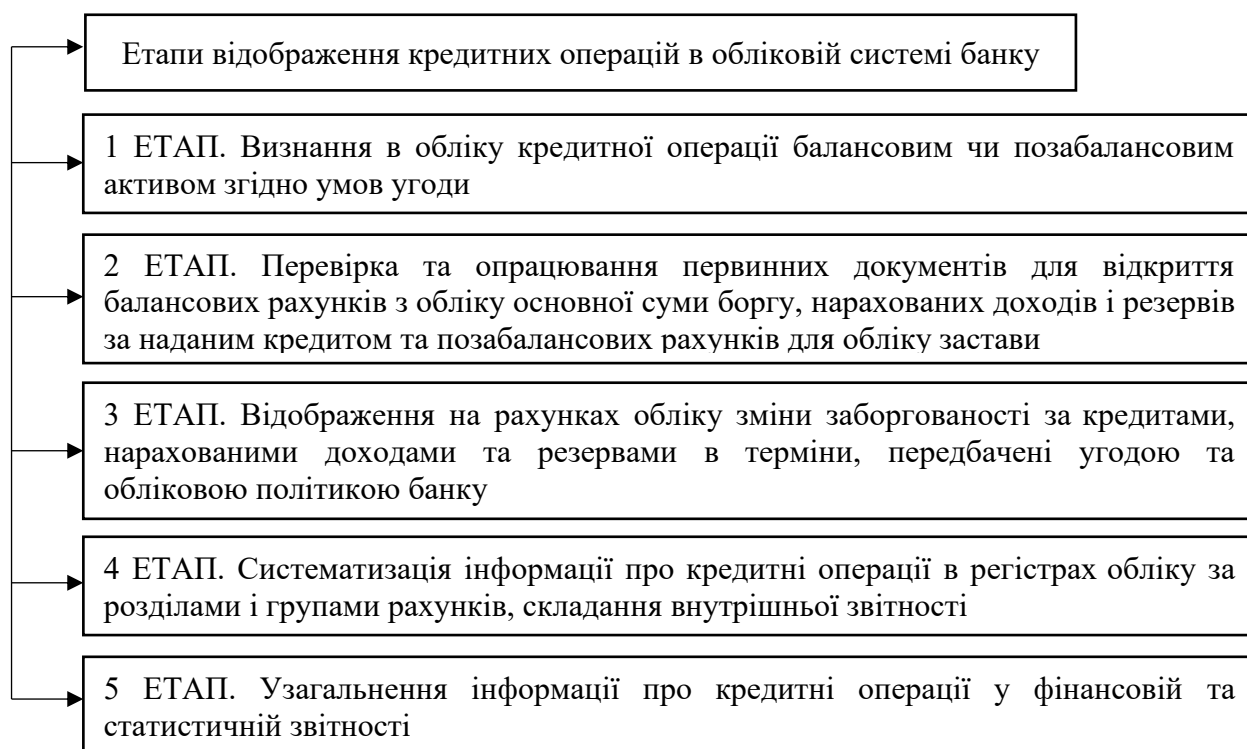

Рисунок 2.1 – Послідовність відображення кредитних операцій в обліковій системі банку [38]

При відображенні кредитних операцій на рахунках бухгалтерського обліку, насамперед беруть до уваги цільове спрямування кредиту, що має перевагу над його формою. У кожній групі рахунків для відображення конкретних кредитних операцій відокремлюються рахунки для обліку наданих кредитів (у т. ч. короткострокових та довгострокових), неамортизованої премії та неамортизованого дисконту за наданими кредитами, простроченої заборгованості за наданими кредитами, нарахованих доходів та прострочених нарахованих доходів.

Для відображення кредитів у плані рахунків банку передбачено другий клас

рахунків, а забезпечення відображаються на рахунках дев'ятого класу. Бухгалтерський облік кредитних операцій характеризується тим, що на дату укладення договору банк обліковує зобов'язання з кредитування на позабалансових рахунках. У разі надання кредиту сума зобов'язання з кредитування зменшується на суму наданих коштів і відображається в бухгалтерському обліку на балансових рахунках. Особливості бухгалтерського обліку кредитних операцій наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Особливості бухгалтерського обліку кредитів та кредитних операцій [9]

Види кредитів	Особливості бухгалтерського обліку
Кредити овердрафт (кредитування рахунку)	Бухгалтерський облік полягає в тому, що на дату укладення договору, відповідно до якого передбачається кредитування рахунку клієнта, банк відображає в обліку зобов'язання з кредитування. Суми за наданими кредитами у формі овердрафт відображаються в бухгалтерському обліку за дебетом поточних рахунків клієнтів на вимогу (юридичних та фізичних осіб), у результаті чого виникає дебетовий залишок на цих рахунках.
Кредити овернайт	Облік здійснюється аналогічно до обліку наданих та отриманих кредитів. У разі зміни початкової дати кредиту, погашення (продовження) заборгованості відображається на відповідних рахунках з обліку короткострокових або довгострокових кредитів залежно від строку, що визначається від дати продовження договору до дати погашення кредитів.
Операції репо	Операція репо відображається в бухгалтерському обліку як наданий (отриманий) кредит під заставу цінних паперів. Зобов'язання за операцією репо відображається банком на позабалансових рахунках. Після перерахування коштів за операціями репо (надання кредиту) сума зобов'язань списується з позабалансових рахунків.
Факторингові операції	Облік цих операцій характеризується тим, що на дату укладення договору факторингу сума, яку фактор (банк) зобов'язується сплатити клієнту, відображається за позабалансовими рахунками. Отримані відповідно до умов договору факторингу розрахункові документи клієнта обліковуються за номінальною вартістю за позабалансовими рахунками.
Операції з урахування векселів	У бухгалтерському обліку така операція відображається на рахунках з обліку кредитів. Якщо банк купує вексель з метою подальшого продажу або дострокового пред'явлення до погашення, то в бухгалтерському обліку така операція відображається за рахунками з обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж. На дату укладення договору про врахування векселя банк відображає в обліку суму зобов'язань з кредитування за позабалансовими рахунками.

Пролонговані кредити відображають у Плані рахунків також за відповідними рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованості в розрізі напрямів та видів кредитування, тобто без виокремлення від поточних строкових зобов'язань.

2.2 Облік кредитних операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку

Бухгалтерський облік кредитних операцій здійснюють відповідно до внутрішнього плану аналітичних рахунків. Аналітичні рахунки містять детальну інформацію про кожну кредитну операцію та контрагента, яку розкривають за допомогою обов'язкових параметрів: загальних та спеціальних.

Усі рахунки обліку кредитних активів банку є активними. За дебетом цих рахунків відображуються суми наданих кредитів, а за кредитом – суми погашення заборгованості та суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої заборгованості.

Основою для структурування рахунків для обліку кредитних операцій у Плані рахунків є вид позичальника або інституційна ознака позичальника (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Класифікації балансових рахунків 1 і 2 класів для обліку кредитних операцій [36]

Інституційна ознака позичальника	Ознаки груп рахунків у складі розділів	Ознака в середині групи рахунків
Банки (розділ 15 «Кошти в інших банках») Фізичні особи (розділ 22 «Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	вид кредитної операцій цільове призначення кредиту	строк кредиту, тип заборгованості. неамортизований дисконт / премія, нараховані відсотки за кредитом
Суб'єкти господарювання (розділ 20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	вид банківського кредиту	
Органи державної влади (розділ 21 Кредити, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	ранг органів державного управління	

Для організації обліку наданих кредитів застосовуються як балансові так і позабалансові рахунки. Що стосується балансових: це рахунки 1, 2 та 6 класів Плану рахунків.

1 клас – «Казначейські та міжбанківські операції»

2 клас – «Операції з клієнтами»

6 клас – «Доходи»

На позабалансових рахунках 9 класу здійснюється облік:

- забезпечення за кредитом,
- умовних зобов'язань з кредитування (на цих рахунках обліковується сума кредиту від дати підписання договору до дати видачі кредиту),
- облік договорів кредиту, застави, страхових договорів.

Рахунки, що застосовуються для відображення кредитних операцій банку відображенні в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Рахунки для відображення кредитних операцій банку [16]

За характером	– пасивні рахунки (рахунки отриманих кредитів) – це рахунки, на яких відображено операції з отримання кредитів банками, які за своєю суттю є однією з форм залучення ресурсів у банк (1312, 1322, 1323, 1623, 2701); – активні рахунки (рахунки наданих кредитів) – це рахунки, за якими відображають операції з розміщення ресурсів шляхом запозичення коштів клієнтам (1524, 2063, 2071, 2103, 2113, 2203, 2211).
За типом контрагентів	– рахунки міжбанківських кредитів – використовуються для відображення одержаних від НБУ кредитів (1312, 1322, 1323, 1324,) та наданих іншим банкам (1521, 1522, 1524) або одержаних від інших банків (1621, 1622, 1623); – рахунки клієнтських кредитів - використовуються для надання кредитів клієнтам банку: суб'єктам господарської діяльності, органам державної влади (зокрема органам місцевого самоврядування) та фізичним особам (рахунки 2 класу).
За приналежністю до балансу	– балансові рахунки – використовуються для відображення в обліку балансових зобов'язань кредитного характеру; – позабалансові рахунки – використовуються для обліку позабалансових зобов'язань кредитного характеру (зобов'язання з кредитування, які надані банкам (9100) та клієнтам (9129); гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надає банк (9000); отримана (9500) та надана (9510) застава

Облік кредитних операцій можна розглянути відповідно до такої послідовності:

- відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату укладення кредитного договору (дати операції);
- бухгалтерський облік наданих кредитів;
- погашення заборгованості за наданими кредитами.

Кредитна лінія – це норма короткострокового кредиту, що надаються окремими частинами (траншами), у межах встановленого ліміту (максимальної заборгованості), на потреби, передбачені кредитною угодою.

Залежно від періоду, на який відкривається кредитна лінія, вона може бути короткостроковою (до 1 року) або довгостроковою (> 1 рік).

Короткострокові кредитні лінії відкриваються для фінансування поточних потреб, які виникають у позичальника, а довгострокові – для формування основних фондів, оплати устаткування, фінансування капітальних вкладень, реконструкції і модернізації виробництва, капітального будівництва тощо.

Кредитна лінія може бути відкрита як в одній валюті, так і в декількох валютах. Мультивалютна кредитна лінія дозволяє підприємству, якому необхідні кредитні кошти в різних валютах, користуватися кількома видами валют у рамках однієї кредитної лінії.

При цьому між банком і клієнтом укладається тільки один кредитний договір, що дозволяє оптимізувати документообіг і витрати на оформлення забезпечення по кредитах у різних валютах. Кредитна лінія можуть бути поновлювана (револьверного типу) та непоновлювана.

Типові бухгалтерські проведення при видачі кредиту із відкриттям кредитної лінії надані у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Типові бухгалтерські проведення при видачі кредиту із відкриттям кредитної лінії [15]

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Відкриття обов'язкової кредитної лінії (у повній сумі згідно кредитної угоди)	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»
2. Видача клієнту позики у межах відкритої кредитної лінії		
2.1. Отримання траншу кредитної лінії	Позичковий рахунок (напр. 2063 / 2203)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001) Поточний рахунок (2600 2620) Коррахунок банку (1200)
2.2. Зменшення позабалансового зобов'язання (на суму виданого клієнту траншу)	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»
3. Відмова клієнта від використання кредитної лінії, припинення дії угоди	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Типові бухгалтерські проведення, які пов'язані з кредитною операцією наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Кореспонденція рахунків з обліку кредитних операцій

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	Д-т	К-т	
I. Відображення забезпечення, що отримане за кредитною операцією			
1. Оприбуткування застави за кредитом	Рахунки для обліку отриманої застави (розділ 95)	Контррахунок (розділ 99)	за справедливою вартістю
2. Оприбуткування гарантії за кредитом	Контррахунок (розділ 99)	Рахунки для обліку отриманої гарантії (розділ 90)	
II. Операції з обліку документів, які супроводжують кредитну операцію			
Оприбуткування: Кредитного договору: договору поруки: договору застави.	9819 «Інші цінності і документи»	991X «Контррахунок для рахунку розділу 98»	по 1 грн за договір
III. Врахування премії або дисконту за кредитом			
1. Надання кредиту з одночасним утриманням комісії та/або процентів авансом	2063, 2203	1001, 2600, 2620, 1200	на суму кредиту за мінусом сплачених авансом процентів чи комісій
		Рахунки для обліку амортизованого дисконту за наданими кредитами (2066 / 2206)	на суму сплачених авансом процентів чи комісій
2. Надання кредиту за процентною ставкою нижчою, ніж ринкова			
а) видача коштів клієнту	2063, 2203	1001, 1200, 2600, 2620	на суму кредиту
б) визнання прибутку від кредитної операції	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2066 / 2206)	6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів»	різниця між справедливою вартістю та номінальною вартістю кредиту

Кредит обліковується як балансовий актив від дати перерахування коштів позичальнику до дати закінчення терміну дії кредитного договору (визначеної дати погашення кредиту). Погашення позики здійснюється: однією сумою по закінченні строку користування позикою; періодично (поступово) протягом всього терміну дії кредитної угоди. Спосіб погашення позики передбачається в тексті кредитного договору.

Залежно від дій позичальника на дату погашення кредиту можливими є три варіанти відображення в обліку банківських операцій:

- погашення кредиту;
- визнання заборгованості простроченою;
- продовження дії кредитного договору.

Розглянемо бухгалтерські проведення при настанні терміну погашення кредиту в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Бухгалтерські проведення при настанні терміну погашення кредиту

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Погашення заборгованості у визначений термін (згідно кредитної угоди: у повній сумі чи частинами)	2600, 2620, 1200	Позичковий рахунок 2063, 2203
2. Списання з позабалансових рахунків договорів (кредиту, застави, поруки, страхування)	Контррахунок для рахунку розділу 98	9819 «Інші цінності і документи»
3. Списання з позабалансового рахунку суми забезпечення		
а) списання суми забезпечення за кредитом	Контррахунок (розділ 99)	Рахунки для обліку отриманої застави
б) списання суми гарантії за кредитом	Рахунки для обліку отриманої гарантії (розділ 90)	Контррахунок (розділ 99)

Основні правила обліку доходів банку за кредитними операціями:

- доходи відображаються за рахунками 6 класу Плану рахунків, наростаючим підсумком;
- облік процентних доходів здійснюється за принципом нарахування та відповідності доходів і витрат;
- процентні доходи визнаються із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. Для її розрахунку визначаються потоки грошових коштів з урахуванням усіх умов договору кредиту, у тому числі включаються всі комісії та інші сплачені або отримані сторонами суми, що є невід’ємною частиною доходу за кредитом;
- будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів за кредитом відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів;

- амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів;
- доходи обліковуються за ознакою строковості: окремо нараховані до настання строку їх сплати і окремо – прострочені;
- для обрахування процентних доходів застосовуються такі методи визначення кількості днів: метод «факт/факт»; метод «факт/360»; метод «30/360»;
- комісійні доходи від кредитного обслуговування можуть обліковуватися за касовим методом (як комісії за одноразові послуги) або згідно з принципом нарахування, залежно від того, який підхід визначено обліковою політикою банку.

Таблиця 2.9 – Типові бухгалтерські проведення обліку процентних та комісійних доходів за кредитом [16]

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1	2	3
I. Нарухування процентних доходів за користування кредитом		
1. Якщо дата нарахування та сплати не співпадають	Нараховані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас) (напр. 2208 «Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050 «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)
2. Якщо дата нарахування та сплати співпадають	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Процентні доходи за кредитними операціями
3. Сплата процентів за кредитом по настанню строку	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Нараховані доходи за кредитними операціями
4. Визнання процентів за кредитом простроченими при їх несплаті	Прострочені нарахувані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас)	Нараховані доходи за кредитними операціями
5. Часткове або повне погашення простроченої заборгованості за нарахуваннями доходами	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Прострочені нарахувані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас) (2069 / 2209)
6. Амортизація дисконту за наданими кредитами	Рахунки для обліку не-амортизованого дисконту за наданими кредитами (1 або 2 клас) (напр. 2206 / 2066)	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050)
7. Амортизація премії за наданими кредитами	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050)	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (1 або 2 клас) (напр. 2206 / 2066)

Продовження табл. 2.9

1	2	3
8. Перерахування клієнтом комісії, що отримана під час надання кредиту	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування (розділ 61)
II. Якщо комісійні доходи обліковуються згідно з принципом нарахування		
9. Нархування комісійних доходів від кредитного обслуговування	3578 «Інші нараховані доходи»	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування(розділ 61)
10. Сплата нарахованих комісійних доходів від кредитного обслуговування	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	3578 «Інші нараховані доходи»
III. Отримання комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, раніше часу надання кредиту		
11. На дату отримання банком суми комісії	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	3600 «Доходи майбутніх періодів»
12. після надання кредиту сума комісії відображається на рахунку неамортизованого дисконту	3600 «Доходи майбутніх періодів»	Рахунки для обліку неамортизованої дисконту за наданими кредитами (1 або 2 клас)

До кредитних операцій банку також належать:

- кредитування за овердрафтом (кредитування рахунку);
- операції РЕПО;
- кредитування за овернайт;

Овердрафт (англ. overdraft – перевищення кредиту) – це короткостроковий кредит за поточним рахунком клієнта у межах встановленого ліміту, що дає змогу здійснювати розрахунки, коли коштів на поточному рахунку недостатньо. В такому випадку банк списує кошти з рахунка клієнта в повному обсязі, тобто автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок коштів. Овердрафт відрізняється від звичайного кредиту тим, що для погашення заборгованості спрямовуються всі суми, що надходять на рахунок клієнта.

У процесі виникнення дебетового сальдо на рахунках клієнтів кредити овердрафт відображаються, відповідно, на поточних та карткових рахунках юридичних та фізичних осіб. Дебетове сальдо може виникнути під час проведення операцій на поточних (карткових) рахунках клієнтів, за якими в угоді на розрахунково-касове обслуговування передбачено виникнення овердрафту.

Проведення за дебетом цих рахунків виконуються автоматично у випадку

оплати розрахункових документів клієнтів. Сума, яка відображується за дебетом цього рахунку, дорівнює різниці між сумою, зазначеною в розрахункових документах, та сумою залишку на поточному (картковому) рахунку клієнта. Але ця різниця не повинна перевищувати ліміт овердрафту, якщо це не передбачено в договорі на розрахунково-касове обслуговування. В обліку зазначені операції відображуються бухгалтерськими проведеннями, поданими в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Типові бухгалтерські проведення з обліку облік кредитів овердрафт [16]

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Надання кредиту овердрафт	Рахунки клієнтів (надр. 2600, 2605, 2620, 2625, 2650, 2655)	Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів, рахунки клієнтів
2. Нарахування відсотків за кредитами овердрафт:		
– наданими СГ	2607 / 2657	6020 / 6016
– наданими фізичним особам	2627	6040
3. Відображення заборгованості за нарахованими процентними доходами за кредитом овердрафт, що не сплачена позичальником у визначений договором строк, наступного робочого дня:		
– наданими СГ	2069	2607 (2657)
– наданими фізичним особам	2209	2627
4. Відображення заборгованості за кредитом овердрафт, що не погашено у визначений договором термін:		
– наданими СГ	2067	2600 (2605)
– наданими фізичним особам	2207	2620 (2625)

Операція РЕПО – операція купівлі (продажу) цінних паперів із зобов'язанням зворотного їх продажу (купівлі) через визначений строк за заздалегідь обумовленою ціною, що здійснюється на основі єдиного договору РЕПО.

За операцією РЕПО фінансові ризики та вигоди від володіння цінних паперів залишаються у продавця, а отже, не переходять до банку, який придбав цінні папери з умовою їхнього зворотного продажу. Це означає, в разі падіння вартості цінних паперів збитки несе продавець, а не банк, котрий їх купив. Відсотки, або дивіденди, за цими паперами отримує також продавець.

При здійсненні операції РЕПО банк-покупець отримує винагороду у вигляді

обумовленого відсотка або різниці від продажу цінного паперу за ціною вищою, ніж ціна купівлі.

При проведенні операцій РЕПО в банках розрізняють два їх типи: операція прямого РЕПО – продаж цінних паперів банку з умовою їхнього викупу в покупця; операція зворотного РЕПО – купівля банком цінних паперів з умовою їхнього подальшого продажу продавцю.

За термінами здійснення операції РЕПО поділяються на безстрокові (до запитання), строкові та овернайт.

Для обліку операцій зворотного РЕПО використовуються такі активні рахунки: 1211 «Кошти, що надані Національному банку України за операціями репо», 1522 «Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2010 «Кредити, що надані за операціями РЕПО суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю».

Облік операцій РЕПО наведено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Бухгалтерські проводки з обліку операцій РЕПО [16]

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Відображення надання зобов'язань	9100	9900
2. За отримання зобов'язань	9900	9110
3. Перерахування коштів за операціями репо (надання кредиту)	1211, 1522, 2010	1600, 2600
4. Отримання кредиту за операціями репо	2600, 1500	1311, 1622
5. Нарахування доходів у вигляді відсотків	2018	6021
6. Цінні папери, що придбані за операцією репо обліковуються кредитором як отримана застава за позабалансовим обліком	9500	9900
7. Погашення самого кредиту	1600. 2600	1211, 1522, 2010
8. Погашення відсотків	1600. 2600	2018
9. Списання цінних паперів, що були в заставі	9900	9500

Овернайт (англ. overnight – на ніч) – кредит, наданий чи отриманий на термін, що не перевищує одного операційного дня (без урахування неробочих 4 днів банку). Використовується виключно на міжбанківському ринку.

Банк обліковує кредити овернайт із використанням рахунків: 1310 П «Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом

рефінансування»; 1521 А «Кредити овернайт, що надані іншим банкам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»; 1621 П «Кредити овернайт, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю».

Кредити овернайт, що отримані від інших банків аналогічно до обліку наданих (отриманих) кредитів. Заборгованість за кредитами овернайт, які надані терміном на один робочий день і обертаються па міжбанківському ринку, у разі продовження початкової дати їх погашення, банк відображає за відповідними рахунками з обліку короткострокових або довгострокових кредитів залежно від терміну продовження договору. Банк здійснює бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитами овернайт аналогічно до звичайних кредитів.

2.3 Аудит кредитних операцій банку

Оскільки комерційні банки за своєю організаційно-правовою формою є публічними акціонерними товариствами, то вони підлягають щорічному аудиту незалежними аудиторськими фірмами, як вітчизняними, так і зарубіжними.

Під аудитом кредитних операцій банку потрібно розуміти перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності стосовно активних банківських операцій, що пов'язані із наданням кредиту або наданням зобов'язань (гарантії, поручництва, авалю), з метою зниження кредитних ризиків банківської установи та висловлення незалежної думки аудитора про достовірність показників фінансової звітності, обліку банку, а також про відповідність здійснених активних операцій діючому банківському законодавству та внутрішнім Положенням банку.

Основною метою аудиту кредитних операцій комерційного банку є:

- формування обґрунтованої незалежної думки про відповідність здійснення кредитних операцій чинним законодавчим актам України;
- ефективність даних операцій з погляду їх впливу на рівень фінансової стійкості комерційного банку та їх відповідності стратегічним цілям банку;
- правильність та достовірність відображення кредитних операцій у

бухгалтерському обліку та звітності банку.

Організація аудиту передбачає його здійснення у певній послідовності, за етапами: планування аудиту, збір інформації з метою тестування системи контролю і детального тестування, аналіз цієї інформації, документальне підтвердження виконання всіх процедур проведення аудиту шляхом підготовки робочої документації аудиторської перевірки, складання висновку та пропозицій щодо результатів перевірки відповідних структурних підрозділів банку.

Робоча програма аудиту кредитних операцій включає початкові аудиторські процедури, перевірки кредитних справ позичальників і процедури надання кредитів, правильності нарахування та обліку процентних і комісійних доходів за кредитними операціями, своєчасності і правильності обліку погашення кредитів, формування резервів під кредитні ризики та перевірка специфічних кредитних операцій.

Загальну схему аудиту кредитних операцій наведено на рис. 2.1.

Рисунок 2.2 – Загальна схема організації аудиту кредитних операцій [55]

Під час проведення перевірки дотримання юридичних норм кредитних операцій аудиторію необхідно:

1. Перевірити наявність і правильність оформлення кредитних договорів, кредитних справ позичальників і документів, що до них додаються. Для цього необхідно здійснити суцільну або вибірккову (за умови значного обсягу документації, що перевіряється та за дотримання достатньої репрезентативності вибірки) перевірку кредитних справ позичальника. Результати дослідження необхідно відобразити в робочих документах.

2. Окремо провести детальну перевірку документів, що розкривають зміст наданого позичальником забезпечення кредиту: перевірити відповідність фактичного переліку предметів наданих у заставу з тим, що зазначений у документах; дослідити правову належність майна позичальнику та рівень контролю банку за цим майном. Для цього необхідно дослідити акти, специфікації, технічні та інші документи, що характеризують заставлене майно і у разі необхідності слід відвідати місце зберігання предметів застави та вивчити умови його зберігання.

3. Перевірити достовірність наявної у банківської установи інформації про характер господарської діяльності та фактичний фінансовий стан позичальників, поручителів та гарантів за кредитною операцією. При цьому необхідно звернутися до місцевих органів влади за місцем реєстрації таких осіб та до банківських установ за місцем наявності розрахункових, поточних та інших рахунків осіб, отримати інформацію попередніх аудиторських перевірок у разі наявності таких.

У ході здійснення наступного етапу аудиту – перевірки дотримання комерційним банком економічних нормативів функціонування під час здійснення кредитних операцій, аудитор повинен виконати такі операції:

1. Дослідити процес бухгалтерського обліку кредитних операцій даного комерційного банку шляхом формальної, змістовної та арифметичної перевірки первинних документів та облікових реєстрів даного комерційного банку за рахунками обліку кредитних операцій.

2. Визначити стан спорідненості позичальників відносно банку-кредитора та виявлення інсайдерів – споріднених із банком осіб.

3. Дослідити достовірність обліку коштів за статтями, що формують капітал банку.

4. Провести арифметичну перевірку розрахунку економічних показників за умови достовірності інформації, що буде використовуватись (достовірність визначається за результатами виконання процедур 1 – 3).

5. Порівняти фактичні значення економічних показників із нормативними, що встановлені НБУ.

6. У випадку наявності фактів порушень комерційними банками економічних нормативів у минулих звітних періодах необхідно провести дослідження характеру таких порушень, переліку санкцій, застосованих до комерційного банку за їх наслідками, а також стану виконання банком заходів, що передбачені відповідно до таких правопорушень.

Для здійснення детального аналізу всього спектру кредитних операцій комерційного банку, необхідним є впорядкування різних шляхів здійснення кредитних відносин та видів кредитних операцій і групування їх у єдину взаємопов'язану та взаємоузгоджену систему. Для цього слід застосовувати класифікацію кредитних операцій, в основу якої покладено такі основні критерії: специфічні особливості процесів здійснення кредитних відносин; сфера (галузь) спрямування кредитних ресурсів; тривалість здійснення кредитних відносин; ступінь ризику кредитних операцій; від фінансового ринку, в межах якого реалізуються кредитні відносини.

Робоча програма аудиту кредитних операцій включає початкові аудиторські процедури, перевірки кредитних справ позичальників та процедури надання кредитів, правильності нарахування та обліку процентних та комісійних доходів за кредитними операціями, своєчасності і правильності обліку погашення кредитів, формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями.

При здійсненні внутрішньобанківського аудиту кредитних операцій

рекомендується використовувати оцінкову таблицю (табл. 2.12)

Таблиця 2.12 - Оцінкова таблиця аудиту кредитних операцій комерційного банку [32]

Аудитором перевіряється	Повинно бути встановлено
Повнота поданих клієнт - одержання кредиту	Наявність необхідних документів згідно вимог
Обґрунтованість відачі кредитів (забезпеченість): - бланкових; банків; - під гарантії страхових компаній; - під заставу	Рівні (ступені) ризику 1. Наявність протоколу засідання кредитної комісії з надання позички 2. Наявність розрахунків ступенів ризику 3. Юридична відповідність кредитних угод або документів, що забезпечують виконання зобов'язань з кредитування
Дотримання визначеного нормативними документами НБУ порядку відкриття, ведення і закриття позичкових рахунків	1. Наявність необхідних документів на відкриття позичкових рахунків 2. Наявність розпорядження керівника банку
Правильність нарахування, оформлення і утримання відсотків за позичками	Відповідність нормативним (рекомендаційним) документам і листам НБУ
Наявність простроченої заборгованості з кредитів; правильність її обліку	1. Дотримання строків пролонгування 2. Своєчасне віднесення до простроченої заборгованості 3. Нархування відсотків за заборгованістю; чи віднесені вони за рахунок власного прибутку
Оцінка стану і реальності простроченої заборгованості	Правильність віднесення простроченої заборгованості до: - сумнівної; - небезпечної; - безнадійної
Наявність і своєчасність створення і використання резерву витрат за позичками	1. Можливість 2. Своєчасність 3. Достатність розмірів
Оцінка виданих кредитів за ступенем ризику	1. Проведення розрахунків за 2. Оцінка ризику видачі кредиту
Своєчасність і правильність списання на результати діяльності безнадійно виданих кредитів	1. За рахунок резерву витрат за позичками 2. За рахунок власного прибутку, що залишається в розпорядженні банку (спецфондів)

Під час заключного етапу «Звітування» аудитор готує аудиторський звіт.

Процес підготовки і написання аудиторського висновку має декілька етапів: групування і систематизація виявлених відхилень та узагальнення аудиторської інформації.

Аудиторський висновок складається з урахуванням стандартів проведення аудиту, визначених нормативно-правовими актами Національного банку України і підписується керівником служби внутрішнього аудиту банку.

У процесі реалізації програми перевірки кредитних операцій аудитор доцільно особливу увагу звернути на найпоширеніші помилки та недоліки у кредитній роботі:

- недостатній аналіз запропонованої програми кредитування на стадії прийняття рішення про доцільність проведення операцій;
- відсутність документального оформлення експертних висновків, на підставі яких приймаються рішення;
- відсутність документів про перевірку якості та стану збереження забезпечення та його експертної оцінки;
- невідповідність кредитних договорів, договорів застави та інших чинному законодавству, що може призвести до визнання їх недійсними;
- підтвердження повноважень осіб, які підписують договори з боку позичальника;
- помилки у нарахування процентів;
- несвоєчасність урахування на позабалансових рахунках забезпечення;
- несвоєчасність віднесення несплачених у встановлений термін відсотків на відповідні рахунки;
- несвоєчасність та неправомірність перенесення термінової заборгованості на рахунки простроченої;
- помилки класифікації кредитів за рівнем кредитного ризику;
- недоліки в урахуванні забезпечення під час розрахунку суми резервів, що підлягає формуванню;
- неправомірність та несвоєчасність використання резервів.

Поряд із зовнішнім контролем, у системі управління банками функціонує внутрішній контроль.

Внутрішній контроль у банку – це сукупність процедур, які забезпечують достовірність і повноту інформації, яка передається керівництву банку, дотримання внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, забезпечення чіткого виконання

розпоряджень органів управління банку в досягненні мети, яка поставлена у стратегічних та інших планах банку.

Отже, здійснення аудиту в банку є передумовою ефективного функціонування банківської установи як сьогодні, так і в майбутньому. Крім цього, доцільно запроваджувати у практику внутрішнього банківського контролю таку його форму, як контролінг.

Висновки до розділу 2

У розділі розглянуто питання організації, аналітичного та синтетичного обліку кредитних операцій комерційного банку; розглянуто методiku аудиту кредитних операцій.

Процес відображення кредитних операцій в системі бухгалтерського обліку у банку відбувається в наступному порядку:

1. Кредитна операція в обліку визнається балансовим чи позабалансовим активом відповідно до умов угоди.

2. Здійснюється перевірка та опрацювання первинних документів необхідних для відкриття балансових рахунків з обліку основної суми боргу, нарахованих доходів і резервів за наданим кредитом та позабалансових рахунків для обліку застави.

3. На рахунках обліку відображається зміна заборгованості за кредитами, нарахованими доходами та резервами в терміни, передбачені угодою та обліковою політикою банку.

4. Інформації про кредитні операції систематизується в регістрах обліку за розділами і групами рахунків, складається внутрішня звітність.

5. Підсумовується інформація про кредитні операції у фінансовій та статистичній звітностях банку.

Усі рахунки обліку кредитних активів банку є активними. За дебетом цих рахунків відображуються суми наданих кредитів, а за кредитом – суми погашення заборгованості та суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої

заборгованості.

Для організації обліку наданих кредитів застосовуються як балансові так і позабалансові рахунки. Що стосується балансових: це рахунки 1, 2 та 6 класів Плану рахунків.

На позабалансових рахунках 9 класу здійснюється облік: забезпечення за кредитом, умовних зобов'язань з кредитування (на цих рахунках обліковується сума кредиту від дати підписання договору до дати видачі кредиту), облік договорів кредиту, застави, страхових договорів.

Усередині розділів рахунки групуються в групи, виходячи з різновиду кредитних операцій.

При здійсненні аудиту кредитних операцій застосовується послідовний підхід. Аудиторська перевірка кредитних операцій банку, як правило, має характер вибіркової. Вибірка проводиться з урахуванням: кількості кредитних договорів за період; обсягів кредитування за окремими категоріями позичальників; кількості задіяних кредитних рахунків; процентних ставок на кредити; ступеня ризику та рівня забезпеченості кредитів. Кожний етап аудиту документується за допомогою робочих документів.

3. ОПТИМІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ АТ «АКБ «КОНКОРД»

3.1 Аналіз кредитного портфеля АТ «АКБ «КОНКОРД»

Кредитна діяльність «АКБ «КОНКОРД» спрямована на поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників та суб'єктів господарської діяльності (юридичних та фізичних осіб).

У кредитній діяльності банк дотримується таких основних принципів кредитування: повернення, забезпеченості, строковості, платності, цільового характеру використання.

Динаміку кредитів та заборгованості клієнтів, що обліковуються за амортизованою собівартістю АТ «АКБ «КОНКОРД» наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Кредити та заборгованість клієнтів, що обліковуються за амортизованою собівартістю, тис. грн. [60]

Показники	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсо- лютне	Відн., від- сотків	Абсо- лютне	Відн., від- сотків
Кредити, надані юридичним особам	528662	715677	765469	187015	35,38	236807	44,79
Кредити, надані фізичним особам	49943	70286	54128	20343	40,73	4185	8,38
Резерв за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю	(29605)	(47484)	(69514)	17879	60,39	39909	134,80
Усього	549000	738479	750083	189479	34,51	201083	36,63

Як видно з табл. 3.1, загальна сума кредитування зросла у 2019 році на 34,51 % відносно 2018 року, а у 2020 році – на 36,63 %. Вартість кредитів, наданих юридичним особам, збільшилась у 2019-2020 рр. відносно базового періоду на 35,38 % та на 44,79 % відповідно. Вартість кредитів, наданих фізичним особам, зростає у 2019 році на 40,73 %, а у 2020 році – лише на 8,38 %. При цьому спостерігається значне збільшення сум резервів за кредитами, що надані клієнтам,

які обліковуються за амортизованою собівартістю: у 2019 році – на 60 %, а у 2020 році – на 134,8 % відносно 2018 року, що пояснюється прагненням банку захистити себе від підвищення кредитного ризику в умовах коронакризи.

На протязі 2020 року кредитна політика банку була спрямована на продовження кредитування юридичних та фізичних осіб. Кредити надавалися за ринковими ставками та мали фіксований характер.

В кредитному портфелі банку цінних паперів в якості забезпечення за кредитами та заборгованістю клієнтів не має.

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі банківського балансу кредитний портфель розглядається як складова активів банку, що характеризується показниками дохідності й відповідним рівнем ризику.

У структурі активів АТ «АКБ «КОНКОРД» кредити займають найбільшу питому вагу і забезпечують отримання ним більшої половини усіх доходів. Кредитні операції є високодохідними, але й разом з тим зростання частки кредитних вкладень у загальному обсязі активів свідчить про підвищення ризиковості діяльності банку в цілому.

Основні принципи побудови кредитного процесу, розподіл повноважень між колегіальними органами банку з приводу прийняття рішень про кредитування клієнтів, а також вимоги до кредитного портфеля та схильності банку до прийняття ризиків описується у положенні «Про кредитну політику АТ «АКБ «КОНКОРД»».

Аналіз кредитного портфеля вимагає вивчення його структури з точки зору груп ризику, безпеки, структури сектору, власності на позичальників тощо. У сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить від належної оцінки ризику, який банк бере на себе при здійсненні різних операцій. Для банківського сектору важливо не уникати ризику в цілому, а передбачити та мінімізувати ризик, тобто застосовувати різні методи управління

ризиками.

Аналіз галузевої структури кредитного портфеля дає можливість визначити галузеву диверсифікацію кредитів і виявити надмірну концентрацію кредитних операцій в одному сегменті.

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності наведена у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Концентрація клієнтського кредитного портфеля за галузями економіки, тис. грн. [60]

Показники	Звіт 2018 року		Звіт 2019 року		Звіт 2020 року	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	99110	17,13	151594	19,29	102273	12,48
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг	173249	29,94	172962	22,01	177115	21,61
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	82622	14,28	137117	17,45	171805	20,96
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	131	0,02	3700	0,47	6700	0,82
Фінансові послуги	131910	22,80	205375	26,13	287400	35,07
Фізичні особи	49943	8,63	70286	8,94	54128	6,60
Інші	41640	7,20	44929	5,72	20176	2,46
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	578605	100,00	785963	100,00	819597	100,00

За даними табл. 3.2 можна зробити наступні висновки.

Найбільшу питому вагу у кредитному портфелі банку у 2018 році займають кредити, надані підприємствам, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надають послуги – 29,94 % та фінансові послуги – 22,80 %, а також у галузі виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 17,13 %.

У 2019 році: кредити, надані клієнтами, зайнятим наданням фінансових послуг складають 26,13 % від загальної суми кредитів та заборгованості клієнтів без резервів; надані підприємствам, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надають послуги – 22,01 % та з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 19,29 %.

У 2020 році концентрація клієнтського кредитного портфеля за галузями економіки дещо змінюється: кредити, надані клієнтами, зайнятим наданням фінансових послуг складають 35,07 %; надані підприємствам, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надають послуги – 21,61 %, торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 20,96 % та з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 12,48 %.

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності у 2020 році наведена на рис. 3.1.

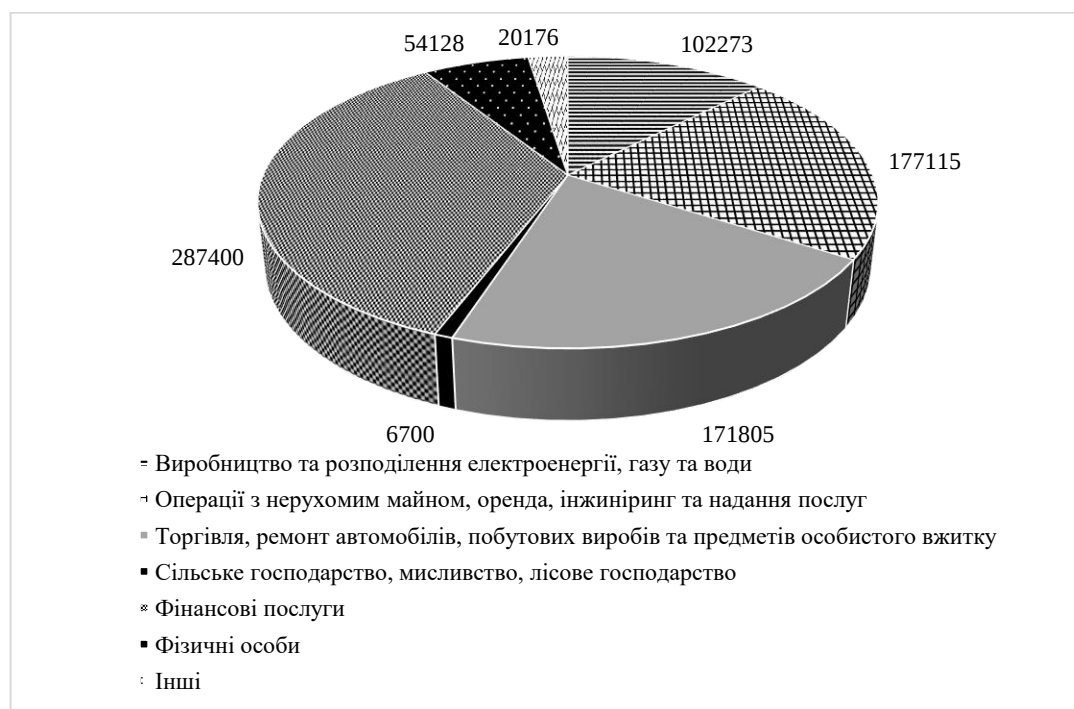

Рисунок 3.1 – Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності у 2020 році [60]

Концентрація ризику: станом на кінець дня 31 грудня 2020 року 5 найбільшим позичальникам банку видано кредитів (до вирахування резервів) на загальну суму 201265 тис. грн., що становить 26,29% від загального обсягу

кредитної заборгованості юридичних осіб (у 2019 році – 189746 тис. грн. та 26,51% відповідно).

На думку керівництва, кредитам та авансам великим і малим позичальникам з більш тривалою кредитною історією притаманна вища кредитна якість в порівнянні з рештою кредитного портфелю.

У табл. 3.3 наведена інформація про кредити в розрізі видів забезпечення у 2018-2020 роках.

Таблиця 3.3 – Кредити в розрізі видів забезпечення, тис. грн. [60]

Показники	Кредити, надані юридичним особам	Кредити, надані фізичним особам	Усього
Станом на 31.12.2019 р.			
Незабезпечені кредити	14477	55404	69881
Кредити забезпечені:	701200	14882	716082
- грошовими коштами	238686	3729	242415
- нерухомим майном	231536	10713	242249
- гарантіями і поручительствами	5268	12	5280
- іншими активами	225710	428	226138
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	715677	70286	785963
Станом на 31.12.2020 р.			
Незабезпечені кредити	28877	40670	69547
Кредити забезпечені:	736592	13458	750050
- грошовими коштами	306642	1531	308173
- нерухомим майном	218586	11167	229753
- гарантіями і поручительствами	20851	-	20851
- іншими активами	190513	760	191273
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	765469	54128	819597

Банк визначає ринкову вартість забезпечення у вигляді застави нерухомого майна, транспортних засобів, устаткування, товарів в обороті, виходячи з оцінки такого майна, проведеної суб'єктом оціночної діяльності.

Для оцінки майна використовувались наступні методичні підходи: витратний; порівняльний; дохідний.

Оцінка майна здійснювалась з використанням підходів, вибір яких здійснювався залежно від виду майна, що оцінювалось, його складових та в залежності від первинної інформації про об'єкт оцінки.

У 2018-2020 рр. банк використовував оцінку суб'єкта оціночної діяльності, у разі прийняття застави у вигляді нерухомого майна, обладнання.

Ринкова вартість майнових прав на грошові кошти за договором банківського вкладу (депозиту) відповідає фактичній вартості угоди залучення цих коштів.

На дату балансу вартість застави розраховувалась як сума очікуваних коштів від реалізації застави згідно з відповідним договором (незалежно від імовірності звернення стягнення на таку заставу) з урахуванням часу, необхідного для реалізації застави, витрат на реалізацію та зважену на відповідний коефіцієнт ліквідності.

Аналіз структури забезпеченості кредитів наведений у табл. 3.4

Таблиця 3.4 – Аналіз структури забезпеченості кредитів у 2018-2020 рр. [60]

Показники	Звіт 2018 року		Звіт 2019 року		Звіт 2020 року	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків
Незабезпечені кредити	69250	11,97	69881	8,89	69547	8,49
Кредити забезпечені:	509355	88,03	716082	91,11	750050	91,51
- грошовими коштами	69271	11,97	242415	30,84	308173	37,60
- нерухомим майном	111991	19,36	242249	30,82	229753	28,03
- гарантіями і поручительствами	32676	5,65	5280	0,67	20851	2,54
- іншими активами	295417	51,06	226138	28,77	191273	23,34
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	578605	100,00	785963	100,00	819597	100,00

Як видно з табл. 3.4 питома вага незабезпечених кредитів незначна. У 2018 році серед забезпечень найбільшу частку займають інші активи – 51,06 % та нерухоме майно – 19,36 %.

У 2019 році більшість кредитів забезпечена грошовими коштами, нерухомим майном та іншими активами.

У 2020 році забезпеченість грошовими коштами складає 37,6 %, нерухомим майном – 28,03 %, іншими активами – 23,34 %.

Якісна оцінка кредитного портфеля насамперед спрямована на мінімізацію ризику дефолту за кредитами, що призводить до значних збитків для банків та

може призвести до банкрутства.

Аналіз кредитної якості кредитів та заборгованості клієнтів, які обліковуються за амортизованою собівартістю, наведений у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Аналіз кредитної якості кредитів та заборгованості клієнтів, які обліковуються за амортизованою собівартістю, тис. грн. [60]

Показники	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсо- лютне	Відн., від- сотків	Абсо- лютне	Відн., від- сотків
Мінімальний кредитний ризик	158809	273454	84331	114645	72,19	-74478	-46,90
Низький кредитний ризик	209676	213947	425582	4271	2,04	215906	102,97
Середній кредитний ризик	66232	129263	118576	63031	95,17	52344	79,03
Високий кредитний ризик	50788	52571	40552	1783	3,51	-10236	-20,15
Дефолтні активи	93100	116728	150556	23628	25,38	57456	61,71
Усього балансова вартість кредитів та заборгованості клієнтів	578605	785963	819597	207358	35,84	240992	41,65
Резерви від знецінення кредитів та заборгованості клієнтів	(29605)	(47484)	(69514)	17879	60,39	39909	134,80
Усього	549000	738479	750083	189479	34,51	201083	36,63

За даними табл. 3.5 видно, що вартість кредитів з мінімальним ризиком зросла у 2019 році відносно 2018 року на 72,19 %, а у 2020 році зменшилась на 46,9 %. Вартість кредитів з низьким ризиком у 2019 році збільшується незначно (на 2,04 %), а в 2020 році – на 102,97 % відносно базового періоду. Кредитування з середнім ризиком збільшилось у 2019-2020 роках на 95,17 % та на 79,03 % відповідно. Вартість кредитів з високим ризиком зростає у 2019 році на 3,51 %, а у 2020 році знижується на 20,15 %. Спостерігається ріст дефолтних активів у 2019 році на 25,38 % та у 2020 році – на 61,71 %.

Загальна балансова вартість кредитів та заборгованості клієнтів, що обліковується за амортизованою собівартістю збільшується у 2019-2020 роках

відносно 2018 року на 35,84 % та на 41,65 % відповідно.

Загальна сума кредитування зросла у 2019 році на 34,51 % відносно 2018 року, а у 2020 році – на 36,63 %. Також спостерігається збільшення сум резервів за кредитами, що надані клієнтам, які обліковуються за амортизованою собівартістю: у 2019 році – на 60 %, а у 2020 році – на 134,8 % відносно 2018 року.

Одним із суттєвих ризиків, на які наражається банк під час здійснення діяльності, відноситься кредитний ризик.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком(його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Структура кредитування за видами кредитного ризику наведена у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Структура кредитування за видами кредитного ризику [60]

Показники	Звіт 2018 року		Звіт 2019 року		Звіт 2020 року	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків
Мінімальний кредитний ризик	158809,00	27,45	273454,00	34,79	84331,00	10,29
Низький кредитний ризик	209676,00	36,24	213947,00	27,22	425582,00	51,93
Середній кредитний ризик	66232,00	11,45	129263,00	16,45	118576,00	14,47
Високий кредитний ризик	50788,00	8,78	52571,00	6,69	40552,00	4,95
Дефолтні активи	93100,00	16,09	116728,00	14,85	150556,00	18,37
Усього балансова вартість кредитів та заборгованості клієнтів	578605,00	100,00	785963,00	100,00	819597,00	100,00

Як видно з табл. 3.6 найбільшу питому вагу у загальній сумі кредитування у 2019 році займають кредити з низьким кредитним ризиком (36,24 %), у 2019 році – кредити з мінімальним ризиком (34,79 %), а у 2020 році кредити з низьким ризиком складають 51,93 % від балансової вартості кредитів та заборгованості клієнтів, які обліковуються за амортизованою собівартістю.

Структуру кредитного портфелю за видами кредитного ризику у 2020 році

наведено на рис. 3.2.

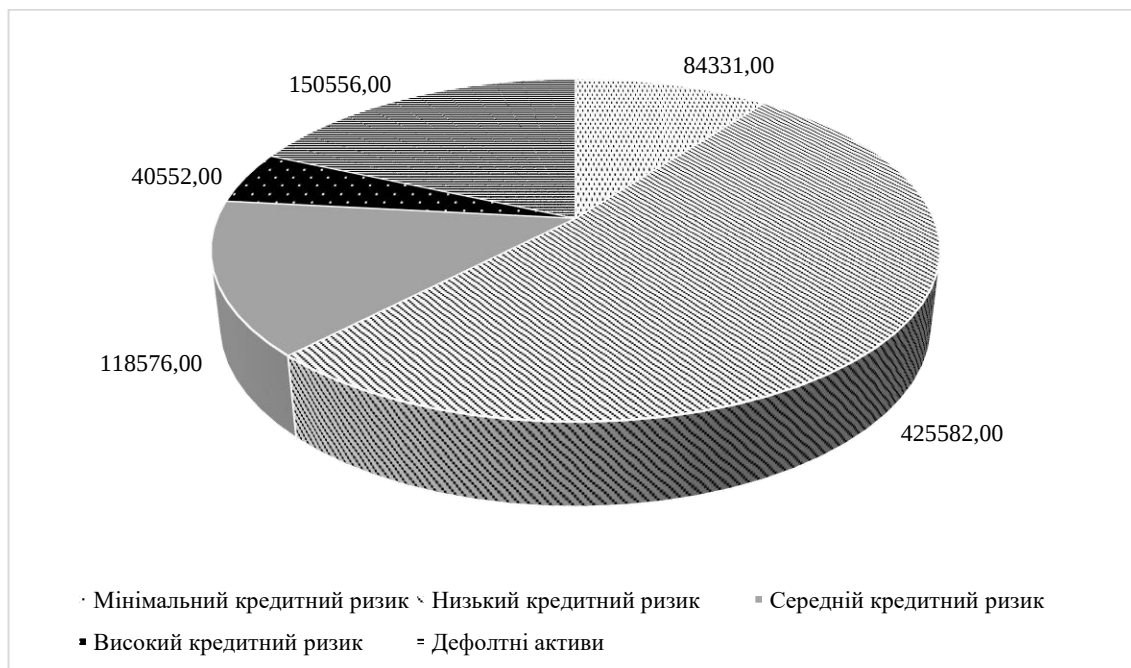

Рисунок 3.2 – Структура кредитного портфелю за видами кредитного ризику у 2020 році [60]

Як активний учасник ринку банківських операцій, Банк має значну концентрацію кредитного ризику, пов'язаного з іншими фінансовими організаціями. Ризик операцій з інсайдерами мінімізується шляхом розміщення активів у різних сферах економіки та відсутності значних концентрацій активних операцій з одним контрагентом. У кожному випадку кредитування інсайдерів зберігався принцип економічної доцільності операцій, платності кредиту, оцінки ризику позичальника. Збиткові операції з інсайдерами не проводились.

Вид кредитного ризику визначається в залежності від класу боржника юридичної особи: (1-2 клас – мінімальний кредитний ризик; 3-4 клас – низький кредитний ризик; 5-6 клас – середній кредитний ризик; 7-8-9 клас – високий кредитний ризик; 10 клас – дефолтні активи); в залежності від класу боржника фізичної особи: (1 клас – мінімальний кредитний ризик; 2 клас – низький кредитний ризик; 3 клас – середній кредитний ризик; 4 клас – високий кредитний ризик; 5 клас – дефолтні активи).

Розміри кредитного ризику за класами боржників наведені у табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Розміри кредитного ризику за класами боржників станом на 1 січня 2019-2021 рр., тис. грн. [31]

Роки	Клас боржника	Фізичні особи		Юридичні особи	
		Сума кредитної заборгованості	Кредитний ризик, тис. грн	Сума кредитної заборгованості	Кредитний ризик, тис. грн
01.01.2019	1	0	0	140576	2015
	2	11838	1563	6091	37
	3	836	63	147594	1477
	4	6192	220	62082	1629
	5	31511	14981	65047	2316
	6	-	-	231	0
	7	-	-	0	0
	8	-	-	0	0
	9	-	-	44543	396
	10	-	-	60169	3673
01.01.2020	1	19707	2741	75287	1345
	2	21157	2856	178286	2114
	3	60	41	76329	1511
	4	3245	457	116296	2718
	5	24928	23368	71503	392
	6	-	-	57692	94
	7	-	-	20380	2015
	8	-	-	0	0
	9	-	-	28700	0
	10	-	-	86282	4000
01.01.2021	1	25057	1556	2762	15
	2	17383	1707	48064	445
	3	1111	427	329733	10349
	4	75	60	78570	3198
	5	13017	11859	39009	2504
	6	-	-	78217	10078
	7	-	-	5705	222
	8	-	-	0	0
	9	-	-	43425	0
	10	-	-	135135	29942

Управління кредитними ризиками складається з ідентифікації кредитних ризиків, кількісної оцінки прийнятих ризиків, визначення основних способів управління кредитним ризиком та із здійснення моніторингу прийнятого кредитного ризику й способів мінімізації ризику, які використовуються у Банку. Управління кредитними ризиками націлена на підвищення конкурентних переваг за рахунок розширення кола контрагентів та переліку продуктів, зниження рівня реалізованих кредитних ризиків, а також оптимізації галузевої та продуктової структури кредитного портфеля банку.

До групи показників, що дають змогу оцінити ризик та доходність кредитного портфеля застосовують відносні показники (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Показники оцінки ризику та доходності кредитного портфеля

Назва показника	Формула розрахунку	Економічний зміст
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	Власний капітал / Кредитний портфель	Характеризує якість кредитного портфеля з погляду його захищеності власним капіталом і показує, скільки власних коштів припадає на одну гривню виданих кредитів.
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	Резерв для покриття можливих втрат від кредитних операцій / Кредитний портфель	Характеризує якість кредитного портфеля з позиції ризиковості та показує частку класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфеля банку.
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку	Резерв для покриття можливих втрат від кредитних операцій / Власний капітал	Характеризує якість кредитного портфеля банку з погляду його захищеності власним капіталом банку
Коефіцієнт проблемних кредитів показує	Проблемні кредити / Кредитний портфель	Характеризує частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитного портфеля.
Коефіцієнт доходності кредитного портфеля	Відсотковий дохід банку / Кредитний портфель	Характеризує доходність вкладень у кредитний портфель і показує, скільки банк отримує доходів з кожної гривні виданих кредитів.
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	Відсотковий дохід банку / Доходи банку	Характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій.
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	Відсоткові доходи / Відсоткові витрати	Характеризує доходність відсоткової політики банку.
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	Чистий відсотковий дохід / Кредитний портфель	Показує, скільки відсоткового прибутку припадає на одну гривню розміщених у кредитний портфель ресурсів.

Результати аналізу дають змогу зробити висновок щодо ризиковості та доходності кредитного портфеля банку і розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності кредитної політики банку.

Аналіз ризику та доходності кредитного портфеля наведений у табл. 3.9.

За результатами табл. 3.9 можна зробити наступні висновки.

У 2019-2020 рр. відносно 2018 року відбувається зменшення коефіцієнту покриття кредитного портфеля власним капіталом банку на 29,925 % та на 17,06 % відповідно. На кінець 2020 року на 1 гривню виданих кредитів припадає 0,44 грн. власного капіталу, що на 0,09 грн. менше показника 2018 року.

Таблиця 3.9 – Показники ризику та дохідності кредитного портфеля АТ «АКБ «КОНКОРД» у 2018-2020 рр. [60]

Показники	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолютне	Відн., відсотків	Абсолютне	Відн., відсотків
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,533	0,374	0,442	-0,159	-29,92	-0,091	-17,06
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	0,054	0,064	0,093	0,010	19,24	0,039	71,86
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку	0,101	0,172	0,210	0,071	70,14	0,108	107,21
Коефіцієнт проблемних кредитів показує	0,093	0,071	0,054	-0,021	-23,05	-0,038	-41,56
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,199	0,191	0,177	-0,009	-4,36	-0,023	-11,37
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	0,723	0,445	0,230	-0,278	-38,44	-0,493	-68,18
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	3,416	2,211	1,727	-1,205	-35,27	-1,689	-49,45
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,141	0,104	0,074	-0,037	-25,92	-0,067	-47,26

Коефіцієнт якості кредитного портфеля демонструє позитивну динаміку (у 2020 році цей показник перевищує базовий на 71,86 %), що свідчить про збільшення частки класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфеля банку.

Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку також року зростає и у 2020 році перевищує значення 2018 року майже вдвічі, що означає підвищення якості кредитного портфеля банку з погляду його захищеності власним капіталом банку.

Коефіцієнт проблемних кредитів зменшується, що є позитивною тенденцією. Зменшення темпів зростання значень цього показника свідчить про зниження рівня кредитного ризику та ефективне управління кредитним портфелем банку.

Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля знижується, у 2020 році на 1 грн виданих кредитів приходить 0,177 грн відсоткового доходу проти 0,199 у 2018 році. Це пояснюється тим, що темпи росту кредитного портфеля перевищують темпи росту процентного доходу.

Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку зменшується, що свідчить про зниження частки доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій.

Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів також демонструє негативну динаміку. Зменшення значення цього коефіцієнта свідчить про зниження рівня банківського менеджменту.

Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій у 2020 році на 47,26 % менше показника 2018 року.

Збільшення темпів падіння значень цього коефіцієнта порівняно з темпами падіння коефіцієнта дохідності кредитного портфеля свідчить про погіршення ефективності кредитної політики банку.

3.2 Удосконалення процедур аудиту кредитних операцій

Управління кредитним ризиком банку та підвищення якості кредитного портфеля вимагає вдосконалення процедур аудиту кредитних операцій банку та зосередження уваги на методиці внутрішнього аудиту як вагомій складовій системи внутрішнього аудиту.

Розробка процедур внутрішнього аудиту спрямована на розуміння керівництвом та працівниками банку їхньої потреби як послуги, яка ще не повною мірою використовується через неоднозначне тлумачення об'єктів внутрішнього

аудиту в банках.

Процес побудови ефективної системи внутрішнього аудиту кредитних операцій потребує розуміння важливості всіх змін в управлінні та контролі (перерозподіл повноважень, оновлення внутрішніх нормативних актів, розробка систем оцінки та ін.).

Під час модернізації системи внутрішнього аудиту кредитних операцій слід зосередити увагу на тому, що ефективна система має не лише запобігати зловживанням, а й сприяти ефективній господарській діяльності шляхом інтеграції внутрішнього аудиту в усі бізнес-процеси, своєчасній оцінці ризиків та аудиту ефективності контрольних заходів.

Організація внутрішнього аудиту передбачає його проведення у певній послідовності, поетапно.

У процесі аудиту організації внутрішнього аудиту кредитних операцій у банку запропоновано системний підхід до планування та проведення окремих перевірок, схематичне зображення якого наведено на рис. 3.3.

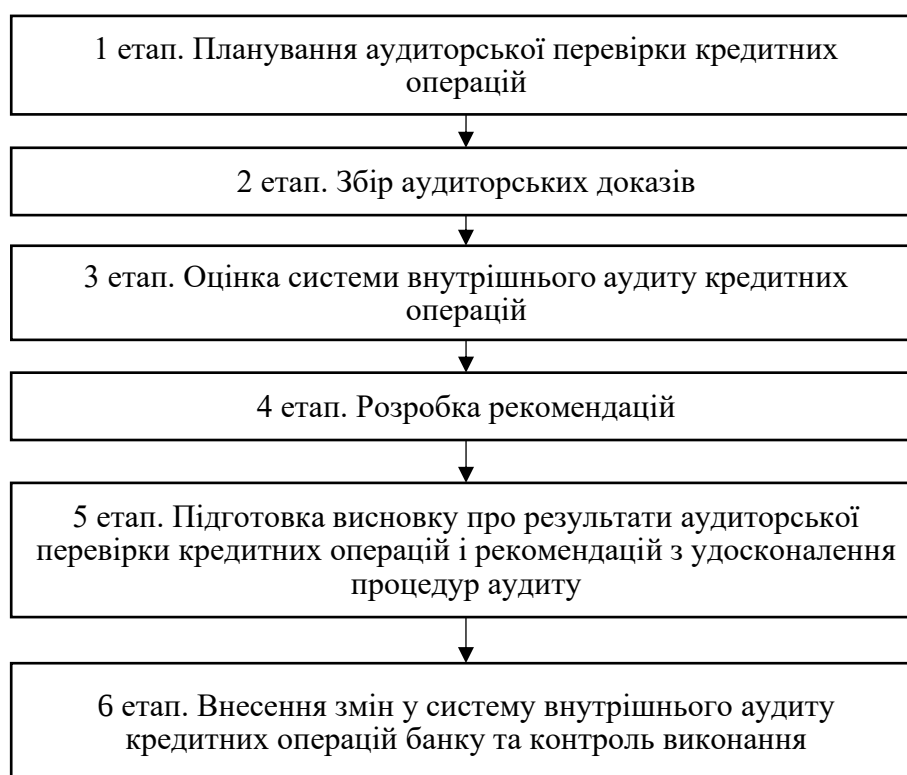

Рисунок 3.3 – Етапи аудиту стану системи внутрішнього аудиту кредитних операцій банку

Першим і найважливішим етапом аудиту є планування, оскільки від якості його проведення залежить ефективність усієї подальшої роботи аудитора. На цьому етапі в першу чергу проводяться заходи, пов'язані з попередньою підготовкою: ознайомлення з об'єктом аудиту, вибір виду перевірки, оцінка необхідних ресурсів та складання переліку витрат (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 –Планування аудиторської перевірки кредитних операцій

Розділи перевірки етапу 1	Аудиторські процедури
Ініціювання проведення перевірки	- планова перевірка - за завданням керівництва - виявлення зловживань - компрометація системи контролю
Попереднє ознайомлення з об'єктом перевірки	- законодавство і нормативні матеріали - фінансова інформація - зміна у кадровому складі - результати попередніх перевірок
Підготовча стадія	Визначення - характеру операцій(за видами наданих продуктів і послуг кредитного характеру - рівня суттєвості - актуальності складу системи - відомих недоліків контролю - періоду, що перевіряється
Вибір виду аудиту	- комплексний - окремого направлення (відбір специфічних видів діяльності, враховуючи межі кредитного ризику, стурбованість керівництва результатами роботи того чи іншого підрозділу банку)
Оцінка потреби в аудиторських ресурсах	Оцінка - кваліфікації/наявності співробітників - вимог регулюючих органів - виконання рекомендацій попередньої перевірки
Складання плану та програми аудиту	- складання плану затрат і графіка перевірки - складання програми перевірки.

Другий етап включає:

- збір даних;
- ознайомлення з підрозділами, що перевіряються;
- вивчення та опис загальних засад наявного контрольного середовища;
- вибіркову перевірку окремих видів діяльності щодо забезпечення кредитних операцій.

Характеристика аудиторських процедур другого етапу наведена у табл. 3.11.

Таблиця 3.11 – Збір аудиторських доказів

Розділи перевірки етапу 2	Аудиторські процедури
Попередня зустріч з підрозділами, які перевіряються	- вручення повідомлення про перевірку; - запит необхідної інформації і звітності.
Збір даних	- бесіди з керівництвом і співробітниками; - спостереження за роботою підрозділів, що перевіряються (огляд діяльності підрозділів та конкретних позичальників); - аналіз даних фінансової/управлінської звітності (перевірка окремих рахунків, наприклад, коефіцієнтів кредитоспроможності позичальників).
Опис та документування загальних принципів наявного контролю	Відповіді на контрольні питання з додаванням підтверджуючих документів наприклад, щодо достатності внутрішніх положень щодо кредитної діяльності; змісту в кредитних договорах та додатках детальної інформації щодо сукупної вартості кредиту з урахуванням процентної ставки за ним, вартості всіх супутніх послуг, а також інших фінансових зобов'язань споживача; діяльності кредитного комітету та кредитного підрозділу банку; перевірки відповідальними працівниками звітів для виявлення можливих порушень; ведення кредитних справ клієнтів; системи контролю за кредитними операціями (у т.ч. за проблемними кредитами); розміру проблемних кредитів, тенденції щодо їх збільшення, зменшення; формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями (у т.ч. за простроченими та сумнівними заборгованостями).
Вибіркова перевірка кредитних операцій (діяльності)	- опитування, спостереження і аналіз операцій/діяльності, які перевіряються; - вивчення аудиторських доказів; - вибіркова перевірка операцій/діяльності вибірково вибираються кредитні справи, які будуть аналізуватися детальніше. під час перевірки відібраних кредитних справ позичальника, службі внутрішнього аудиту доцільно заповнювати по кожному позичальнику робочий документ кредитування юридичних осіб та робочий документ кредитування фізичних осіб.
Складання плану та програми аудиту	- складання плану затрат і графіка перевірки; - складання програми перевірки.

Третій етап є основним, оскільки містить в собі оцінку принципів організації внутрішнього аудиту кредитних операцій, яка полягає у виявленні недоліків у роботі наявного внутрішнього аудиту, а також розробці рекомендацій, необхідних для їх виправлення (табл. 3 12).

На четвертому етапі аудитор надає рекомендації, виконання яких має запобігти повторенню виявлених порушень та якісно підвищити рівень внутрішнього аудиту.

Таблиця 3.12 – Оцінка принципів внутрішнього аудиту кредитних операцій

Розділи перевірки етапу 3	Аудиторські процедури
Оцінка принципів організованого внутрішнього контролю кредитних операцій	1) відповідність відповідей на контрольні питання вимогам нормативних документів; 2) виявлення: - слабких місць, які вимагають посилення контролю; - невиконання вимог нормативних документів; - низької ефективності роботи тощо.
Визначення необхідних засобів контролю, значних недоліків і основних ділянок неефективної роботи	1) документальне оформлення виявлених недоліків 2) визначення: - суттєвості виявлених недоліків для системи внутрішнього контролю; - характеру засобів контролю чи недоліків.
Підтвердження доказами наявності значних недоліків і ділянок неефективного ведення кредитних операцій	- документальне підтвердження причини виявлених недоліків - збір необхідних доказів - визначення можливих наслідки виявлених ризиків
Вибіркова перевірка кредитних операцій (діяльності)	опитування, спостереження і аналіз операцій/діяльності, які перевіряються; вивчення аудиторських доказів; вибіркова перевірка операцій/діяльності
Складання плану і програми аудиту	- складання плану затрат та графіка перевірки - складання програми перевірки

Аудиторські процедури з розробки рекомендацій наведені у табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Розробка рекомендацій з виправлення виявлених недоліків

Розділи перевірки етапу 4	Аудиторські процедури
Розробка рекомендацій з виправлення недоліків	- при необхідності введення обмежень в практичну роботу та ресурси; - розробка рекомендації з усунення виявлених недоліків.
Обрання підрозділів	- визначення підрозділів, що відповідальні за виконання операцій; - розподіл відповідальності між підрозділами; - узгодження з підрозділами наданих рекомендацій.
Визначення часу, необхідного для виконання рекомендацій	- визначення термінів виконання наданих рекомендацій - узгодження термінів з підрозділами

На п'ятому етапі відбувається формування висновків про стан наявної системи внутрішнього аудиту кредитних операцій, узгодження звіту з керівником підрозділу, який перевіряється, подання остаточного варіанту висновку про результати проведеного аудиту керівництву банку.

Аудиторські процедури, які застосовуються при формування висновків про стан системи внутрішнього аудиту наведені у табл. 3.14.

Таблиця 3.14 – Формування висновків про стан системи внутрішнього аудиту кредитних операцій

Розділи перевірки етапу 5	Аудиторські процедури
Формування звіту	- формування висновків про стан системи внутрішнього аудиту кредитних операцій; - надання результатів оцінки та рекомендацій; - визначення термінів для усунення виявлених недоліків
Узгодження проекту звіту з керівництвом банку, що перевіряється	- узгодження висновків про стан системи внутрішнього аудиту; - узгодження результатів оцінки та рекомендацій
Надання керівництву банку-кінцевого звіту про результати виконаного аудиту	Надання звіту керівництву, в також підрозділу, що перевірявся, з метою досягнення оптимального результату у виправленні виявлених недоліків

На шостому етапі структурні підрозділи комерційного банку вносять зміни до системи внутрішнього аудиту та внутрішніх нормативних актів. Служба внутрішнього аудиту контролює виконання виданих рекомендацій та звітує керівництву про хід їх виконання (табл. 3.15).

Таблиця 3.15 – Внесення змін в систему внутрішнього аудиту кредитних операцій та контроль за виконанням рекомендацій

Розділи перевірки етапу 6	Аудиторські процедури
Виконання рекомендацій	- внесення змін в систему внутрішнього аудиту; - актуалізація внутрішніх нормативних документів.
Надання звіту службі внутрішнього аудиту	- отримання звіту про виконання рекомендацій від підрозділу; - контроль за своєчасним виконанням рекомендацій.
Надання керівництву банку звіту виконання/невиконання рекомендацій	- перевірка виконання рекомендацій; - надання керівництву банку звіту виконання/невиконання рекомендацій

Таким чином, пропонується комплексна система проведення внутрішнього аудиту кредитних операцій для будь-якого банку. Під час аудиту кредитних операцій використовується послідовний підхід.

Консолідація та легалізація етапів та схем аудиту кредитних операцій дозволить зовнішнім наглядовим органам, а також власникам/вищому керівництву будь-якого банку застосовувати стандартизовані методи оцінки ефективності системи внутрішнього аудиту банку, а також точно визначити вузькі місця.

Крім того, запропонована єдина система поетапного аудиту кредитних операцій банку дозволить більш точно та оперативно реагувати на запити різних зовнішніх користувачів.

3.3 Шляхи удосконалення кредитної політики банку в сучасних умовах

Правильна організація процесу банківського кредитування, розроблення ефективної і гнучкої системи управління кредитним операціями є основою фінансової стабільності і ринкової стійкості банківських установ. Забезпечувати управління кредитною діяльністю банку, ефективне використання його кредитного потенціалу, формування оптимального для нього кредитного портфеля, чітку організацію всього кредитного процесу дає можливість кредитна політика банку.

В цілому, на сучасну кредитну політику вітчизняних комерційних банків дуже впливають наступні обставини:

- нерівномірність регіонального розвитку банківської системи;
- жорстка міжбанківська конкуренція за відсутності значних різниць у відсоткових ставках по депозитах та кредитах приводять до скорочення маржі;
- високі кредитні ризики та недосконалі методи їх оцінки та управління;
- нестійка ресурсна база банків внаслідок значного відтоку депозитів;
- низький рівень фінансової грамотності населення, недосконалість нормативного забезпечення кредитної політики банку;
- зростання політичних та економічних ризиків, інфляція, що призводить до уповільнення споживання та скорочення кількості платоспроможних позичальників.

Одним із головних завдань, що постають перед керівництвом банку, є правильна розроблення кредитної політики. Кредитна політика повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні входити до кредитного портфеля.

Особливості різних типів кредитної політики банку наведені у табл. 3.16.

Таблиця 3.16 – Особливості різних типів кредитної політики банку

Тип кредитної політики банку	Пріоритети	Ознаки і специфіка реалізації
Обережна (консервативна)	Пріоритет – надавати перевагу жорсткому контролю за рівнем кредитного ризику. Така політика характерна для новоствореного банку, або банку, який вже має суттєві проблеми з якістю кредитного портфеля	Превалюють короткострокові кредити, ґрунтовна оцінка кредитоспроможності позичальника та суттєвий перелік умов для надання кредиту; високі відсоткові ставки за кредитами, жорсткі процедури ліквідації проблемної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів банку не більше 30%, банк забезпечує свою прибутковість за рахунок менш ризикованих активних операцій.
Поміркована	Пріоритет підтримання середнього рівня ризику, який утримувати фінансову стабільність банку в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Така політика властива надійним банкам з достатнім досвідом роботи у сфері кредитування.	Превалюють типові (стандартні) умови кредитування, має місце пролонгація та реструктуризації кредитної заборгованості. Питома вага кредитів у загальному обсязі робочих активів становить 30-50%.
Агресивна (ризикова)	Пріоритет -максимізація доходів від кредитної діяльності та розширення її обсягів, незважаючи на високий рівень кредитного ризику	Превалюють кредити більш ризиковим категоріям позичальникам, охоплюється максимально можлива кількість клієнтів, мають місце довгострокові кредити, невисокі відсоткові ставки, має місце пролонгація боргу. Питома вага кредитів більше, ніж 50% загального обсягу робочих активів

Кредитна політика банку націлена на розробку та реалізацію такої оптимальної політики, яка поєднувала б економічні інтереси як банку, так і клієнта, та прийняття рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових коштів. У взаємовідносинах кредитора і позичальника предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. З ним пов'язані протилежні правила економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов'язаний віддати позику, як це записано у кредитній угоді. Недотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками, які власне є об'єктом страхування з метою захисту його майнових інтересів.

Таким чином, матеріальний прояв ризику кредитної операції полягає в тому,

що борг не повертають, що юридично зводиться до невиконання зобов'язань. Тому можна запропонувати страхування від збитків у разі невиконання вимог як один із принципів вдосконалення управління кредитним портфелем.

Страхування кредитів – це зменшення або усунення кредитного ризику, який виражається у можливій несплаті позичальником основного боргу і відсотків за ними і є однією з форм забезпечення кредиту.

Страхування кредитів на українському ринку практикується у таких двох варіантах:

- добровільне страхування ризику непогашення кредитів (страхувальником у цьому разі виступає банк, тобто типове делькредерне страхування, коли банк, перекладаючи ризик на страховика, є водночас страхувальником і застрахованим);
- добровільне страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів (страхувальником тут є боржник, який страхує кредит на користь свого кредитора).

Доцільно зосередити увагу на першому варіанті, коли сума страхових внесків враховується при встановленій ставці відсотка за кредит.

У вітчизняній практиці перший варіант страхування наразі не популярний. Головна причина в тому, що комерційні банки поки що побоюються використовувати страхування кредитів як основну форму захисту від ризиків банківської діяльності. Без страхового аудиту, широкого висвітлення в економічній пресі балансів, фінансових звітів страхових компаній цілком виправдано може виникнути сумнів щодо платоспроможності. З іншого боку, через надмірно високі страхові премії підвищуються страхові платежі, а отже, й витратам виробництва, що врешті спричиняє підвищення цін на товари і послуги.

Дещо простішим щодо процедури є страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту, оскільки страховий поліс розглядають як різновид гарантійного папера страхової компанії банку за фінансовими зобов'язаннями до його клієнтів-позичальників. Цей варіант страхування може забезпечити повернення кредиту і сплати відсотків лише в разі, коли страхова фірма згодна і спроможна виплатити страхову винагороду.

Узагальнюючи викладене вище, потрібно зробити висновок про те, що банкам необхідно на даному етапі налагоджувати стосунки із страховими компаніями, оскільки банки мають великий вплив на становлення дійсно професійного страхового бізнесу в Україні, але для цього страховиків потрібно розглядати як найближчих партнерів банків у кредитній діяльності, а не як машину для друкування грошей з метою компенсації збитків, понесених банком у зв'язку з видачею явно безповоротного кредиту.

В умовах економічної кризи, коли відсутня стабільність договірних зв'язків і немає переконливості у надійності партнера, кредитор зацікавлений в отриманні додаткових гарантій виконання боржником своїх зобов'язань за договором. Тому кредитор, укладаючи договір, намагається, щоб боржник у забезпечення виконання своїх зобов'язань виділив певне майно, з вартості якого той одержав би задоволення своїх вимог у разі невиконання умов договору.

Реалізацію майна (заставного) проводять з аукціонів (публічних торгів), якщо інше не передбачено договором. Але є деякі нюанси. Згідно зі Законом України «Про заставу», реалізація майна, переданого у заставу, повинна здійснюватися лише через аукціони (публічні торги), якщо ж після такого продажу внаслідок недостатності коштів залишилась непогашена заборгованість, заставодержатель має право частину її відшкодувати за рахунок страхового фонду. У разі відчуження майна, переданого у заставу; іншими способами, кредитор покриває збитки за рахунок прибутку, який залишається у його розпорядженні після оподаткування, а така невеличка законодавча колізія, яка має неприємні фінансові послуги.

Поряд з необхідністю прийняття важливої форми забезпечення, повернення кредиту потребує розвитку особового штрафу фахівців, які здійснювали б оцінку заставленого майна (рухомого і нерухомого). Зараз ці передумови перебувають у стадії зародку, тому як основна форма забезпечення повернення кредиту приймається застава майна позичальника. Банку треба бути уважними при кредитуванні позичальника, якщо в нього є вищестояща організація. У цьому випадку позичальник повинен надати документ від вищестоящої організації, що

підтверджує те, що вона оповіщена про заставу держмайна.

Ще однією проблемою є оформлення заставленого майна. У багатьох випадках заставлене майно оформляють спрощеним способом: скорочене найменування, кількість, ціна. Тому доцільно створити універсальну форму описування майна, що закладається на базі аналізу бухгалтерської документації для врахування основних фондів і готової продукції. Проте якщо по формальних розрахунках включити і такі реквізити, як завод-виготовлювач, коди відправника, постачальника, виду операції та т. ін., то утвориться громіздка форма, користуватися якою буде важко. Тому потрібно використовувати тільки ті параметри, що окремо не настільки повно деталізують предмет застави, але разом з іншими дають змогу його конкретизувати, що дуже важливо в конфліктній ситуації. До таких параметрів можна віднести: інвентарний заводський номер, найменування майна, що закладається (тип, марка, дата випуску). Треба вказувати початкову вартість.

Практика показує невідповідність ситуації, в якій опиняється кредитор.

Тобто це положення складається у процесі звернення, стягнення і реалізації закладеного майна. У цьому випадку можна пропонувати таке: максимальна сума кредиту не повинна перевищувати 10-15 % вартості застави. Справа в тому, що після процедури реалізації майна сума виторгу може бути недостатньою для задоволення усіх вимог заставодержателя.

Припустимо, що банк розробив для своїх клієнтів банківську фінансову технологію, в основі якої лежить принцип поєднання відносно невеликої суми термінового депозитного вкладу та необмежених сум до вкладення та зняття грошових коштів понад основного не зменшуваного залишку. Мінімальна фіксована сума може також депонувати на розрахунковому чи поточному рахунках. Сутність гнучкого депозитного рахунку – суміщення на формально одному синтетичному рахунку кількох аналітичних рахунків. За своїм технологічним змістом гнучкий депозитний рахунок дає змогу максимально адаптуватися під структуру грошових потоків клієнта-користувача. У разі розміщення тимчасово вільних грошових засобів, клієнт банку має право вибрати

найбільш привабливу для нього схему банківської послуги, в зокрема: розмір мінімальної фіксованої суми, тобто суми мінімального не зменшуваного залишку; термін депонування цієї суми; умови та розміри нарахування відсотків на фіксовану суму та на додаткові внески.

Для підприємств та організацій, що працюють на ринку торгового та промислового капіталу, ця послуга дасть змогу максимально ефективно вирішувати такі питання, пов'язані з їх фінансовою діяльністю: оперативне фінансове планування; збільшення оборотності поточних активів; оптимізацію та спрощення фінансових операцій у частині управління короткостроковими активами; забезпечення оптимальної дохідності за мінімального ризику вкладень; забезпечення високої ліквідності.

Створення раціональної стратегії реалізації ефективної кредитної політики комерційного банку можливе лише завдяки поєднанню зусиль кількох банківських підрозділів, оскільки виконання комплексу банківських послуг та операцій потребує: обліку особливостей руху грошових коштів кожного клієнта; розподілу грошових коштів за сумами, строками, дохідністю; встановлення відсоткових ставок по кожній групі грошових засобів клієнта; формування для активних операцій банку портфеля залучених ресурсів, детермінованих за обсягами, строками, вартістю; оптимізації відсоткових витрат банку в межах даної фінансової технології.

Звідси випливає, що кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Криза у фінансовому секторі країни загострила проблеми розвитку системи банківського кредитування, серед яких найвагомішою є зростання обсягів простроченої заборгованості, і, як наслідок – погіршення якості кредитного портфеля банку. Оскільки доходність і ризик є основними параметрами, що характеризують якість кредитного портфелю банку, головною метою управління кредитним портфелем комерційного банку є забезпечення оптимізації співвідношення між прибутковістю та ризикованістю кредитних операцій.

З метою зниження кредитних ризиків цілком зрозумілою є необхідність

формування комерційними банками страхових резервів на покриття можливих збитків від кредитної діяльності. Резерв регулюється щомісячно залежно від обсягів фактичної заборгованості та класифікаційної групи, до якої віднесена конкретна позика. Класифікаційна група визначається за оцінкою фінансового стану позичальника та перспектив його розвитку й за оцінкою погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом і відсотками.

Зовнішні способи зниження кредитного ризику щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекладання частини ризику на інші суб'єкти чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх належать способи забезпечення повернення позики (рис. 3.4).

Рисунок 3.4 - Способи захисту і зниження ступеня кредитного ризику

Найпоширенішими цивільно-правовими видами забезпечення виконання зобов'язань у кредитних правовідносинах між юридичними особами є гарантія,

порука, застава. Крім цього, у сучасних умовах широко використовується і такий вид забезпечення повернення кредиту, як страхування. Правові взаємовідносини страхування кредитних ризиків регулюються Законом України «Про страхування» та іншими правовими актами.

Найпоширенішими в банківській практиці методами, спрямованими на зниження кредитного ризику, є:

- оцінювання кредитоспроможності позичальника. У практиці банків особливо поширений метод, що базується на бальній оцінці позичальника, яка передбачає визначення рейтингу клієнта. Критерії, за якими проводиться оцінювання отримувача позики, індивідуальні для кожної банківської установи, що ґрунтується на його практичному досвіді та, як показує практика, періодично переглядаються;

- зменшення обсягів кредитів, які надаються одному позичальникові;

- страхування кредитів передбачає повну передачу ризику неповернення кредиту організації, яка займається страхуванням. Усі витрати, пов'язані зі страхуванням, зазвичай, перекладаються на одержувачів позики;

- залучення достатнього забезпечення кредиту ліквідної застави практично гарантує банківській установі повернення наданої суми позики та одержання відсотків. Звичайно, при цьому пріоритет при захисті від кредитного ризику повинен надаватися не залученню достатнього забезпечення, призначеного для покриття неповерненого кредиту та сплати відсотків, а детальному і ґрунтовному аналізу кредитоспроможності позичальника, спрямованого на недопущення збитків.

Найвідповідальнішою ланкою в системі управління кредитним ризиком стає його оцінювання на етапі видачі, а тому проводиться оцінювання кредитної пропозиції. Цілеспрямована робота за зниження кредитних ризиків – основне завдання кредитних структурних підрозділів банківської установи. Умови щодо управління кредитними ризиками створює зважена і ґрунтовно розроблена кредитна політика банку, а також цьому сприяє детальне розроблення стандартних директив і процедур, які супроводжують оформлення та надання

кредиту, системний контроль як на початковій стадії використання кредиту, так і на стадії користування ним (вивчення напрямів витрачення кредитних коштів, аналіз джерел погашення кредиту та сплати відсотків, підготовка кредитної документації, супроводження кредиту забезпеченням заставою та гарантіями).

У процесі управління кредитними ризиками, поряд із раціональною організацією кредитної роботи банку (рис. 3.5), головну роль відіграє такий чинник, як людський фактор, який у роботі є вирішальним.

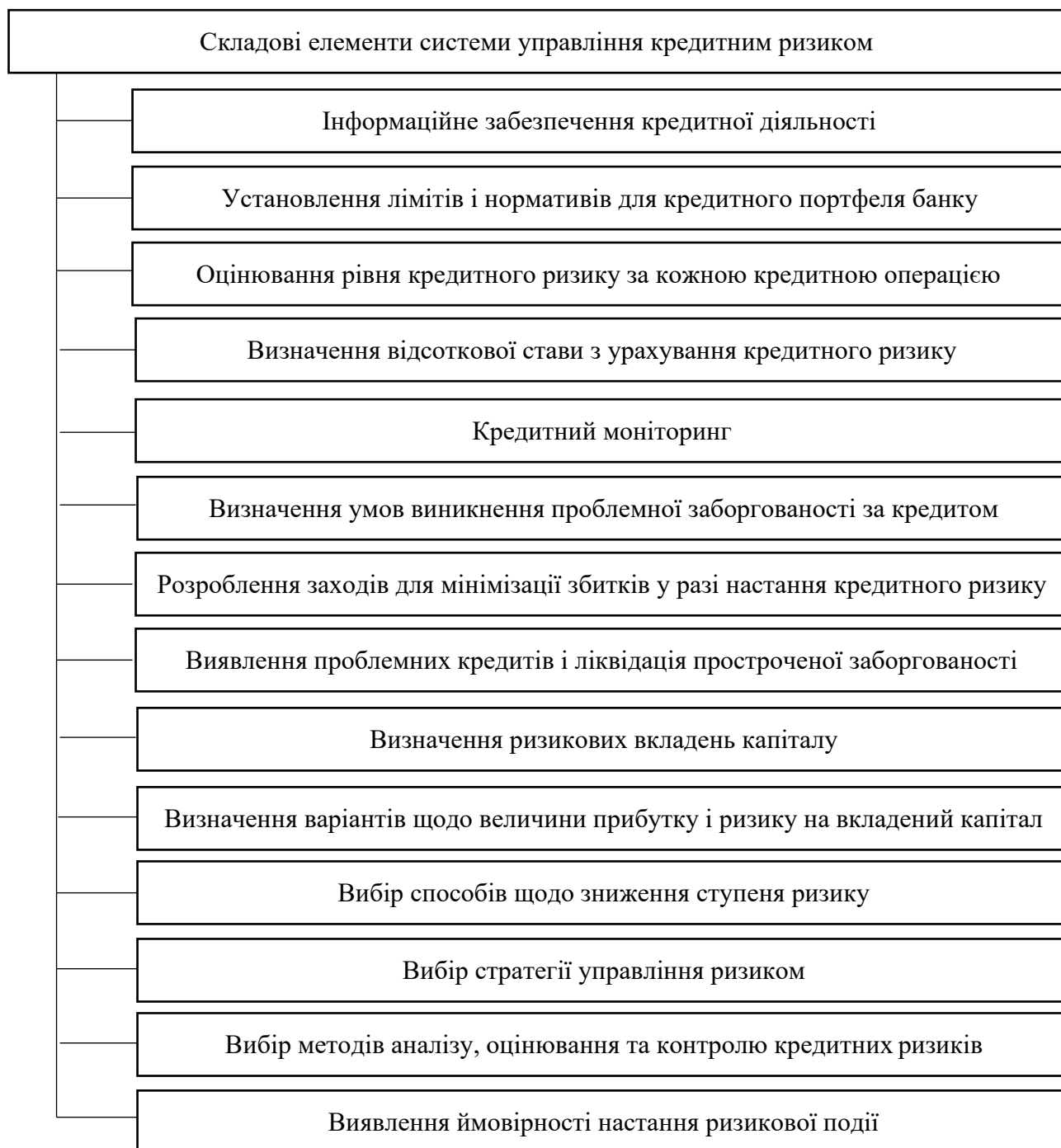

Рисунок 3.5 – Складові елементи системи управління кредитним ризиком

Одним із найважливіших інструментів щодо запобігання появі ризиків та істотне зниження їх рівня є виважена кредитна політика банку. Кредитна політика покликана встановити ключові принципи, яких повинні дотримуватись менеджери та керівництво банку під час планування кредитної діяльності та надання кредитів. Кредитна політика повинна містити такі основні принципи та умови:

- умови, за яких банківська установа може проводити видачу кредитів;
- встановлені банком межі відсоткових ставок за кредитами та принципи їх формування, виходячи з вартості банківських ресурсів та враховуючи прибутковість і дохідність;
- класифікацію окремих типів кредитів, на надання яких орієнтується та спеціалізується банківська установа;
- делегувати працівникам кредитних підрозділів права формувати кредитний портфель з урахуванням розподілу банківських ресурсів за ризиковими рівнями з метою забезпечення встановлених нормативів;
- визначений перелік документів, які має надати позичальник разом із заявкою щодо надання кредиту;
- умови, за яких заявка може бути прийнята, або ж підстава, на основі якої ця заявка може бути відхилена;
- умови, за яких банк може або повинен прийняти на себе зобов'язання, тобто надати гарантії чи поручительства;
- схема і порядок прийняття рішення про кредитування позичальника та основні відомості щодо управлінських структур банку, які безпосередньо беруть участь у кредитному процесі та у кредитній роботі;
- вимоги щодо забезпечення кредитів, які надає банк позичальникам.

Збалансована кредитна політика є фундаментом надійності та прибутковості кредитного портфеля, яка також значно впливає на стабільну діяльність банку. Водночас інтереси стабільності банку мають визначати зміст і структуру кредитної політики банку.

Враховуючи викладене, з метою удосконалення практики кредитних

взаємовідносин з клієнтами в умовах підвищення кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів комерційного банку, можна вважати за необхідне посилити вимоги щодо правомірності прийняття рішень із видачі кредитів та оперативність прийняття рішень із видачі кредитів та оперативність прийняття заходів з їх погашення, а саме: забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних угод і угод по заставі з високим рейтингом позичальників та розширенням і захистом в них прав банку, як заставодержателя і кредитора.

Вимагати від позичальника представлення акту останньої аудиторської перевірки; проводити обов'язкове страхування переданих у заставу цінностей з передбаченням, що заставодержатель має право отримати страхову компенсацію, у підтвердження цього вимагати надання страхових полісів; вимагати від позичальників підтвердження наявності і достатності переданого банку забезпечення, враховувати проведену переоцінку, його оперативного дооформлення чи зміцнення за необхідності, а також дострокового повернення кредиту або його частини при невиконанні кредитних умов і угод із забезпечення; посилити взаємодію економічної, юридичної служби банківської безпеки для підвищення результативності роботи з повернення боргів, зокрема шляхом оперативної та ефективної реалізації забезпечення; з метою підвищення рівня ліквідності забезпечення і своєчасного повернення кредитів не допускати практики формального підходу до вказаних процедур, а також перевищення встановлених повноважень у вирішенні кредитних питань.

Висновки до розділу 3

У даному розділі проведено аналіз кредитного портфеля банку, запропоновано шляхи удосконалення процедур аудиту кредитних операцій та кредитної політики банку.

За результатами проведеного аналізу кредитно портфеля банку встановлено, що методика здійснення кредитних операцій та забезпечення якості кредитного портфеля в АТ «АКБ «КОНКОРД» відповідає законодавчим та нормативним

документам НБУ.

Показники ризику кредитного портфеля демонструють підвищення захищеності банку від кредитного ризику. Але показники дохідності кредитного портфеля мають негативну динаміку, що свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку.

Консолідація та легалізація етапів та схем аудиту кредитних операцій дозволить зовнішнім наглядовим органам, а також вищому керівництву банку застосовувати стандартизовані методи оцінки ефективності системи внутрішнього аудиту банку. Запропонована єдина система поетапного аудиту кредитних операцій банку дозволить більш точно та оперативно реагувати на запити різних зовнішніх користувачів.

Організацію кредитної діяльності банку визначає чітко розроблена кредитна політика. Кредитна політика банку розглядає та пояснює ряд ключових завдань та цілей діяльності банку, визначає чіткі методи, способи та прийоми реалізації для того, щоб кредитні операції були максимально прибутковими, встановлює прийнятний рівень ризиків банківської діяльності у сфері кредитування.

Управління кредитними ризиками повинно охоплювати всі види діяльності фінансово-кредитної установи, які впливають на параметри її ризиків, становлять безперервний процес аналізу ситуації та відповідного середовища, в яких виникають ризики та/або рівень уразливості фінансово-кредитної установи до таких ризиків. А з метою мінімізації кредитних ризиків банківські фахівці повинні проводити постійний моніторинг кредитного процесу.

ВИСНОВКИ

У роботі узагальнені науково-методичні підходи та запропоновані шляхи удосконалення організації обліку та аудиту банківських операцій з кредитами на прикладі АТ «АКБ «КОНКОРД».

За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки:

1. Аргументовано, що загальні засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні регламентуються Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Організація бухгалтерського обліку та фінансової звітності в комерційних банках, а також вимоги щодо ведення банківських операцій регламентуються нормативно-правовими актами НБУ, які видаються у формі постанов Правління НБУ, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління НБУ.

2. Встановлено, що банківський сектор успішно проходить коронакризу та належним чином виконує свої функції. Банки увійшли в період пандемії без помітних дисбалансів, достатньо капіталізованими та високоліквідними. Незважаючи на тимчасове скорочення кількості працюючих відділень, доступність банківських сервісів не знизилася.

3. Визначено, що АТ «АКБ «КОНКОРД» – міжрегіональний універсальний і системний банк з розгалуженою мережею відділень і відділень по всій Україні та за кордоном. Показники горизонтального аналізу його звітності свідчать про задовільний фінансовий стан та позитивну динаміку основних показників, що характеризують його діяльність. Протягом досліджуваного періоду динаміка виконання банком нормативів, встановлених Національним банком України, була позитивною, що свідчить про те, що з точки зору ліквідності активів, кредитного ризику та інвестиційних обмежень управління активами та пасивами було ефективним.

4. Констатовано, що організація обліку кредитних операцій відбувається в

наступному порядку: кредитна операція в обліку визнається балансовим чи позабалансовим активом відповідно до умов угоди; здійснюється перевірка та опрацювання первинних документів необхідних для відкриття балансових рахунків з обліку основної суми боргу, нарахованих доходів і резервів за наданим кредитом та позабалансових рахунків для обліку застави; на рахунках обліку відображається зміна заборгованості за кредитами, нарахованими доходами та резервами в терміни, передбачені угодою та обліковою політикою банку; інформації про кредитні операції систематизується в регістрах обліку за розділами і групами рахунків, складається внутрішня звітність; підсумовується інформація про кредитні операції у фінансовій та статистичній звітності банку.

5. Визначено, що кредитні операції відображаються на балансових рахунках 1, 2 та 6 класів та на позабалансових рахунках 9 класу. На позабалансових рахунках 9 класу здійснюється облік: забезпечень за кредитом, умовних зобов'язань з кредитування (на цих рахунках обліковується сума кредиту від дати підписання договору до дати видачі кредиту), облік договорів кредиту, застави, страхових договорів. Усередині розділів рахунки групуються в групи, виходячи з різновиду кредитних операцій.

6. Доведено, що під час аудиту кредитних операцій використовується послідовний підхід. Аудит кредитних операцій банку, як правило, вибірковий. Вибірка базується на: кількості кредитних договорів за період; обсягах кредитування за окремими категоріями позичальників; кількості залучених кредитних рахунків; процентних ставках за кредитами; ступені ризику та рівні забезпеченості кредиту. Кожен етап аудиту документується в робочих документах.

7. За результатами проведеного аналізу кредитного портфеля встановлено, що методика здійснення кредитних операцій та забезпечення якості кредитного портфеля в АТ «АКБ «КОНКОРД» відповідає законодавчим та нормативним документам НБУ.

Показники ризику кредитного портфеля демонструють підвищення захищеності банку від кредитного ризику. Банком застосовуються наступні

методи управління кредитними ризиками:

- попередження ризику шляхом ідентифікації, аналізу та оцінки потенційних ризиків на етапі, що передуює проведенню операції;
- планування рівня ризику через оцінку рівня очікуваних втрат;
- обмеження рівня ризику шляхом встановлення лімітів (на позичальника, групу пов'язаних контрагентів, за галузевим принципом, тощо);
- формування резерву для покриття можливих втрат за наданими кредитами / гарантіями;
- управління забезпеченням операцій;
- застосування системи повноважень під час прийняття кредитних рішень;
- моніторинг та контроль рівня ризику;
- аудит функціонування системи управління кредитними ризиками.

Показники дохідності кредитного портфеля мають негативну динаміку, що свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку та вимагає розробки шляхів щодо її удосконалення.

8. На основі аналізу теоретичних та методологічних положень проведення аудиту запропоновано шляхи удосконалення процедур перевірки кредитних операцій. Доведено, що консолідація та легалізація етапів та схем аудиту кредитних операцій дозволить зовнішнім наглядовим органам, а також вищому керівництву банку застосовувати стандартизовані методи оцінки ефективності системи внутрішнього аудиту банку. Запропонована єдина система поетапного аудиту кредитних операцій банку дозволить більш точно та оперативно реагувати на запити різних зовнішніх користувачів.

9. Запропоновано в якості одного із принципів вдосконалення управління кредитним портфелем використовувати страхування від збитків. При цьому доцільно акцентувати увагу на добровільному страхуванні ризику непогашення кредитів (страхувальником у цьому разі виступає банк, тобто типове делькредерне страхування, коли банк, перекладаючи ризик на страховика, є водночас страхувальником і застрахованим), сума страхових внесків в цьому випадку враховується при встановленій ставці відсотка за кредит.

Кредитна політика комерційного банку як елемент загальної банківської політики – це сукупність як стратегічних, так і тактичних рішень, що визначають довгострокові та поточні цілі кредитування, його параметри, порядок та реалізуються через кредитний механізм.

Вказано на доцільність посилення вимоги щодо правомірності прийняття рішень із видачі кредитів та оперативності прийняття рішень із видачі кредитів та оперативності прийняття заходів з їх погашення, а саме: забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних угод та угод по заставі з високим рейтингом позичальників та розширенням і захистом в них прав банку, як заставодержателя і кредитора з метою удосконалення практики кредитних взаємовідносин з клієнтами в умовах підвищення кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів комерційного банку.

Вдосконалення кредитної політики банків у сучасних умовах також має передбачати такі заходи, як:

- підвищення стабільності банків;
- поліпшення якості кредитного портфеля;
- поліпшення структури активів банків;
- забезпечення інтересів вкладників банку;
- підвищення іміджу банку;
- формування кредитної інфраструктури.

З вищенаведеного випливає, що кредитну політику комерційного банку потрібно спрямовувати як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості.

Таким чином, поставлені у дипломній роботі завдання вирішені, мета роботи, що полягала дослідженні науково-методичних підходів до організації обліку та аудиту банківських операцій з кредитами та розробці практичних рекомендації щодо їх удосконалення на прикладі АТ «АКБ «КОНКОРД»., досягнута.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Андренко О. А. Облік у банках: конспект лекцій для студентів денної і заочної форм навчання освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 071 Облік і оподаткування. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 167 с.
2. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія. Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. Дніпропетровськ, 2016. 300 с.
3. Бобиль В. В., Мала І. С. Облік і аудит кредитних операцій банку у сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в XXI столітті*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 26 жовтня 2021 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 1. С. 45-46.
4. Бондаренко Н. М., Шевченко К. В. Сутність та класифікація кредитних операцій банку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 17(2). С. 110-113.
5. Бровко Л. І., Сорока Ю. В., Бровко Є. І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85-89.
6. Варцаба В. І., Машіко К. С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2016. 184 с.
7. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності. Київ: КНЕУ, 2006. 600 с.
8. Гергель А. Ю. Напрями аналізу якості кредитного портфеля банку. *Управління розвитком*. 2014. № 3(166). С. 92-94.
9. Грабар І. Кредитні операції: поняття, види й юридичні підстави їх здійснення. *Фінансове право*. 2018. № 4. С. 64-68.
10. Демчук Н. І., Довгаль О. В., Владика Ю. П. Банківські операції: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2017. 461 с.
11. Джолос А. В., Савченко Т. Г. Публічна система рейтингової оцінки

банків України: призначення та інформаційна модель. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1347-1352.

12. Дзюболок О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2015. 295 с.

13. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку: підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 512 с.

14. Доценко І. О. Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 792-798.

15. Затворницький К. С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. №4(32). С. 99-106.

16. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89. Дата оновлення 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#Text/>

17. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. Дата оновлення 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

18. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373. Дата оновлення 13.05.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>.

19. Ковальчук К. Ф., Вишнякова І. В., Савчук Л. М., Сокриринська І. Г. Банківські операції: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 326 с.

20. Колодізев О. М., Хмеленко О. В. Кредитний менеджмент: навчальний посібник для студентів спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 164 с.

21. Кравцова Г. І., Василенко М. К., Купчинова О. В. Організація діяльності комерційних банків. Мінськ : БГЭУ, 2017. 478 с.

22. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. №3. С. 176–183.

23. Лачкова В. М., Лачкова Л. І., Шевчук І. Л. Фінансовий менеджмент у банку: навч. Посібник. Харків: 2017. 180 с.
24. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): підручник. [2-ге вид., доп. і перероб.]. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 676 с.
25. Маркус О. В. Бухгалтерський облік у комерційних банках. Підручник. Луцьк: П.П. Іванюк, 2019. 174 с.
26. Медвідь Л. Г., Фостяк І. В. Облік у банках: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит». Львів: Видавництво ПП «Магнолія 2006», 2018. 360 с.
27. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення Правління НБУ 15.12.2017 № 803-рш. Дата оновлення 13.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text> /
28. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 р. № 361. Дата оновлення 21.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>.
29. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг видання 2016-2017 років. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-audit>.
30. Нечаєва І. А., Каплан Ю. О. Теоретичні основи управління якістю кредитного портфеля. *Бізнес Інформ*. 2011. № 6. С. 115-118.
31. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
32. Павелко О. В. Облік і аудит у банках: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2012. 277 с.
33. Пашков А. М. Оцінка якості кредитного портфеля. *Гроші і кредит*. 2017. № 5. С. 29–30.
34. Петраковська О. В. Завдання та інформаційні джерела як складові організаційно-інформаційної моделі аналізу кредитних операцій банку.

Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2016. Вип. 1. С. 75-84.

35. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип. 20(2). С. 166-170.

36. План рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління НБУ від 11.09.2017 р. № 89. Дата оновлення 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

37. Погореленко Н. П., Сидоренко О. М., Сердюк Л. В., Карасьова З. М., Федоренко Н. С. Внутрішній аудит у банку: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2020. 270 с.

38. Погосова А. В. Облікове забезпечення управління кредитними операціями банку. *Ефективна економіка: електрон. журн.* 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2914>.

39. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ від 30.03.2016 р. №351. Дата оновлення 17.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.

40. Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України: Постанова Правління НБУ від 04.07.2018 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0075500-18#Text>.

41. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління НБУ від 10.05.2016 № 311. Дата оновлення 29.12.2018 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16#Text>.

42. Прасолова С. П., Вовченко О. С. Банківські операції: навч. посіб. та практ. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 568 с.

43. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Дата оновлення 01.08.2021. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.

44. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

45. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

46. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV. Дата оновлення 01.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>.

47. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII. Дата оновлення 06.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.

48. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Постанова Правління НБУ від 27.02.2018 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18#Text>.

49. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. Дата оновлення 06.09.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.

50. Про іпотечні облігації: Закон України від 22.12.2005 р. № 3273-IV. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15#Text>.

51. Про Національний банк: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

52. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 р. № 2704-IV. Дата оновлення 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text>.

53. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. Дата оновлення 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

54. Про схвалення процедур інспектування: Рішення Правління Національного банку України від 01.11.2016 № 393-рш. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/pb16176>.

55. Рудницький В. С. Форми контролю діяльності банківських установ. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 1. С. 17-24.
56. Сарахман О. М., Скаско О. І., Вовчак О. Д., Волкова О. К. Внутрішній аудит у банку: навч. Посібник. Київ: УБС НБУ, 2015. 239 с.
57. Смерічевський С. Ф., Кірізлєєва А. С. Фінансовий облік у банках: підручник. Київ: Кондор-Видавництво, 2014. 408 с.
58. Тисячна Ю. С. Методичні підходи до оцінки якості кредитного портфеля банку. *Проблеми економіки*. 2014. №1. С. 278-283.
59. Український банківський портал. Офіційний рейтинг банків URL: http://banker.ua/officialrating/dynamicindicator/?bankId=120&cur_year=2014/.
60. Фінансова звітність згідно з МСФЗ АТ «АКБ «КОНКОРД» за 2018-2020 роки. URL: <https://concord.ua/ru/page/documents>.
61. Фінансовий словник: Термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко та ін. Київ: Знання, 2002. 566 с.
62. Щербатих Д. В. Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1210-1218.
63. Як працює банківській скоринг. Finance.ua – незалежний український фінансовий портал. URL: <https://finance.ua/ua/credits/kak-rabotaet-bankovskiy-skoring>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структурно-логічна схема випускної роботи

Мета дослідження – дослідження науково-методичних підходів до організації обліку та аудиту банківських операцій з кредитами та розробка практичних рекомендації щодо їх удосконалення на прикладі АТ «АКБ «КОНКОРД».

Об’єкт дослідження – процес організації та методології обліку та аудиту операцій з кредитування АТ «АКБ «КОНКОРД».

Задачі дослідження:

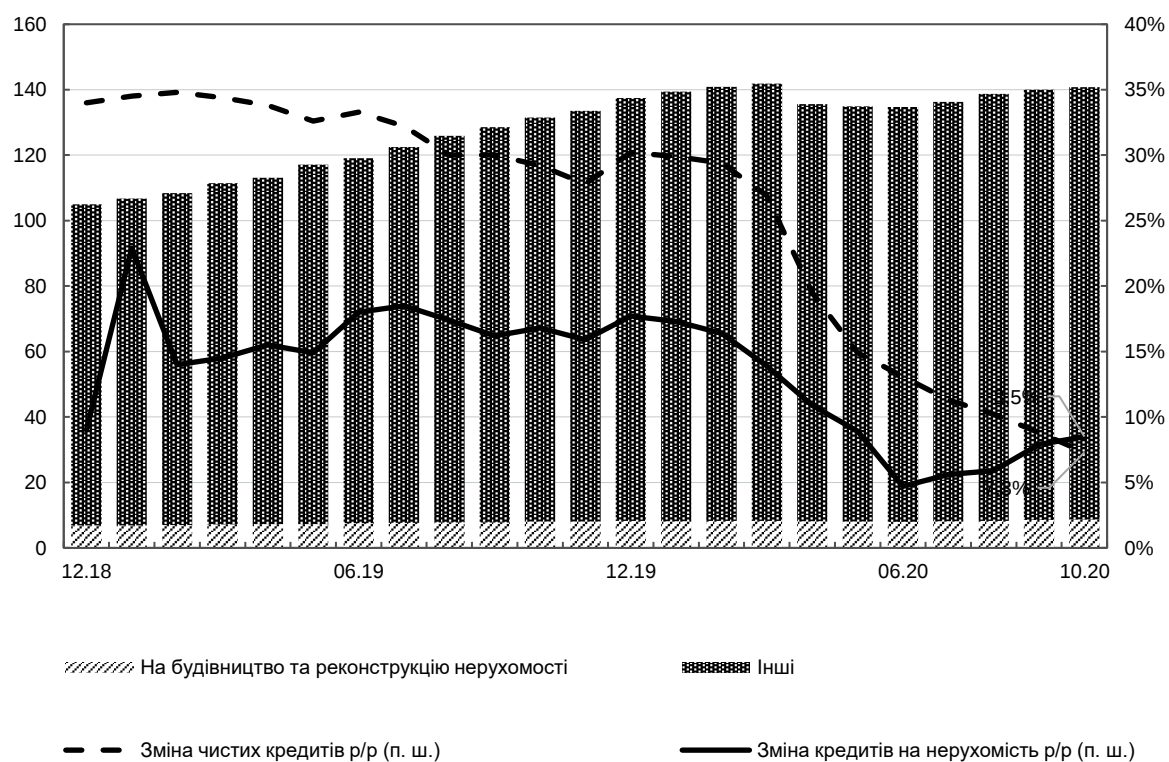
- дослідити нормативно-законодавчу базу обліку і аудиту кредитних операцій банківських установ;
- здійснити аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України;
- надати організаційно-економічну характеристику АТ «АКБ «КОНКОРД»
- розглянути організацію обліку кредитних операцій;
- охарактеризувати порядок відображення кредитних операцій в системі рахунків бухгалтерського обліку;
- навести методику аудиту кредитних операцій банку;
- розглянути шляхи удосконалення автоматизованої системи обліку кредитних операцій;
- визначити шляхи удосконалення процедур аудиту кредитних операцій;
- запропонувати шляхи удосконалення кредитної політики банку в сучасних умовах.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, практичних і методичних аспектів організації обліку та аудиту

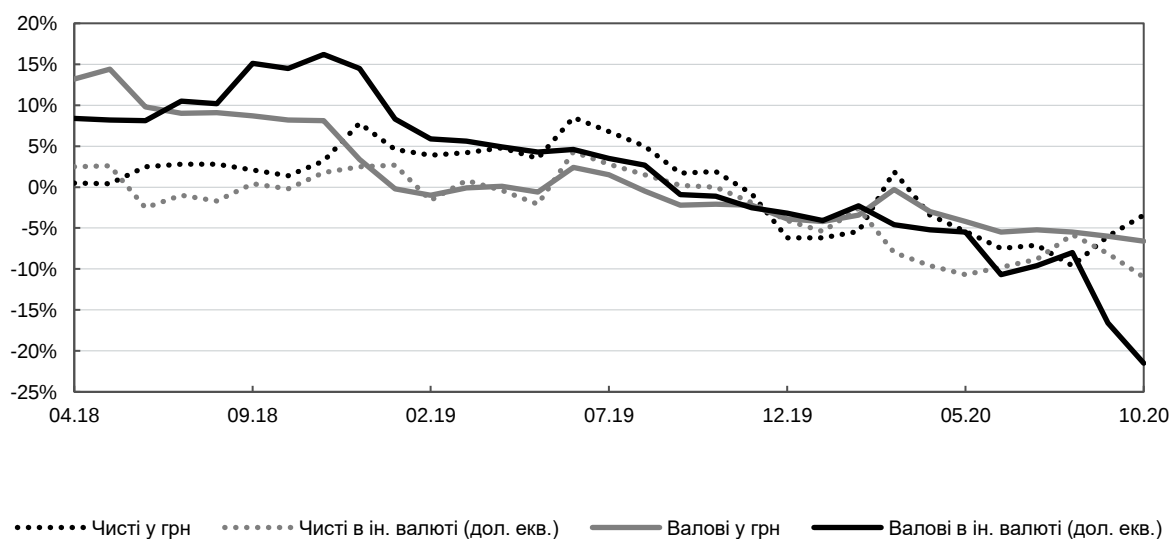
Додаток Б

Аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України

Чисті кредити фізичним особам у гривні, млрд грн

Валові та чисті корпоративні кредити

Додаток В

Основні показники діяльності банку у 2018-2020 рр., тис. грн.

Фінансовий стан

Статті	Звіт 2018 р.	Звіт 2019 р.	Звіт 2020 р	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолют- не	Відн., відсотків	Абсолют- не	Відн., відсотків
АКТИВИ, у т.ч.	1031698	2038451	2747141	1006753	97,58	1715443	166,27
Кредити, надані юридичним особам (net)	517986	702849	713286	184863	35,69	195300	37,70
Кредити, надані фізичним особам (net)	31014	35629	36747	4615	14,88	5733	18,49
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	739062	1763780	2415540	1024718	138,65	1676478	226,84
КАПІТАЛ	292636	275871	331601	-16765	-5,73	38965	13,32

Фінансові результати

Статті	Звіт 2018 р.	Звіт 2019 р.	Звіт 2020 р	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолют- не	Відн., відсотків	Абсолют- не	Відн., відсотків
Процентні доходи	109410	140756	132480	31346	28,65	23070	21,09
Процентні витрати	32028	63651	76724	31623	98,74	44696	139,55
Чистий процентний дохід	77382	77105	55756	-277	-0,36	-21626	-27,95
Усього операційний дохід	151422	316423	576294	165001	108,97	424872	280,59
Прибуток/(збиток) до оподаткування	12372	65725	67215	53353	431,24	54843	443,28
Витрати на податок на прибуток	2627	12490	11485	9863	375,45	8858	337,19
Прибуток/(збиток) після оподаткування	9745	53235	55730	43490	446,28	45985	471,88

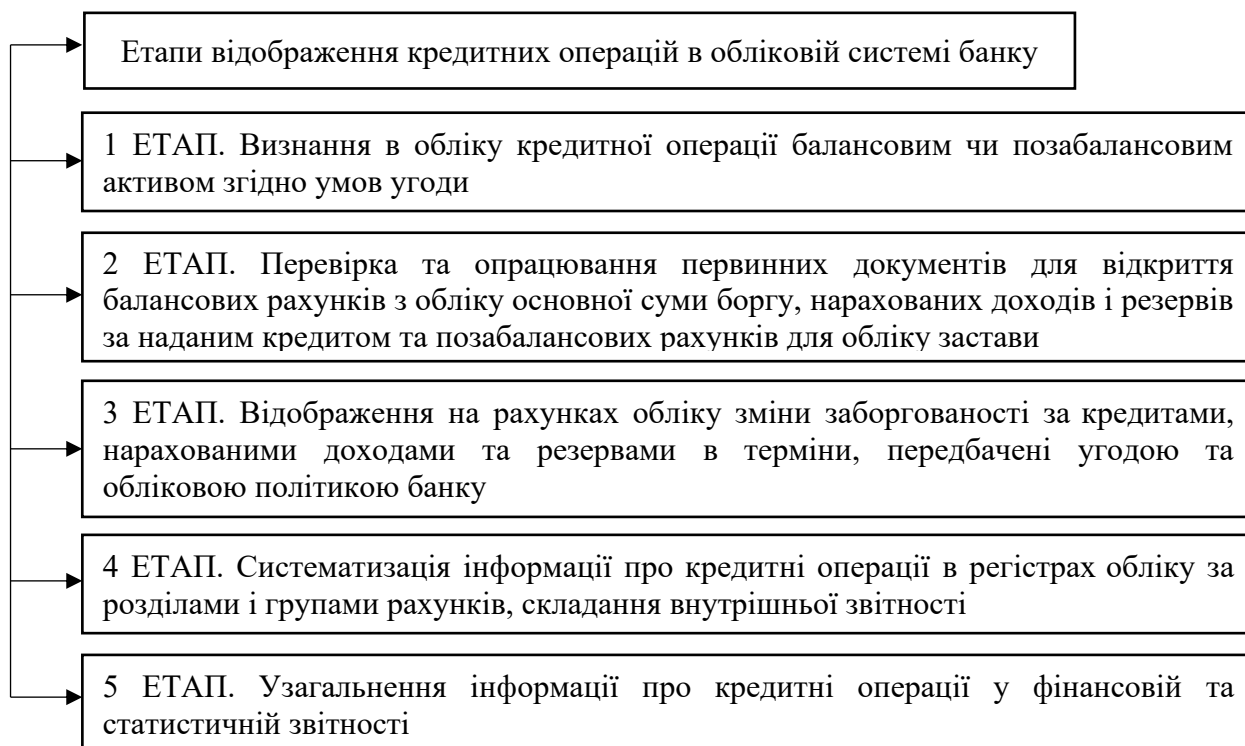
Додаток Г

Організація обліку кредитних операцій

Етапи надання кредитів банківською установою

Етап I. Попередній	1. Подання потенційним позичальником заяви на одержання кредиту 2. Отримання від позичальника необхідного ятя отримання кредиту пакету документів 3. Проведення переговорів та інтерв'ю з позичальником
Етап II Підготовчий	4. Аналіз фінансового стану позичальника, якісних характеристик його кредитоспроможності 5. Встановлення класу кредитоспроможності позичальника 6. Оцінювання кредитного проекту та забезпечення за ним 7. Структурування кредиту
Етап III. Основини	8. Розробка умов кредитної угоди та прийняття рішення щодо надання кредиту 9. Підписання кредитного договору, договорів забезпечення кредиту 10. Процедура надання кредиту 11. Формування кредитної справи позичальника
Етап IV. Заключний	12. Супроводження кредиту (контроль за цільовим використанням кредиту, за станом та вартістю застави) 13. Аналіз змін у кредитоспроможності позичальника 14. Повернення кредиту і сплата процентів 15. Виявлення проблемних кредитів та застосування заходів, спрямованих на мінімізацію витрат банку

Послідовність відображення кредитних операцій в обліковій системі банку

Додаток Д

Кореспонденція рахунків з обліку кредитних операцій

Типові бухгалтерські проведення при видачі кредиту із відкриттям кредитної лінії

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Відкриття обов'язкової кредитної лінії (у повній сумі згідно кредитної угоди)	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»
2. Видача клієнту позики у межах відкритої кредитної лінії		
2.1. Отримання траншу кредитної лінії	Позичковий рахунок (напр. 2063 / 2203)	Рахунок для обліку готівкових коштів (1001) Поточний рахунок (2600 2620) Коррахунок банку (1200)
2.2. Зменшення позабалансового зобов'язання (на суму виданого клієнту траншу)	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»
3. Відмова клієнта від використання кредитної лінії, припинення дії угоди	9900 «Контррахунок для рахунку розділу 91»	9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кореспонденція рахунків з обліку кредитних операцій

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
I. Відображення забезпечення, що отримане за кредитною операцією		
1. Оприбуткування застави за кредитом	Рахунки для обліку отриманої застави (розділ 95)	Контррахунок (розділ 99)
2. Оприбуткування гарантії за кредитом	Контррахунок (розділ 99)	Рахунки для обліку отриманої гарантії (розділ 90)
II. Операції з обліку документів, які супроводжують кредитну операцію		
Оприбуткування: Кредитного договору: договору поруки: договору застави.	9819 «Інші цінності і документи»	991X «Контррахунок для рахунку розділу 98»
III. Врахування премії або дисконту за кредитом		
1. Надання кредиту з одночасним утриманням комісії та/або процентів авансом	2063, 2203	1001, 2600, 2620, 1200
		Рахунки для обліку амортизованого дисконту за наданими кредитами (2066 / 2206)
2. Надання кредиту за процентною ставкою нижчою, ніж ринкова		
а) видача коштів клієнту	2063, 2203	1001, 1200, 2600, 2620
б) визнання прибутку від кредитної операції	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2066 / 2206)	6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів»

Продовження додатку Д

Бухгалтерські проведення при настанні терміну погашення кредиту

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1. Погашення заборгованості у визначений термін	2600, 2620, 1200	Позичковий рахунок 2063, 2203
2. Списання з позабалансових рахунків договорів	Контррахунок для рахунку розділу 98	9819 «Інші цінності і документи»
3. Списання з позабалансового рахунку суми забезпечення		
а) списання суми забезпечення за кредитом	Контррахунок (розділ 99)	Рахунки для обліку отриманої застави
б) списання суми гарантії за кредитом	Рахунки для обліку отриманої гарантії (розділ 90)	Контррахунок (розділ 99)

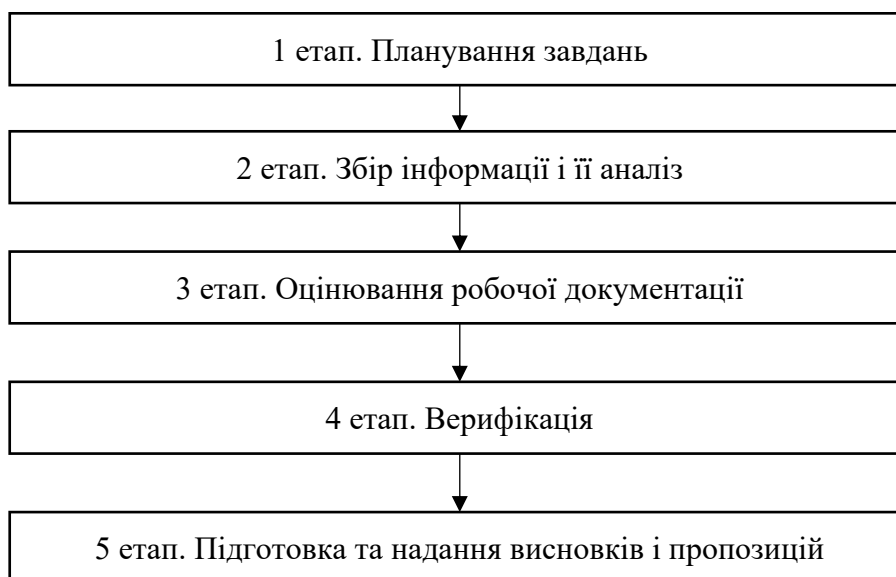
Кореспонденція рахунків з обліку процентних та комісійних доходів за кредитом

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
I. Нарахування процентних доходів за користування кредитом		
1. Якщо дата нарахування та сплати не співпадають	Нараховані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас) (напр. 2208 «Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050 «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)
2. Якщо дата нарахування та сплати співпадають	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Процентні доходи за кредитними операціями
3. Сплата процентів за кредитом по настанню строку	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Нараховані доходи за кредитними операціями
4. Визнання процентів за кредитом простроченими при їх несплаті	Прострочені нараховані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас)	Нараховані доходи за кредитними операціями
5. Часткове або повне погашення простроченої заборгованості за нарахованими доходами	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Прострочені нараховані доходи за кредитними операціями (1 або 2 клас) (2069 / 2209)
6. Амортизація дисконту за наданими кредитами	Рахунки для обліку не-амортизованого дисконту за наданими кредитами (1 або 2 клас) (напр. 2206 / 2066)	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050)
7. Амортизація премії за наданими кредитами	Процентні доходи за кредитними операціями (6 клас) (напр. 6050)	Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (1 або 2 клас) (напр. 2206 / 2066)
8. Перерахування клієнтом комісії, що отримана під час надання кредиту	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування (розділ 61)
II. Якщо комісійні доходи обліковуються згідно з принципом нарахування		
9. Нарахування комісійних доходів від кредитного обслуговування	3578 «Інші нараховані доходи»	Рахунок для обліку комісійних доходів за кредитне обслуговування(розділ 61)
10. Сплата нарахованих комісійних доходів від кредитного обслуговування	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	3578 «Інші нараховані доходи»
III. Отримання комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, раніше часу надання кредиту		
11. На дату отримання банком суми комісії	1001, 2600, 2620, 2625, 1200	3600 «Доходи майбутніх періодів»
12. Після надання кредиту сума комісії відображається на рахунку неамортизованого дисконту	3600 «Доходи майбутніх періодів»	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (1 або 2 клас)

Додаток Е

Аудит кредитних операцій банку

Загальна схема процесу проведення аудиту

Оцінкова таблиця аудиту кредитних операцій комерційного банку

Аудитором перевіряється	Повинно бути встановлено
Повнота поданих клієнт - одержання кредиту	Наявність необхідних документів згідно вимог
Обґрунтованість видачі кредитів (забезпеченість): - бланкових; банків; - під гарантії страхових компаній; - під заставу	Рівні (ступені) ризику 1. Наявність протоколу засідання кредитної комісії з надання позички 2. Наявність розрахунків ступенів ризику 3. Юридична відповідність кредитних угод або документів, що забезпечують виконання зобов'язань з кредитування
Дотримання визначеного нормативними документами НБУ порядку відкриття, ведення і закриття позичкових рахунків	1. Наявність необхідних документів на відкриття позичкових рахунків 2. Наявність розпорядження керівника банку
Правильність нарахування, оформлення і утримання відсотків за позичками	Відповідність нормативним (рекомендаційним) документам і листам НБУ
Наявність простроченої заборгованості з кредитів; правильність її обліку	1. Дотримання строків пролонгування 2. Своєчасне віднесення до простроченої заборгованості 3. Нархування відсотків за заборгованістю; чи віднесені вони за рахунок власного прибутку
Оцінка стану і реальності простроченої заборгованості	Правильність віднесення простроченої заборгованості до: сумнівної; небезпечної; безнадійної
Наявність і своєчасність створення і використання резерву витрат за позичками	1. Можливість 2. Своєчасність 3. Достатність розмірів
Оцінка виданих кредитів за ступенем ризику	1. Проведення розрахунків за 2. Оцінка ризику видачі кредиту
Своєчасність і правильність списання на результати діяльності безнадійно виданих кредитів	1. За рахунок резерву втрат за позичками 2. За рахунок власного прибутку, що залишається в розпорядженні банку (спецфондів)

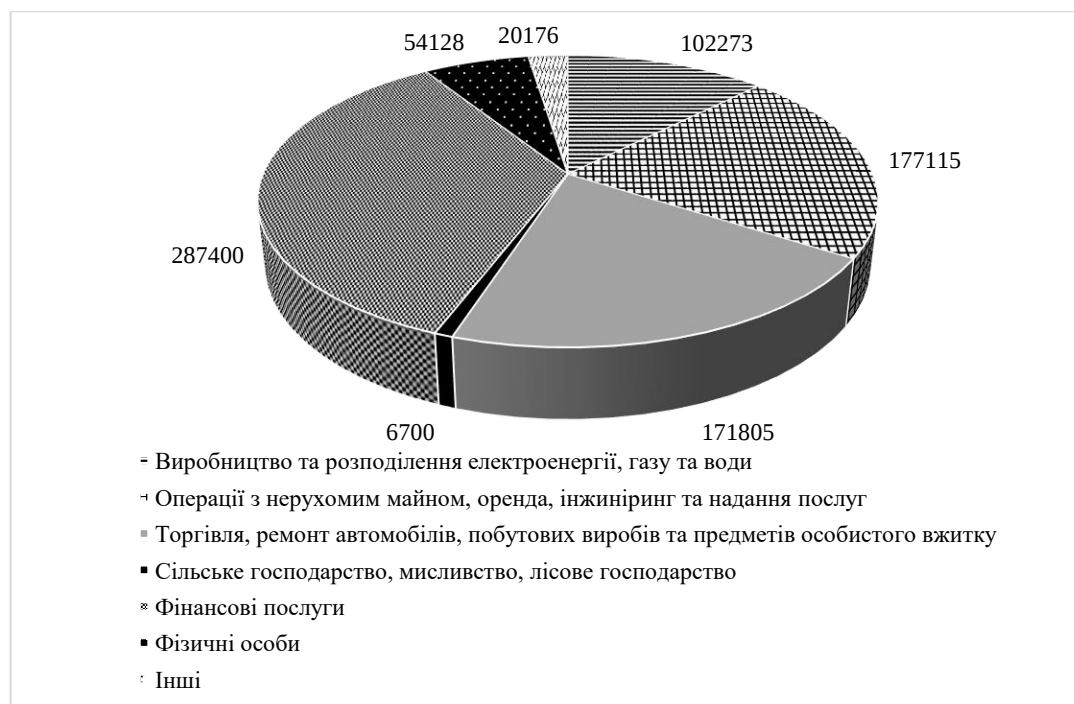
Додаток Ж

Аналіз стану та структури кредитного портфеля банку

Кредити та заборгованість клієнтів, що обліковуються за амортизованою собівартістю, тис. грн.

Показники	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсолютне	Відн., відсотків	Абсолютне	Відн., відсотків
Кредити, надані юридичним особам	528662	715677	765469	187015	35,38	236807	44,79
Кредити, надані фізичним особам	49943	70286	54128	20343	40,73	4185	8,38
Резерв за кредитами, які обліковуються за амортизованою собівартістю	(29605)	(47484)	(69514)	17879	60,39	39909	134,80
Усього	549000	738479	750083	189479	34,51	201083	36,63

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності у 2020 році

Додаток И

Аналіз забезпеченості кредитів

Кредити в розрізі видів забезпечення, тис. грн.

Показники	Кредити, надані юридичним особам	Кредити, надані фізичним особам	Усього
Станом на 31.12.2019 р.			
Незабезпечені кредити	14477	55404	69881
Кредити забезпечені:	701200	14882	716082
- грошовими коштами	238686	3729	242415
- нерухомим майном	231536	10713	242249
- гарантіями і поручительствами	5268	12	5280
- іншими активами	225710	428	226138
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	715677	70286	785963
Станом на 31.12.2020 р.			
Незабезпечені кредити	28877	40670	69547
Кредити забезпечені:	736592	13458	750050
- грошовими коштами	306642	1531	308173
- нерухомим майном	218586	11167	229753
- гарантіями і поручительствами	20851	-	20851
- іншими активами	190513	760	191273
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	765469	54128	819597

Аналіз структури забезпеченості кредитів у 2018-2020 рр.

Показники	Звіт 2018 року		Звіт 2019 року		Звіт 2020 року	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків
Незабезпечені кредити	69250	11,97	69881	8,89	69547	8,49
Кредити забезпечені:	509355	88,03	716082	91,11	750050	91,51
- грошовими коштами	69271	11,97	242415	30,84	308173	37,60
- нерухомим майном	111991	19,36	242249	30,82	229753	28,03
- гарантіями і поручительствами	32676	5,65	5280	0,67	20851	2,54
- іншими активами	295417	51,06	226138	28,77	191273	23,34
Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	578605	100,00	785963	100,00	819597	100,00

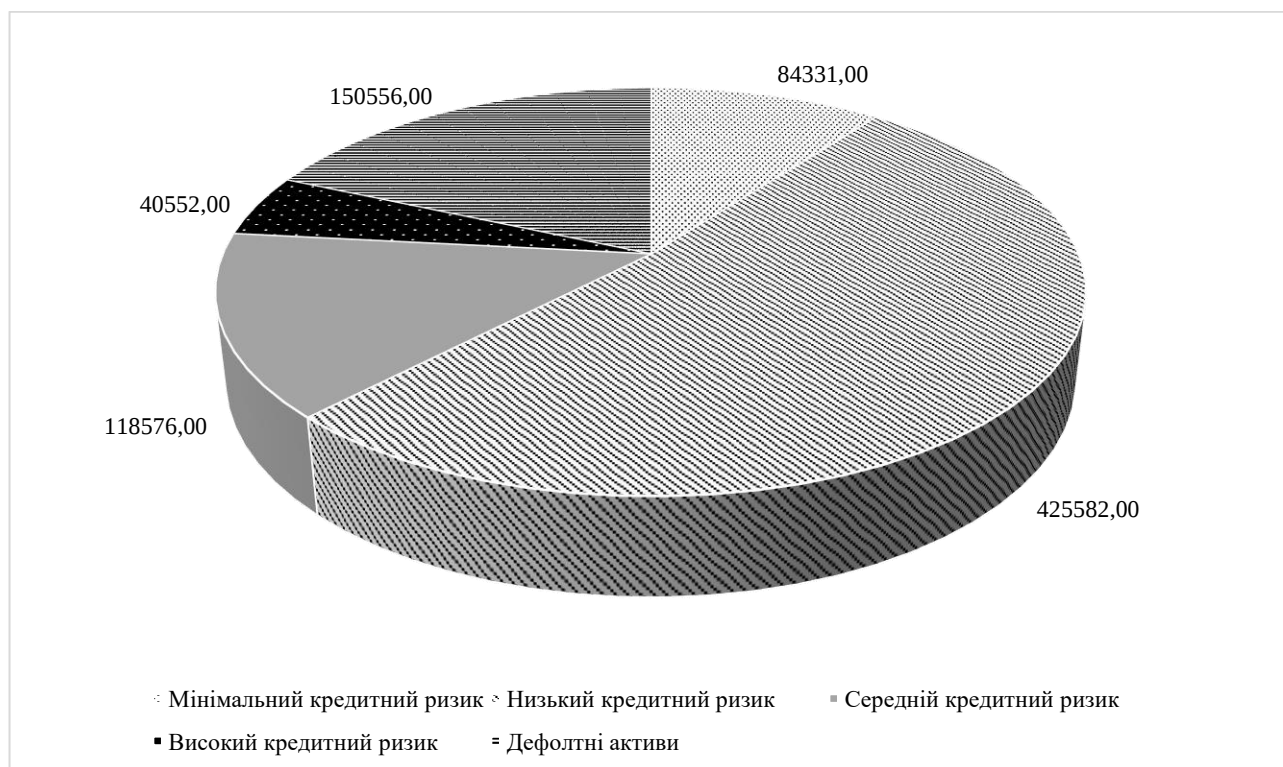
Додаток К

Структура кредитування за видами кредитного ризику

Структура кредитування за видами кредитного ризику

Показники	Звіт 2018 року		Звіт 2019 року		Звіт 2020 року	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків	Сума, тис. грн.	Питома вага, відсотків
Мінімальний кредитний ризик	158809,00	27,45	273454,00	34,79	84331,00	10,29
Низький кредитний ризик	209676,00	36,24	213947,00	27,22	425582,00	51,93
Середній кредитний ризик	66232,00	11,45	129263,00	16,45	118576,00	14,47
Високий кредитний ризик	50788,00	8,78	52571,00	6,69	40552,00	4,95
Дефолтні активи	93100,00	16,09	116728,00	14,85	150556,00	18,37
Усього балансова вартість кредитів та заборгованості клієнтів	578605,00	100,00	785963,00	100,00	819597,00	100,00

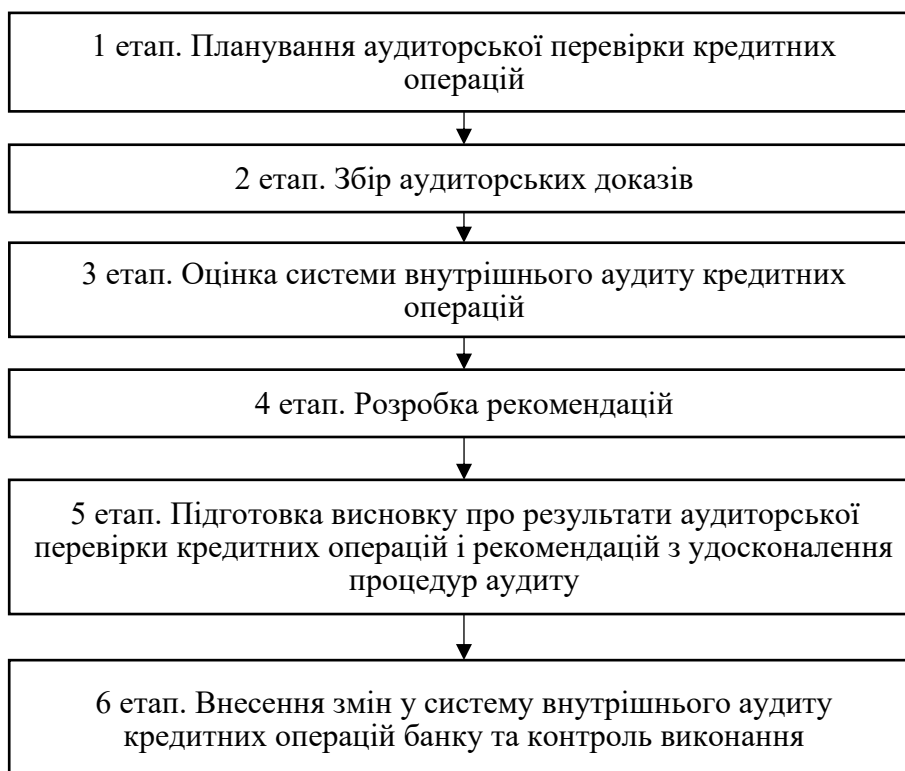
Структура кредитного портфелю за видами кредитного ризику у 2020 році

Додаток Л

Аналіз ризику та дохідності кредитного портфеля

Показники	Звіт 2018 року	Звіт 2019 року	Звіт 2020 року	Відхилення 2019 року до 2018 року		Відхилення 2020 року до 2018 року	
				Абсо- лютне	Відн., від- сотків	Абсо- лютне	Відн., від- сотків
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку	0,533	0,374	0,442	-0,159	-29,92	-0,091	-17,06
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	0,054	0,064	0,093	0,010	19,24	0,039	71,86
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку	0,101	0,172	0,210	0,071	70,14	0,108	107,21
Коефіцієнт проблемних кредитів показує	0,093	0,071	0,054	-0,021	-23,05	-0,038	-41,56
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,199	0,191	0,177	-0,009	-4,36	-0,023	-11,37
Коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку	0,723	0,445	0,230	-0,278	-38,44	-0,493	-68,18
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат	3,416	2,211	1,727	-1,205	-35,27	-1,689	-49,45
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,141	0,104	0,074	-0,037	-25,92	-0,067	-47,26

Додаток М**Етапи аудиту стану системи внутрішнього аудиту кредитних операцій банку**

Додаток Н

Удосконалення кредитної політики банку

Способи захисту і зниження ступеня кредитного ризику

Шляхи оптимізації кредитної політики

№п/п	Шляхи оптимізації кредитної політики
1	Регулярний аналіз стану кредитних відносин із кожним окремим позичальником
2	Обґрунтована оптимізація кредитного портфеля банку за пріоритетними ознаками
3	Вибір дієвих методик оцінки дохідності кредитної діяльності банку з використанням методів економетричного аналізу
4	Перегляд депозитної політики банку, пошук інноваційних шляхів зміцнення й нарощення ресурсної бази
5	Стимулювання дострокового погашення кредитів
6	Посилення контролю над кредитними ризиками та формування дієвих систем управління кредитним ризиком
7	Удосконалення кредитних технологій
8	Залучення до роботи в банку досвідчених менеджерів, які володіють навиками розроблення й упровадження пакетних кредитних послуг
9	Досягнення високої якості сервісу і рівня диференціації банківського бренду

Додаток П

Окремий звіт про фінансовий стан станом на 31.12.2018 р., 2019 р., 2020 р.

Звіт про фінансовий стан (Баланс) на 31 грудня 2019 року

	При- мітки	Звітний період	(тис. грн.) Попередній період
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	479 134	284 131
Кредити та заборгованість клієнтів	8	738 479	549 000
Інвестиції в цінні папери	9	175 165	127 167
Інвестиційна нерухомість	10	-	787
Відстрочений податковий актив	27	730	609
Основні засоби	11	119 122	34 442
Нематеріальні активи	11	17 502	9 796
Активи з права користування	11	24 299	-
Інші активи	12	483 117	24 707
Необоротні активи, утримувані для продажу	13	1 903	1 059
Усього активів		2 039 451	1 031 698
Кошти клієнтів	14	1 550 386	685 724
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток		6 963	1 333
Резерви за зобов'язаннями	15	6 731	3 113
Інші зобов'язання	16	199 500	48 892
Усього зобов'язань		1 763 580	739 062
Статутний капітал	17	200 000	200 000
Незаресстрований статутний капітал	17	-	70 000
Резервні та інші фонди банку		14 059	13 571
Нерозподілений прибуток/(непокритий збиток)		61 812	9 065
Усього власного капіталу		275 871	292 636
Усього зобов'язань та власного капіталу		2 039 451	1 031 698

Затверджено до випуску та підписано «16» квітня 2020 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Виконавець: Колосенко К.А.
(0562) 31-04-31

Задоя Юрій Анатолійович

Хоторнічан Людмила Яківна

Продовження додатку П

Звіт про фінансовий стан (Баланс) на 31 грудня 2020 року

	При- мітки	Звітний період	(тис. грн.) Попередній період
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	589 125	479 134
Кредити та заборгованість клієнтів	7	750 083	738 479
Інвестиції в цінні папери	8	690 086	175 165
Відстрочений податковий актив	25	1 533	730
Основні засоби	9	124 406	119 122
Нематеріальні активи	9	44 161	17 502
Активи з права користування	9	11 456	24 299
Інші активи	10	534 388	483 117
Необоротні активи, утримувані для продажу	11	1 903	1 903
Усього активів		2 747 141	2 039 451
Заборгованість перед Національним банком України	12	212 237	-
Кошти клієнтів	13	2 022 458	1 550 386
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток		1 516	6 963
Резерви за зобов'язаннями	14	3 315	6 731
Інші зобов'язання	15	176 014	199 500
Усього зобов'язань		2 415 540	1 763 580
Статутний капітал	16	259 000	200 000
Резерви та інші фонди банку		16 720	14 059
Нерозподілений прибуток/(непокритий збиток)		55 881	61 812
Усього власного капіталу		331 601	275 871
Усього зобов'язань та власного капіталу		2 747 141	2 039 451

Затверджено до випуску та підписано «21» квітня 2021 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Виконавець: Колосенко К.А.
(0562) 31-04-31

Задоя Юрій Анатолійович

Хоторнічан Людмила Яківна

Додаток Р

Окремий звіт про прибутки і збитки та інші сукупні доходи за 2018-2020 рр.

Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід
(Звіт про фінансові результати) за 2019 рік

	При- мітки	Звітний період	(тис. грн.) Попередній період
Процентні доходи	19	140 756	109 410
Процентні витрати	19	(63 651)	(32 028)
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	19	77 105	77 382
Комісійні доходи	20	459 916	74 301
Комісійні витрати	20	(242 685)	(12 821)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	23,24, 25,26	(2 096)	1 893
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з іноземною валютою		22 340	7 812
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		(2 782)	(2 812)
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		56	-
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		1 224	1 643
Чистий збиток від зменшення корисності фінансових активів	6,8,12	(14 819)	(5 829)
Чистий збиток/(прибуток) від збільшення/(зменшення) резервів за зобов'язаннями	15	(3 618)	(1 641)
Чистий прибуток/(збиток) від припинення визнання фінансових активів, які обліковуються за амортизованою собівартістю		-	1 723
Інші операційні доходи	21	3 345	2 619
Витрати на виплати працівникам	22	(81 269)	(51 106)
Витрати зносу та амортизації	22	(25 187)	(8 348)
Інші адміністративні та операційні витрати	22	(125 805)	(72 444)
Прибуток/(збиток) до оподаткування		65 725	12 372
Витрати на податок на прибуток	27	(12 490)	(2 627)
Прибуток/(збиток) за рік		53 235	9 745
Прибуток (збиток), що належить власникам банку	28	53 235	9 745
Прибуток/(збиток) на акцію, що належить власникам банку:	28	266,18	48,73
чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію за рік		266,18	48,73

Затверджено до випуску та підписано «16» квітня 2020 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Виконавць: Колосенко К.А.
(0562) 31-40-31

Задоя Юрій Анатолійович

Хоторнічан Людмила Яківна

Продовження додатку Р

Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід
(Звіт про фінансові результати) за 2020 рік

	При- мітки	Звітний період	(тис. грн.) Попередній період
Процентні доходи	18	132 480	140 756
Процентні витрати	18	(76 724)	(63 651)
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	18	55 756	77 105
Комісійні доходи	19	1 199 343	459 916
Комісійні витрати	19	(732 046)	(242 685)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	22,23, 24	(122)	(2 096)
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з іноземною валютою		41 418	22 340
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		(3 161)	(2 782)
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		-	56
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		-	1 224
Чистий збиток від зменшення корисності фінансових активів	6,7,10	(67 188)	(14 819)
Чистий збиток/(прибуток) від збільшення/(зменшення) резервів за зобов'язаннями	14	3 415	(3 618)
Чистий прибуток/(збиток) від припинення визнання фінансових активів, які обліковуються за амортизованою собівартістю		(2 671)	-
Інші операційні доходи	20	15 106	3 345
Витрати на виплати працівникам	21	(122 807)	(81 269)
Витрати зносу та амортизації	21	(44 574)	(25 187)
Інші адміністративні та операційні витрати	21	(275 254)	(125 805)
Прибуток/(збиток) до оподаткування		67 215	65 725
Витрати на податок на прибуток	25	(11 485)	(12 490)
Прибуток/(збиток) за рік		55 730	53 235
Прибуток (збиток), що належить власникам банку	26	55 730	53 235
Прибуток/(збиток) на акцію, що належить власникам банку*:	26	278,65	266,18
чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію за рік*		278,65	266,18

* грошові показники наводяться в гривнях з копійками.

Затверджено до випуску та підписано «21» квітня 2021 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Задоя Юрій Анатолійович

Хоторнічан Людмила Яківна